

MUINAISJÄÄNNÖKSET KAAVOITUKSESSA
Lahden Ahtialan Purolehdon alueen asemakaavoitus

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU, Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Opinnäytetyö, Kevät 2006
Carita Uronen

MUINAISJÄÄNNÖKSET KAAVOITUKSESSA

Lahden Ahtialan Purolehdon alueen asemakaavoitus

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Miljösuunnittelun suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö

Kevät 2006
Carita Uronen

Lahden ammattikorkeakoulu
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

URONEN, CARITA: Muinaisjäännökset kaavoituksessa - Lahden Ahtialan
Purolehdon alueen asemakaavoitus

Miljöösunnittelun opinnäytetyö, 118 sivua + 9 liitettä

Kevät 2006

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia kaavoituksen merkitystä muinaisjäännösten suojelussa ja selvittää asemakaavoitusprosessin eteneminen muinaisjäännösalueella.

Teoriaosassa selvitetään esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiä, muinaisjäännöksiä koskevaa lainsäädäntöä sekä arkeologista toimintaa. Lisäksi selvitetään, kuinka merkit muinaismuistoista voidaan tunnistaa maastossa ja miten ne huomioidaan kaavoituksessa erilaisia kaavamerkintöjä käyttäen. Muinaismuistolain mukaan kaavoittajalla on vastuu siitä, että muinaisjäännökset otetaan huomioon asianmukaisesti kaavoituksessa. Muinaisjäännökset pyritään aina ensisijaisesti suojelemaan, koska on tärkeää, että kansallinen kulttuuriperintö säilyy myös tuleville sukupolville.

Opinnäytetyön suunnitelmaosassa laaditaan asemakaava Lahden Ahtialan Paakkolanmäellä sijaitsevalle Purolehdon alueelle. Muinaisjäännöksistä huolimatta aluetta ei ole tarkoitus kaavoittaa kokonaan suojelualueeksi, sillä Lahden kaupunki toivoo saavansa alueelle lisää pientalotontteja, jotka täydentäisivät olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja hyödyntäisivät valmiina olevaa kunnallistekniikkaa. Purolehto on jäänyt asuinalueen keskelle asemakaavoittamattomaksi alueeksi muinaisjäännöstensä vuoksi.

Muinaisjäännökset ovat muistoja menneistä sukupolvista. Ne kertovat esi-isiemme elämästä, asumisesta, liikkumisesta, elinkeinojen ja uskonnon harjoittamisesta sekä vainajien hautaamisesta. Muinaisjäännösten merkitseminen kaavaan on tärkeää, koska se edesauttaa niiden suojelua. Kaavan avulla tieto muinaisjäännöksistä välittyy maankäytön suunnittelijoille ja viranomaisille. Kaavoitus on tärkein keino muinaisjäännöksen ja sen ympäristön suojelun turvaamisessa.

Asiasanat: arkeologia, arkeologinen kulttuuriperintö, asemakaava, kaavoitus, muinaisjäännös, muinaismuistolaki, perinnemaisema, rautakausi, suojelu

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Technology

URONEN, CARITA: Archaeological remains in planning – town planning of
Purolehto in Ahtiala of Lahti

Bachelor's thesis in environmental planning, 118 pages + 9 appendices

Spring 2006

ABSTRACT

The aim of this bachelor's thesis was to examine the meaning of planning to preserving archaeological remains. In addition the progress of a town planning process in an archaeological site was investigated.

The theoretical part describes prehistoric and historic remains, the legislation concerning archaeological remains and archaeological action. This part also discusses how archaeological remains in the landscape can be recognized and how they can be observed in planning by using different plan notations. The archaeological remains are protected under the Antiquities Act, which decrees that the planner of public land-use projects or town plans must examine the effects of the plan on archaeological remains. All ancient monuments and sites in Finland are protected under the provisions of the Antiquities Act. The principal aim is always to protect archaeological remains to ensure the survival of the national cultural heritage for future generations.

The empirical part presents a town plan of Purolehto, which is located in Ahtiala of Lahti. There are archaeological remains in the planning area, but the aim is not to plan a totally preserved area. The city of Lahti wishes to have more building sites in the area, which could utilize the existing infrastructure and complete the structure of community. Purolehto has remained without a town plan because of its archaeological remains.

Archaeological remains are an important legacy from past generations. They tell of life, habitation and the movement of people, means of livelihood, religious practices, and the burial of the dead. Marking the archaeological sites in the plans, enables their preservation. The plan conveys the information to land use planners and the authorities. Planning is the most important way to preserve archaeological sites and their surroundings.

Key words: Archaeology, archaeological cultural heritage, town plan, planning, archaeological remain, Antiquities Act, traditional landscape, Iron Age, preservation

SISÄLLYS

SISÄLLYS	1
1 JOHDANTO	4
2 MUINAISJÄÄNNÖKSET JA ARKEOLOGINEN TOIMINTA	6
2.1 Muinaisjäännökset.....	6
2.1.1 Esihistoriallisen ajan muinaisjäännökset.....	6
2.1.2 Historiallisen ajan muinaisjäännökset	7
2.1.3 Vedenalaiset muinaisjäännökset.....	8
2.1.4 Irtaimet muinaisesineet.....	9
2.2 Lainsäädäntö.....	9
2.2.1 Muinaismuistolaki	9
2.2.2 Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta	10
2.2.3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	11
2.2.4 Muu lainsäädäntö	12
2.3 Museovirasto muinaisjäännöksistä vastaavana viranomaisena.....	12
2.4 Museoviraston muinaisjäännösrekisteri	13
2.5 Muinaisjäännösluokka.....	14
2.6 Arkeologinen tutkimus	15
2.6.1 Kaivaukset	16
2.6.2 Koekaivaukset	17
2.6.3 Inventointi	18
2.6.4 Pintapoiminta.....	18
2.6.5 Ajoitukset	19
3 MUINAISJÄÄNNÖKSET JA MAANKÄYTTÖ	21
3.1 Muinaisjäännösten merkitys maisemassa.....	21
3.2 Muinaisjäännökset kaavoituksessa.....	21
3.3 Muinaisjäännösten merkitseminen eri kaavatasoilla.....	22
3.3.1 Maakuntakaava/seutukaava.....	22
3.3.2 Yleiskaava ja osayleiskaava	25
3.3.3 Asemakaava.....	27
3.4 Kaavaselostus	28
3.5 Suoja-alue	29
3.6 Arkeologisten tutkimusten tarve ja niiden kustannukset.....	29
3.7 Muinaisjäännösten omistus	30
3.8 Muinaismuistoalueiden kaavoitukseen liittyviä ongelmia	31
3.8.1 Yleisiä käytännön ongelmia	31
3.8.2 Kysely maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta.....	32
4 MUINAISJÄÄNNÖKSET MAISEMASSA	35
4.1 Esihistoriallisen ajan kohteet.....	35
4.1.1 Muinaisrannat.....	35
4.1.2 Asuinpaikat ja asumukset	36
4.1.3 Haudat ja kalmistot.....	37
4.1.4 Linnavuoret ja muinaislinnat.....	39
4.1.5 Pyyntijärjestelmät.....	40
4.1.6 Kalliomaalaukset	40
4.1.7 Kivilatomukset ja –rakennelmat.....	41
4.1.8 Uhrikivet.....	41
4.2 Historiallisen ajan kohteet	42
4.2.1 Asuinpaikat.....	42
4.2.2 Kirkolliset kohteet	43
4.2.3 Elinkeinon harjoittamiseen liittyvät muistomerkit	43

4.2.4 Vesimyllyt	44
4.2.5 Kulkuväylät	45
4.2.6 Linnat, linnoitukset ja puolustusvarusteet	46
4.2.7 Merkittäviin tapahtumiin liittyvät muistomerkit ja alueet	46
4.3 Muinaistulokkaat eli arkeofyytit	47
4.4 Vanhat kartat historian tutkimuksen lähteenä	48
4.5 Paikannimistö tutkimuksen lähteenä	49
4.6 Muinaisjäännösten arvo ja merkitys	51
4.7 Muinaisjäännösten hoito ja käyttö	51
4.7.1 Muinaisjäännökset opetuskohteena	53
4.7.2 Muinaisjäännökset matkailukohteina	53
4.7.3 Muinaisjäännösalueiden virkistyskäyttö	54
4.7.4 Muinaisjäännösten ja perinnemaisemien yhteys	54
5 AHTIALAN PAAKKOLANMÄEN LÄHTÖTIEDOT	56
5.1. Sijainti	56
5.2 Ahtialan historiaa	57
5.2.1 Esihistoriallinen aika	57
5.2.2 Historiallinen aika	60
5.2.3 Ahtiala Lahden kaupunginosana	66
5.3 Ahtialan muinaisjäännökset ja arkeologiset tutkimukset	68
5.3.1 Ylä-Kokkolan Kivipelto	69
5.3.2 Paakkolanmäki	70
5.3.3 Purolehto	72
5.3.4 Ristimäki	73
5.3.5 Pikarikivi	74
5.3.6 Ronninlähde	75
5.3.7 Viuhan kiviaita	75
5.4 Paikannimistö	77
5.4.1 Ahtialan nimen alkuperä	77
5.4.2 Paakkolanmäen nimistö	78
5.5 Ahtialan Paakkolanmäen kaavoitustilanne	79
5.5.1 Seutukaava	79
5.5.2 Yleiskaava	80
5.5.3 Asemakaava	80
5.6 Maanomistus	81
5.7 Maisemaselvitys	82
5.7.1 Luonnonmaiseman yleispiirteet	82
5.7.2 Suunnittelualan yleiskuvaus	82
5.7.3 Topografia	83
5.7.4 Kallio- ja maaperä	84
5.7.5 Pohja- ja pintavesiolot	85
5.7.6 Kasvillisuus	86
5.7.7 Lumokohteet	91
5.7.8 Eläimistö	91
5.7.9 Yhteenveto maisemallisista lähtökohdista	92
5.8 Rakennettu ympäristö	94
5.9 Palvelut ja virkistysmahdollisuudet	95
6 PUROLEHDON ASEMAKAAVA	96
6.1 Asemakaavan suunnittelun tarve	96
6.2 Alustavat arkeologiset selvitykset	96
6.3 Asemakaavan vaihtoehdot	98
6.4 Ennakkokuuleminen	102

6.5 Purolehdon asemakaavan rakenne.....	103
6.6 Purolehdon kaavan nimistö	105
6.7 Asemakaavan nähtävillä olo ja eteneminen jatkossa	106
6.8 Asuinympäristö arkeologisen kulttuuriperinnön keskellä.....	107
6.8.1 Muinaisjäännösten huomioiminen	107
6.8.2 Kaskimetsän maisemanhoito-ohjeet.....	107
6.8.3 Asukkaiden tiedon lisääminen.....	108
7 YHTEENVETO.....	110
LÄHTEET.....	112
LIITTEET	118

1 JOHDANTO

Muinaismuistolain mukaan kaavoittajalla on vastuu siitä, että muinaisjäännökset otetaan huomioon asianmukaisesti kaavoituksessa. Jo kaavoitusta suunniteltaessa tulee selvittää, tuleeko hankkeen toteuttaminen koskemaan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Muinaismuistolaki rauhoittaa automaattisesti lain piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää sellaiset toimenpiteet, jotka saattavat olla vaaraksi muinaisjäännöksen säilymiselle. Laki koskee sekä esihistoriallisia, että historiallisia kohteita. Muinaisjäännökset pyritään aina ensisijaisesti suojelemaan, koska on tärkeää, että kansallinen kulttuuriperintö säilyy myös tuleville sukupolville. Osa muinaisjäännöksistä on sellaisia, että muinaismuistolain mukainen suojele voidaan lakkauttaa riittävien kaivaustutkimusten jälkeen.

Tässä opinnäytetyössä selvitetään käytännössä, kuinka asemakaavoitusprosessi etenee muinaismuistoalueen kohdalla. Kaavoituskohteena on Lahdessa Ahtialan Paakkolanmäellä sijaitsevan Purolehdon alue. Ahtiala on ollut merkittävä asuinpaikka rautakaudella, ja sieltä on löydetty suurin osa Lahden rautakautisista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Ahtiala onkin ollut 1970-luvun lopulta lähtien arkeologien erityisen kiinnostuksen kohteena. Samoihin aikoihin myös kaavoittajat kiinnostuivat Ahtialasta ja erityisesti Paakkolanmäestä. Suuri osa Ahtialan kaavoituksesta on tehty muinaisjäännöksiä huomioimatta, ja osa niistä on rakentamisen vuoksi peruuttamattomasti tuhoutunut.

Asemakaavatyö on tehty Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimen maankäytön osastolle. Purolehdon asemakaavoitus on tehty muinaisjäännösten ehdoilla, muun muassa osallistumalla arkeologisiin tutkimuksiin ja toimimalla tiiviissä yhteistyössä Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksikön kanssa. Lisäksi Arkeologian yksikkö on antanut käyttöön runsaasti arvokasta aineistoa Ahtialaan liittyvistä arkeologisista tutkimuksista. Suunnittelualueelta on aikaisemmissa tutkimuksissa löydetty rautakautinen asuinpaikka sekä varhaiskeskiajalle ajoitettu edustava kaskimetsä kiviraunioineen. Aivan alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevat Ylä-Kokkolan kalmisto sekä muinaismuistoalueeksi osoitettu Paakkolanmäen rautakautinen asuinpaikka. Muinaisjäännöksistä huolimatta aluetta ei ole tarkoitus kaavoittaa kokonaan muinaismuistoalueeksi. Lahden kaupunki toivoo saavansa alueelle lisää pientalotontteja, jotka täydentäisivät olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja hyödyntäisivät valmiina olevaa kunnallistekniikkaa. Purolehto on jäänyt asuinalueen keskelle kaavoittamattomaksi alueeksi muinaisjäännösten keskeneräisten tutkimusten vuoksi.

Opinnäytetyön ohjaajina ovat toimineet yliopettaja Eeva Aarrevaara Lahden ammattikorkeakoulun Tekniikan laitokselta, kaupunginarkkitehti Anne Karvinen-Jussilainen Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimen maankäytön osastolta sekä amanuessi, fil. tri Hannu Takala Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksiköstä. Lisäksi

suurena apuna ovat olleet asemakaavavalmistelijä Kyllikki Kilpeläinen, maisema-arkkitehti Tuula Perälä, suunnittelija Anne-Maj Rope ja suunnitteluinsinööri Helena Seppälä Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimen maankäytön osastolta, rakennuslupapäällikkö Markku Sivonen Rakennusvalvontavirastosta, suunnitteluinsinööri Tarja Tolvanen-Valkeapää Kunnallistekniikan osastolta, suunnitteluinsinööri Pekka Kaikkonen LV Lahti Vesi Oy:sta, arkistonhoitaja Riitta Hänninen Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistosta sekä arkeologian opiskelija fil. yo Aino Nurminen Helsingin yliopistosta.

2 MUINAISJÄÄNNÖKSET JA ARKEOLOGINEN TOIMINTA

2.1 Muinaisjäännökset

Muinaisjäännökset ovat muistoja menneistä sukupolvista. Ne kertovat esi-isiemme elämisestä, asumisesta, liikkumisesta, elinkeinojen ja uskonnon harjoittamisesta sekä kuolleiden hautaamisesta. Muinaisjäännöksiä suojellaan muistoina maamme aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ne ovat ainoa olemassa oleva lähdeaineisto esihistorialliselta ajalta, josta ei ole kirjoitettua aineistoa. Muinaisjäännökset muodostavat kulttuurimaisemassa vanhimman ajoitettavan elementin, ja siten lähtökohdan maisemalle ja maankäytölle. Muinaisjäännökset jaetaan esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiin.

2.1.1 Esihistoriallisen ajan muinaisjäännökset

Esihistoriallisella ajalla tarkoitetaan aikakautta, jolta ei ole säilynyt kirjoitettua tietoa ja jonka asutusta ja oloja koskevat käsitykset perustuvat arkeologian menetelmillä saatuihin tutkimustuloksiin. Suomessa esihistoriallinen aika alkaa vasta mesoliittisella, keskimmäisellä kivikaudella, viimeisen jääkauden loputtua eli noin 9000 eKr. (Takala 2004, 101.)

Esihistoriallinen aika jaetaan kolmeen pääjaksoon: kivikauteen, pronssikauteen ja rautakautteen. Tämä jako perustuu kulloinkin tärkeimpänä aseaineena käytettyyn raaka-aineeseen. Esihistoriallinen aika kesti Länsi-Suomessa noin vuoteen 1150, Hämeessä noin vuoteen 1250 ja Itä-Suomessa noin vuoteen 1300. Esihistoriallisen ajan tutkimuksessa arkeologien löytämät esineet ja kiinteät jäännökset ovat lähteitä, joiden avulla aikaa voidaan tulkita. Sen lisäksi monet luonnontieteelliset analyysit esimerkiksi luu- ja kasvilöydöistä auttavat tekemään entistä tarkempia johtopäätöksiä. (Ympäristökeskus; Takala 1992, 9.)

Esihistoriallisia kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat

- asuinpaikat
- hautapaikat, esim. hautaröykkiöt, polttokalmistot, lapinrauniot ja ruumiskalmistot
- kivirakenteet, esim. jätinkirkot ja kivipöydät
- kulttipaikat, esim. kuppikivet, miekanhiontakivet, seidat ja käräjäpaikat
- puolustusvarustukset, esim. muinaislinnat
- raaka-aineen hankintapaikat, esim. louhokset
- röykkiöt, esim. viljelyröykkiöt, kiukaat
- taide ja muistomerkit, esim. kalliomaalaukset
- työpaikat, esim. pyyntikuopat ja muinaispellot
- valmistuspaikat, esim. raudansulatuspaikat (Museovirasto)

Perinteinen kolmijako kivi-, pronssi- ja rautakauteen ei ilmaise paljoakaan ihmisten elämää. Kolmijakoa paremmin elämästä kertoo elannon hankinnan mukainen kaksijako: pyyntiyhteisön aika ja maanviljelysyhteisön aika. Esihistoriallisten ajanjaksojen luokittelu voi vaihdella muun muassa maantieteellisen sijainnin perustella. Pronssikauden sijasta käytetään myös termiä varhaismetallikausi, joka käsittää pronssikauden lisäksi varhaisrautakauden esiroomalaisen ajan. Varhaismetallikausi-käsitteen sijaan voidaan käyttää myös termiä vanhempi metallikausi. (Maaranen 2000, 26.)

Suomen esihistorian ajanjaksot:

Kivikausi

Suomusjärven kulttuuri 8400/8100–5100 eKr.

Kampakeraaminen kausi 5100–2800 eKr.

Varhaiskampakeramiikka 5100–4000 eKr.

Tyypillinen kampakeramiikka 4000–3600 eKr.

Myöhäiskampakeramiikka 3600–2800 eKr.

Vasarakirveskaus 3200–2350 eKr.

Kiukaisten kulttuuri ym. myöhäiskivikautiset ryhmät 2350–1700 eKr.

Pronssikausi

Itäinen pronssikausi 1900–600 eKr.

Läntinen pronssikausi 1700–500 eKr.

Rautakausi (500 eKr.–1150/1300 jKr.)

Esiroomalainen aika 500 eKr.–0

Vanhempi roomalaisaika 0–200 jKr.

Nuorempi roomalaisaika 200–400 jKr.

Kansainvaellusaika 400–600 jKr.

Merovingiaika 575–800 jKr.

Viikinkiaika 800–1050 jKr.

Ristiretkiaika 1050–1150 jKr. (Savon ja Karjalan alueella 1300 jKr. asti)

(Hovi ym. 2005, 9.)

2.1.2 Historiallisen ajan muinaisjäännökset

Historiallisen ajan muinaisjäännöksillä tarkoitetaan keskiaikaisia ja sitä nuorempia muinaisjäännöksiä. Jäännökset ajoittuvat 1200-luvulta 1900-luvun alkuun. Historiallisen ajan kaivauksilla arkeologien käytössä on jo kirjallisia lähteitä, kuten maakirjoja, veroluetteloja ja karttoja. Suomeen kirjoitettu kulttuuri levisi ristiretkien myötä 1150–1300-luvuilla. Kirjoitustaito ei levinnyt kerralla koko Suomeen, vaan hitaasti ja vain alueille, joilla asuttiin. (Ta-

kala 1992, 9.) Historiallisen ajan muinaisjäännöksille ei ole määritelty vähimmäisikää, vaan kohteen muinaisjäännösluonne ratkaistaan tyyppi- ja tapauskohtaisesti. (Ympäristökeskus.)

Historiallisen ajan muinaisjäännökset voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

- vanhojen kaupunkien kulttuurikerrokset (ennen 1700-lukua perustetut kaupungit)
- maaseudun asutushistorialliset muinaisjäännökset, esim. autioituneet kylätontit ja kartanonpaikat
- elinkeinohistorialliset muinaisjäännökset, esim. myllynpaikat, tervahaudat ja raudansulatusuunit
- teollisuushistorialliset muinaisjäännökset, esim. masuunit, kaivokset ja kalkinpoltouunit.
- maa- ja vesiliikenteeseen ja merenkulkuun liittyvät muinaisjäännökset, esim. tienpohjat, välimatkapylväät, kanavat ja kummelit
- kirkolliset muinaisjäännökset esim. kirkonpaikat ja hylätyt hautausmaat
- linnat, linnoitukset ja muut sotahistorialliset muinaisjäännökset, esim. keskiaikaiset kivi- ja pikkulinnat, linnoitukset ja ensimmäisen maailmansodan linnoituslaitteet
- muut historiallisen ajan muinaisjäännökset, esim. jatulintarhat, ryssänuunit, kivi- ja kalliohakkaukset, tarinapaikat (Museovirasto).

2.1.3 Vedenalaiset muinaisjäännökset

Veden alla sijaitsevia muinaisjäännöksiä nimitetään vedenalaiseksi kulttuuriperinnöksi. Muinaismuistolain suojaamia rauhoitettuja vedenalaisia muinaisjäännöksiä ovat merestä tai vesistöistä tavatut yli sata vuotta sitten uponneet hylät ja hylän osat. Vedenalaisia muinaisjäännöksiä ovat myös muut vanhat ihmisen tekemät vedessä olevat rakenteet. Yhdessä löytöympäristönsä kanssa ne muodostavat vedenalaisen kulttuurimaiseman.

(Museovirasto.)

Vedenalaiset muinaisjäännökset tai muinaisjäännösalueet voidaan jakaa karkeasti seuraaviin tyypeihin:

- laivojen, veneiden ja ruuhien hylät
- vedenalaiset rakenteet, esim. satama- ja puolustuslaitteet, kalastukseen liittyvät rakenteet
- satamapaikat
- haaksirikkoapaikat, toisinaan jäljellä on pelkästään alukseen kuulunutta irtaimistoa ja lastia, toisinaan myös aluksen jäänteet saattavat olla lähistöllä
- meritaistelupaikat, saattaa sisältää useita sota-alusten hylkyjä ja niihin kuulunutta esineistöä

- veden alle jääneet asuin- ja hautapaikat
- uhripaikat
- irtolöydöt (Museovirasto).

2.1.4 Irtaimet muinaisesineet

Muinaismuistolaki suojaa kiinteiden muinaisjäännösten lisäksi myös irtaimet muinaisesineet. Irtolöydöksi nimitetään ihmisen muinoin tekemiä esineitä, niiden teelmiä ja katkelmia ja niitä tehdessä syntyneitä jättemateriaalia, joka ei kuulu mihinkään kiinteään muinaisjäännökseen. Tällaisia ovat maasta löydettyt rahat, aseet, työkalut, koristeet, astiat, kulkuvälineet tai muut sellaiset esineet, joiden omistajaa ei tiedetä, ja joita voidaan olettaa vähintään sata vuotta vanhoiksi. Myös aikoinaan yksittäin uhratut esineet ovat irtolöytöjä. Ne on aikoinaan hukattu tai hylätty tai ne voivat olla kauppiaiden kätköjä ja arvoesineitä, jotka on piilotettu vihollisilta tai varkailta. Irtolöydöt kertovat muun muassa siitä, missä ihmiset ovat liikkuneet harjoittaessaan pyyntiä tai kauppaa. (Museovirasto; Ympäristökeskus.)

Irtaimet muinaisesineet on toimitettava museoviranomaiselle sellaisenaan puhdistamattomana. Esineen yhteyteen on liitettävä löytöpaikkaa sekä löytöön liittyviä olosuhteita koskevat tarkat tiedot. Irtolöytö on satunnaisesta yhteydestä peräisin oleva irtain muinaisesine. Sitä ei siis ole löydetty esihistoriallisen kohteen yhteydestä, kuten esimerkiksi kivikautiselta asuinpaikalta. Irtolöytöpaikkaa ei kuitenkaan saa itse alkaa kaivamaan, vaan tutkimukset on jätettävä Museoviraston tai maakuntamuseon tehtäväksi. (Ympäristökeskus.)

2.2 Lainsäädäntö

Kiinteät muinaisjäännökset on Suomessa suojeltu muinaismuistolailailla (295/63). Lisäksi niiden suojelua säätelee eurooppalainen yleissopimus arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta, nk. Maltan sopimus. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.) Myös muu lainsäädäntö ottaa kantaa muinaisjäännösten huomioimiseen.

2.2.1 Muinaismuistolaki

Muinaismuistojen suojelu ei ole uusi asia, sillä ensimmäinen muinaismuistojen suojelua koskeva laki annettiin jo vuonna 1666. Nykyinen vuonna 1963 annettu muinaismuistolaki pohjautuu vuonna 1883 hyväksytyyn asetukseen. (Härö 1984, 12.)

Muinaismuistolaki rauhoittaa automaattisesti löytöhetkestä lähtien lain piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää sellaiset toimenpiteet, jotka saattavat olla vaaraksi

muinaisjäännöksen säilymiselle. Lain mukaan muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. (Asemakaavamerkinnät ja -määräykset 2003: 128.) (LIITE 1)

Kiinteät muinaisjäännökset ovat maisemassa tai maaperässä säilyneitä rakenteita ja kerrostumia, jotka ovat syntyneet paikalla kauan sitten eläneiden ihmisten toiminnasta. Kiinteät muinaisjäännökset ovat usein maastossa silmin havaittavissa ja selvästi erottuvia, kuten hautaröykkiöt, uhrikivet, linnavuoret, jätinkirkot, jatulintarhat ja puolustuslaitteet. Toisena ryhmänä ovat maanalaiset kiinteät muinaisjäännökset, kuten asuin- ja työpaikat ja ruumis- haudat. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain rauhoittamia, eikä niillä ole ikärajaa. Laki koskee sekä esihistoriallisia että historiallisia kohteita. Nuorimpia suojelun piiriin luettuja kohteita ovat eräät toisen maailmansodan aikaiset puolustuslaitteet. Muinaismuistolaki suojaa kiinteiden muinaisjäännösten lisäksi myös irtaimet muinaisesineet. (Ympäristökeskus.)

Muinaismuistolain mukaan kaavoittajalla on vastuu siitä, että muinaisjäännökset otetaan huomioon asianmukaisesti kaavoituksessa. Muinaismuistolaki määrää yleisen maankäyttöhankkeen tai kaavoituksen suunnittelijan selvittämään suunnitelman vaikutukset kiinteään muinaisjäännökseen. Lain mukaan yleisen tai suurehkon yksityisen työhanke toteuttajan on kustannettava hankkeen vaatimat arkeologiset tutkimukset, mikäli sitä ei ole katsottava kohtuuttomaksi. (Muinaismuistolaki 15. §; Asemakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 128 - 129.)

Mikäli maata kaivettaessa löytyy kiinteä muinaisjäännös, laki määrää keskeyttämään työn ja ilmoittamaan asiasta Museovirastolle tai maakuntamuseolle (mml 14. §). Säännöllisesti tehtävät muinaisjäännösten maastoinventoinnit ja kohteiden merkitseminen eritasoisin kaavoihin tähtäävät siihen, ettei tällaisia rakennuttajan ja maanomistajan kannalta hankalia tilanteita syntyisi (Museovirasto).

2.2.2 Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta

Suomi allekirjoitti vuonna 1994 Euroopan arkeologisen kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen, nk. Maltan sopimuksen. Sopimus astui voimaan toukokuussa 1995. Yleissopimuksen tarkoituksena on suojella arkeologista kulttuuriperintöä Euroopan maiden yhteisen muistin lähteenä sekä historiallisen ja tieteellisen tutkimuksen aineistona. Arkeologisen kulttuuriperinnön osiksi katsotaan kaikki kiinteät muinaisjäännökset ja irtaimet muinaisesineet sekä muut muinaisilta ajoilta periytyvät ihmisen toiminnan jäljet. (Museovirasto.)

Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja tutkimustyön tieteellisen tason takaamiseksi sopimuspuolet muun muassa sitoutuvat luomaan järjestelmän kaivauksia ja muuta arkeologista toimintaa koskevaa luvanantoa ja valvontaa varten. Lisäksi varmistetaan, että kaivauksia ja muita menetelmiä, jotka saattavat vahingoittaa kohdetta, saavat suorittaa ja käyttää vain pätevät, niihin erityisesti valtuutetut henkilöt. Sopimuspuolet myös pyrkivät sovittamaan yhteen ja yhdistämään arkeologiset ja maankäytön suunnittelun tarpeet. Sopimuksessa on myös artikla arkeologisen tutkimustyön ja muinaisjäännösten suojelun rahoittamisesta. Suomen muinaismuistolaki noudattaa sopimuksessa esitettyjä pääperiaatteita. (Museovirasto.)

Asetuksessa arkeologisen perinnön suojelua koskevan tarkistetun eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 2. §:n 5. artiklassa määritellään arkeologisen perinnön yhtenäisen suojelun säännöt:

Kukin sopimuspuoli sitoutuu pyrkimykseen sovittaa yhteen ja yhdistää arkeologiset ja maankäytön suunnittelun tarpeet varmistamalla arkeologien osallistuminen sellaiseen maankäytön suunnitteluun, jonka tarkoituksena on taata tasapainoiset strategiat arkeologisesti arvokkaiden kiinteiden muinaisjäännösten suojelemiseksi, säilyttämiseksi ja hoitamiseksi, kehittämissuunnittelun eri vaiheissa, varmistamaan, että arkeologit ja maankäytön suunnittelijat neuvottelevat järjestelmällisesti keskenään mahdollistaakseen sellaisten maankäyttösuunnitelmien muuttamisen, joilla on todennäköisesti haitallisia vaikutuksia arkeologiseen perintöön, riittävän ajan ja riittävien resursien myöntämisen soveltuvalla tieteellisellä paikalla tehtävälle tutkimukselle ja sen tulosten julkaisemiselle, varmistamaan, että ympäristövaikutusten arvioinnissa ja siitä seuraavassa päätöksenteossa otetaan kaikin mahdollisin tavoin huomioon kiinteät muinaisjäännökset ja niiden ympäristö, ryhtymään toimenpiteisiin maankäyttöhankkeiden yhteydessä tavattujen arkeologisen perinnön aineiden suojelemiseksi mahdollisuuksien mukaan löytöpaikallaan ja varmistamaan, että kiinteiden muinaisjäännösten esitleminen yleisölle, erityisesti suurten kävijämäärien vastaanottamiseksi tarvittavat rakennelmat, ei vahingoita muinaisjäännösten ja niiden ympäristön arkeologista ja tieteellistä ominaislaatua. (Finlex.)

2.2.3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueiden käytön tavoitteista (30.11.2000) tuli voimaan 26.11.2001. Tavoitteissa on otettu huomioon kulttuuriympäristö (kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat) omana kokonaisuutenaan. Kaikkia kaavatasoja sitovana erityistavoitteena todetaan muun muassa että alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina. Maakuntakaavoituksessa on osoitettava valtakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuriperintöalueet ja -kohteet. Valtakunnallisesti arvokkailla kohteilla ja

alueilla on alueidenkäytön sovelluttava niiden historialliseen kehitykseen. (Härö & von Martens 2006, 20.)

2.2.4 Muu lainsäädäntö

Muinaismuistolain lisäksi myös muu lainsäädäntö huomioi muinaisjäännökset. Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) tuli voimaan 1.1.2000. Maankäyttö- ja rakennuslain 9. §:n mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia. Kaavan vaikutuksia selvitettäessä (MRL 1. §) otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus, aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat. Selvityksen on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen vaikutukset muun muassa maisemaan ja kulttuuriperintöön. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004; Finlex.)

Kirkkolain (1054/1993) 14. luku käsittelee kirkkoa, seurakunnan kiinteistöä ja rakennus-suojelua. Seurakunnilla on usein omistuksessaan arvokkaita vanhoja rakennuksia ja alueita, kuten hautausmaat ja kirkkopuistot. Kirkkolaki suojelee automaattisesti ennen vuotta 1917 rakennetut kirkot. Sitä nuoremmat kirkot voidaan määrätä suojelluiksi tuomiokapitulin, seurakunnan tai Museoviraston aloitteesta. Rakennuksen suojele kohdistuu myös sen kiinteään sisustukseen, siihen liittyviin maalauksiin ja taideteoksiin sekä piha-alueeseen. (Finlex.)

2.3 Museovirasto muinaisjäännöksistä vastaavana viranomaisena

Esihistoriallisen ajan kohteiden suojelusta vastaa Museoviraston arkeologian osasto ja historiallisen ajan kohteista Museoviraston rakennushistorian osasto. Museovirasto ohjaa ja antaa lausuntoja koskien kaavoitusta ja muita maankäyttöhankkeita, sekä myöntää tutkimusluvut muiden toimijoiden kuten maakuntamuseoiden ja yliopistojen tekemiin kaivauksiin. Rakennushistorian osasto ylläpitää muinaisjäännös- ja tutkimusrekisteriä historiallisen ajan kohteiden osalta. Rakennushistorian osasto tekee vuosittain historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointeja sekä arkeologisia kaivauksia erilaisiin rakennus- ja maankäyttöhankkeisiin liittyen. Tutkimusraportit löytyvät osaston arkistosta. (Museovirasto.)

Vedenalaista kulttuuriperintöä koskevaa tietoa saa arkeologian osastoon kuuluvasta meriarkeologian yksiköstä. Meriarkeologian yksikkö ylläpitää vedenalaisten löytöjen rekisteriä ja vastaa vedenalaisten muinaisjäännösten suojelusta, tutkimuksesta ja hoidosta. Yksikkö kä-

sittelee vedenalaisten muinaisjäännösten tutkimuslupa-anomukset, antaa lausuntoja vesirakennushankkeiden vaikutuksista vedenalaiseen kulttuuriperintöön ja valistaa harrastajasukeltajia. Vedenalaislöytöjen rekisterissä on noin 1300 löytöä, joista suurin osa on laivojen ja veneiden hylkyjä. (Museovirasto.)

Museoviraston lisäksi maakuntamuseot ja kaupunginmuseot toimivat usein keskeisinä kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön asiantuntijoina kaavoituksessa. Osalla maakuntamuseoista on arkeologista kulttuuriperintöä tai rakennettua kulttuuriympäristöä koskevia työnjako- ja yhteistyösopimuksia, jotka ovat vakiinnuttaneet näiden museoiden asiantuntija- ja viranomaisroolia museoiden toiminta-alueilla sekä työnjakoa Museoviraston kanssa. Museovirasto on solminut seitsemän maakuntamuseon (Tampereen, Turun, Vaasan, Savonlinnan, Kajaanin, Rovaniemen ja Lahden) kanssa yhteistyösopimuksen, jonka nojalla tietyt muinaisjäännösten suojeluun liittyvät tehtävät on delegoitu maakuntamuseolle. Suurin osa kaavoitukseen liittyvästä lausunnonantamisesta on siirtymässä maakuntamuseoiden tehtäväksi. Museoviraston tehtävä on huolehtia, että maakuntamuseoilla on ajantasaiset tiedot esihistoriallisista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta tiedot ovat vielä puutteellisia. (Härö & von Martens 2006, 16; Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

2.4 Museoviraston muinaisjäännösrekisteri

Museovirasto ylläpitää muinaisjäännösrekisteriä, jossa on ajantasaiset tiedot Suomen kiinteistä muinaisjäännöksistä. Rekisteri on tarkoitettu ensisijaisesti viranomaiskäyttöön. Muinaisjäännösrekisteri sisältää muinaisjäännösten sijainti-, tyyppi- ja ajoitustiedot, kuvauksen sekä selostuksen kunkin kohteen tutkimuksista, kunnosta ja säilyneisyydestä. Rekisterissä on tällä hetkellä tiedot noin 17 000 muinaisjäännöksestä, mutta lisää muinaisjäännöksiä löydetään jatkuvasti ja rekisteri pyritään pitämään ajan tasalla. Tietoja rekisteristä saa ottamalla yhteyttä Museovirastoon tai muinaismuistohallinnon tehtäviin osallistuviin maakuntamuseoihin. Muinaisjäännösrekisteri on saavutettavissa myös Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämän ympäristötietojen hallintajärjestelmän eli HERTAN kautta. (Museovirasto.)

Muinaisjäännöksistä on saatavilla myös painettua tietoa. Maankäytön suunnittelua varten on julkaistu esihistoriallisten suojelukohteiden luetteloita yhteistyössä maakuntaliittojen sekä eräiden maakuntamuseoiden ja kuntien kanssa. Kaikkialta ei kuitenkaan ole tällaisia luetteloita tehty ja osa luetteloiden tiedoista on vanhentuneita. Kattavin tieto muinaisjäännöksistä ja irtainten muinaisesineiden löytöpaikoista löytyy Museoviraston arkeologian osaston ja rakennushistorian osaston arkistoista sekä paikallisilta maakuntamuseoilta. Inventointikertomukset ovat tärkeä lähdeaineisto selvittäessä esimerkiksi yksittäisen kunnan muinaisjäännöskantaa. (Museovirasto.)

2.5 Muinaisjäännösluokka

Muinaismuistolain mukaan kaikki muinaisjäännökset ovat automaattisesti suojeltuja ilman erillistä päätöstä tai toimenpidettä. Käytännössä kaikki muinaisjäännökset eivät kuitenkaan ole samanarvoisia. Suurimmaksi osaksi tuhoutunutta muinaisjäännöstä ei ole syytä pitää ikuisesti rauhoitettuna. Tutkimuksissa voidaan saada arvokasta tietoa, mutta riittävien kaivausten jälkeen rauhoitus voidaan purkaa. Sen sijaan hyvin säilynyt muinaisjäännös voidaan tutkimusten jälkeen entisöidä ja pitää jatkuvasti rauhoitettuna. Rauhoitus ei lakkaa automaattisesti sen jälkeen kun paikalla on suoritettu arkeologisia tutkimuksia, vaan Museovirasto päättää kohteen jatkosta. (Ympäristökeskus.)

Arvonsa perusteella esihistorialliset muinaisjäännökset jaetaan kolmeen rauhoitusluokkaan:

Luokka I: Kohteet katsotaan valtakunnallisiksi muistomerkeiksi, jotka ovat niin arvokkaita, että niiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Vaikka ne tutkittaisiinkin, ne pyritään entisöimään. Kaavoituksessa kohteet otetaan huomioon SM-aluevarauksena (kaavaselitys: ”Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös”). I luokkaan sisältyvät edustavimmat ja harvinaiset kohteet sekä sellaiset kohteet, joilla voi katsoa olevan nähtävyyсарvoa. Siihen pyritään myös valitsemaan muinaisjäännöksiä siten, että ne antavat läpileikkauksen kaikenlaisista eri puolilla Suomea olevista muinaisjäännöksistä.

Luokka II: Kohteiden arvoa ei voida selvittää ilman tarkempia tutkimuksia. Tutkimustulosten perusteella ne siirretään joko I luokkaan tai III luokkaan, tavallisesti jälkimmäiseen. Kohteet osoitetaan kaavoituksessa jonkun muun aluevarauksen sisällä olevalla väliaikaismerkinnällä sm (kaavaselitys: ”Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös. Aluetta koskevista maankäyttösuunnitelmista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.”).

Luokka III: Kohteet, joita riittävästi tutkittuina tai kokonaan hävinneinä ei ole enää tarpeen pitää rauhoitettuna. Koska luokkaan III kuuluvat kohteet eivät aiheuta rajoituksia maankäytölle, niitä ei merkitä kaavakarttaan. Ne voidaan kuitenkin mainita kaavaselostuksen luettelossa.

Luokituksen tekee Museovirasto kunkin kohteen kohdalta erikseen. Luokitukseen vaikuttavat kohteen tieteellisen arvon lisäksi kohteen kunto ja ympäristö. (Ympäristökeskus; Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

2.6 Arkeologinen tutkimus

Arkeologia tutkii menneisyyttä maassa ja vedessä säilyneiden muinaisjäännösten avulla. Tutkimuskohteina ovat esineet, rakenteet tai muodostelmat, jotka ovat syntyneet paikalla eläneiden ja työskennelleiden ihmisten toiminnasta. Arkeologia ei rajoitu vain esihistoriallisten kohteiden tutkimiseen, vaan tutkimuskohteena voi olla esimerkiksi 1900-luvun teollisuusrakennuksen jäännökset. Keskeisiä tutkimusmenetelmiä ovat arkeologiset kaivaukset ja muinaisjäännösten inventoinnit. (Museovirasto.)

Tutkimuksellisten kaivausten lisäksi arkeologiseen toimintaan kuuluu paikallisen maankäytön seuraaminen ja neuvonta sekä maankäytöstä aiheutuvat pelastuskaivaukset. Pelastuskaivauksia järjestetään silloin, kun tunnettua kiinteää muinaisjäännöstä uhkaa jokin rakennustoimenpide, esimerkiksi tien rakentaminen.

KUVIO 1. Arkeologisia tutkimuksia Karijoen Susiluolan edustalla kesällä 2004

Suuri osa muinaisjäännöksistä on aikojen myötä tuhoutunut joko luonnonvoimien tai ihmis toiminnan vaikutuksesta. Säilyneistä muinaisjäännöksistä on tiedossa vain murto-osa, mutta uusia löydetään jatkuvasti. Tunnetuista muinaisjäännöksistä eri-ikäiset ja erityyppiset jäännökset ovat hyvin eri suhteissa edustettuina, mikä johtuu vaihtelevan rekisteröinti- ja etsintätilanteen lisäksi siitä, että esimerkiksi taito tunnistaa ja kiinnostukset ja arvostukset erityyppisten muinaisjäännösten välillä ovat muuttuneet ajan myötä. Rekisteröityjen muinaisjäännösten määrään sekä niiden ikä- ja tyyppijakaumaan vaikuttavat muinaisjäännösten rekisteröinti- ja etsintätyötä eli inventointia tekevien henkilöiden ammattitaito sekä henkilökohtaiset kiinnostukset ja arvostukset, samoin käytössä olevat taloudelliset ja ajalliset resurssit. (Arkeologinen toiminta Keski-Suomen museossa.)

Päävastuun Suomen arkeologisesta tutkimuksesta kantaa Museovirasto, joka voi muinais muistolain nojalla antaa luvan rauhoitetun kiinteän muinaisjäännöksen tutkimiseen. Tutkimusluvan saaminen edellyttää kuitenkin, että hanketta johtaa arkeologikoulutuksen saanut henkilö. Hakemuksen liitteenä on oltava yksityiskohtainen tutkimussuunnitelma ja selvitys

työn rahoituksesta. Etenkin konservointia vaativien löytöjen jälkikäsitteilyyn on varattava riittävät voimavarat. Löytöaineisto on käsiteltävä museossa tai vastaavassa työhön sopivassa, löytöjen kannalta turvallisessa tilassa. Museovirasto voi asettaa lupaan myös muita tarpeelliseksi katsomiaan ehtoja. Esihistoriallisten kohteiden tutkimista koskevat lupahakemukset käsitellään arkeologian osastolla ja historiallisen ajan kohteet rakennushistorian osastolla. (Museovirasto.)

Myös arkeologian harrastajat voivat etsiä muinaisjäänöksiä, ja harrastajilla on ollutkin merkittävä rooli uusien muinaisjäänösten löytäjinä. Arkeologian harrastajien vahvuus on heidän paikallistuntemuksensa. On kuitenkin muistettava, että muinaismuistolain mukaan kiinteät muinaisjäänökset ovat rauhoitettuja, joten niitä ei saa mennä kaivamaan. Muinaisjäänöksen löydyttyä siihen ei saa kajota kuin ammattitaitoinen arkeologi ja hänkin luvanvaraisesti. Rauhoitus on välttämätön sen vuoksi, että muinaisjäänöksestä saataisiin tieteellisesti tutkittaessa kaikki mahdollinen tieto. Arkeologit eivät ole kiinnostuneita vain muinaisista löydöistä, vaan niiden löytöyhteydet, kuten sijainti toisiinsa sekä erilaisiin rakenteisiin ja jälkiin nähden ovat yhtä tärkeitä kuin itse esineet. Esineiden tieteellinen arvo laskee, mikäli niitä ei oteta talteen myös muita ilmiöitä tarkasti dokumentoiden. Yli-innokkaat harrastajat ovat valitettavasti joskus esinelöytöjen toivossa tuhonneet itse muinaisjäänöksen, josta esineet ovat vain osa. (Maaranen & Kirkinen 2000, 225, 227; Arkeologinen toiminta Keski-Suomen museossa.)

2.6.1 Kaivaukset

Arkeologisessa kaivauksessa muinaisjäänöstä tutkitaan laajoina yhtenäisinä alueina. Kaivettaessa muinaisjäänös tuhoutuu, joten sen dokumentointiin eli tietojen tallentamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Vaikka kohde häviää lopullisesti, säilyy tieto siitä, millainen kohde oli kyseessä ja mitä tutkimuksessa löydettiin. Tarkoitus ei ole vain kerätä löytöjä, vaan tallentaa kartoittamalla ja valokuvaamalla kaikki maassa erottuvat ihmisen toiminnan jäljet. Kaivetut alueet, tavallisesti 2 x 2 metrin ruudukossa tietyn koordinaattijärjestelmän mukaisesti paalutettuna, piirretään ja valokuvataan jokaisen kaivauskerroksen yhteydessä. Erilaisten profiilien piirtäminen on tärkeää. Dokumentointiin kuuluu myös kaivauksesta kirjoitettava raportti, jossa kaivaus käydään läpi ja tehdään päätelmät. Kaikista havainnosta tehdään muistiinpanot. Niiden perusteella laaditaan tutkimusraportti tulevaa tutkimusta ja suojelua varten. (Museovirasto; Takala 1998, 147-168; Kiinteiden muinaisjäänösten hoito-opas 2002, 27.)

KUVIO 2. Lahden kaupunginmuseon arkeologiset kaivaukset Orimattilan Virenojalla Korkeakallion kivikautisella asuinpaikalla kesällä 2004

KUVIO 3: Arkeologisissa kaivauksissa löydetyt esineet puhdistetaan, punnitaan ja luetteloidaan tarkasti

Yksittäisiä esinelöytöjä tärkeämpiä ovat kiinteät jäänteet rakennuksista ja liesistä, sillä ne kertovat enemmän kuin irtolöydöt. Asuinpaikoilta ei löydy tavallisesti niin paljon löytöjä kuin esimerkiksi haudoista. Kalmistoja kaivettaessa ovat esineet tärkeämmässä asemassa, sillä ilman esinelöytöjä kalmistoista ei saataisi kovin paljon tietoa. Suomen happamassa maaperässä luut eivät säily kauaa kuin poikkeuksellisissa oloissa. Yleensä vainajista ei ole mitään jäljellä. Haudoista löydetyt esineet auttavat ajoittamisessa. (Takala 1992, 10–11.)

Museovirasto toteuttaa joka vuosi keskimäärin 50 arkeologista kenttätöitä eli kaivauksia ja inventointeja. Lisäksi virasto myöntää tutkimuslupia muun muassa yliopistojen arkeologisille laitoksille ja maakuntamuseoille. (Museovirasto.)

2.6.2 Koekaivaukset

Koekaivausten avulla pyritään nopeasti selvittämään, onko jollain tietyllä alueella esihistoriallisia muinaisjäännöksiä, tai miten laaja tunnettu muinaisjäännös maastossa on. Yleisimmin koekaivauksilla kaivetaan 1 x 1 metrin kokoisia koekuoppia tai noin metrin syvyisiä kapeita koeojia. Kuoppien tai ojien pystysuorista reunoista nähdään maaperän värissä olevat muutokset, jotka kertovat esihistoriallisesta toiminnasta. Koekaivauksella saattaa tulla vastaan esinelöytöjäkin. Koekaivauksilla voidaan käyttää avuksi myös maatutkaa, joka on eräänlainen röntgenkone, jolla maanpinnalta käsin voidaan erottaa pinnan alla olevia kerrostumia ja rakennelmia ilman kaivamista. (Takala 1992, 12; Takala 1998, 91-96)

2.6.3 Inventointi

Inventoinnissa käydään läpi kaikki tietyn kunnan alueelta tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset ja tarkastetaan niiden kunto. Lisäksi pyritään löytämään kokonaan uusia kohteita muun muassa paikallisten asukkaiden perimätiedon avulla. Ennestään tuntemattomia muinaisjäännöksiä voidaan löytää myös tarkastamalla tunnettujen muinaisjäännösten lähi-alueita sekä kohteita, jotka sijaintinsa perusteella voisivat olla muinaisjäännöksiä. Ajan tasalla oleva peruskartta on inventoijan tärkein apuneuvo. Aikaisemmin tuntemattomat muinaisjäännökset voivat löytyä valitsemalla peruskartoilta tiettyjä maastokohteita tai viitteitä antavia paikannimiä. Suurin osa kiinteistä muinaisjäännöksistä löydetään järjestelmällisellä etsinnällä eli inventoinnilla maastossa. Työ perustuu siihen, että tietyt muinaisjäännöstyypit sijaitsevat yleensä samantapaisissa maastokohdissa, esimerkiksi kivikauden asuinpaikat löytyvät usein vesistön läheltä eteläpuoleiselta rinteeltä. Inventoinnin yhteydessä ei tehdä yleensä kaivauksia. Inventoinnin päätyttyä kirjoitetaan raportti, jossa listataan kaikki kunnan alueella läpikäytyt kohteet ja mahdolliset uudet muinaisjäännökset. Muinaisjäännöksiä löydetään jatkuvasti lisää, joten inventointeja ei voida koskaan pitää täysin valmiina. Täydennysinventointi on jatkuvasti tarpeen, samoin kohdeluettelon ajan tasalla pitäminen. Inventointia suoritetaan jatkuvasti, erityisesti siellä missä erilaiset maankäyttösuunnitelmat uhkaavat muuttaa maastoa perusteellisesti. (Takala 1998, 76 - 79; Takala 1992, 13; Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 9, 25.)

2.6.4 Pintapoininta

Pinta- eli peltopoininta on tutkimustapa, jossa pellolle mitataan esimerkiksi 25 metrin välein yhdensuuntaisia linjoja. Linjat kuljetaan hitaasti päästä päähän ja etsitään irtolöytöjä. Mikäli pellon kohdalla on ollut esihistoriallista elämää, siitä on jäänyt jälkiä paikalle. Pellon muokkauksen yhteydessä esineet kulkeutuvat eri puolille peltoa ja nousevat vähitellen pinnalle. Pintapoininnalla selvitetään, onko kyseiseltä pellolta mahdollista löytää jälkiä esihistoriallisesta asutuksesta ja kannattaako paikalla tehdä laajempia tutkimuksia. (Takala 1992, 12; Takala 1998, 97 - 102.)

Yleensä asuinpaikka ei sijaitse tasaisella pellolla, vaan on löydettävissä hieman kuivemmalta ja hiekkaisemmalta kohdalta peltoa, esimerkiksi peltojen keskellä olevalta loivalta kumpareelta tai laidalla olevalta rinteeltä. Rautakautisten asuinpaikkojen etsimisessä pinta-poininta pelloilla on tärkeimpiä etsimismenetelmiä. Löydetyt keskiaikaiset asuinpaikat ovat harvinaisia ja siten tutkimukselle yhtä tärkeitä kuin rautakautiset. Rautakautiset ja muut varhaiset rakennuksenpaikat erottuvat usein kynnöspelloilla tummempina, nokisina alueina. Paikalla saattaa varsinaisten esinelöytöjen lisäksi olla palaneita kiviä, jotka voivat olla jäänteitä liesistä tai kiukaista. Tärkein rautakautista asuinpaikkaa osoittava löytö on

rautakauden tyyppin keramiikka. Keramiikan lisäksi rautakautisille ja varhaishistoriallisille asuinpaikoille tyypillinen löytö on savitiiviste, joka on syntynyt savella tiivistettyjen hirsi- tai oksapunorakenteiden palaessa. Metalliesineitä löytyy rautakautisilla asuinpaikoilla pintalöytöinä vain harvoin. Rautakautista esineistöä ovat myös lasihelmet. Kivikautiselta asuinpaikalta voi löytyä kvartsisineitä ja – iskoksia, jotka erottuvat helposti pellolta varsin kien sateen jälkeen. (Arkeologinen toiminta Keski-Suomen museossa.)

KUVIO 4. Pintapöiminnassa Lahden Renkomäestä löydettyjä kvartsi-iskoksia

2.6.5 Ajoitukset

Tanskalainen arkeologi J. Thomsen kehitti 1800-luvulla ns. kolmiperiodijärjestelmän, jossa hän jakoi muinaisuuden esineiden materiaalin mukaan kivi-, pronssi- ja rautakauteen. Jako kolmeen esihistorialliseen kauteen kertoo siitä, mikä oli milloinkin tärkein terämateriaali. Esineiden asettaminen aikajärjestykseen toisiinsa nähden on suhteellista ajoittamista, tarkkoja ajoituksia ei saada vuosilukujen mukaan. Suhteellinen ajoitus perustuu siihen, että esineiden muotoilun ja ulkoasun perusteella nähdään, mitkä esineet ovat edeltäneet toisia. Kaivauspaikat voidaan usein ajoittaa näiden esinetyyppien mukaan. (Takala 1992, 13.)

Rannansiirtymisajoitus. Vesistön äärellä olevat muinaiset asuinpaikat voidaan ajoittaa maannousun perusteella. Tutkijat ovat laskeneet, millä korkeudella merenpinta on ollut eri aikoina. Tämän perusteella tiedetään, milloin tutkittavat alueet ovat vapautuneet veden alta ja milloin asuinpaikka on ensimmäisen kerran voitu perustaa tietylle korkeudelle. (Takala 1992, 14.)

Radiohiiliajoitus. Kemiallisia ajoitusmenetelmiä kuten hiili-14-ajoitusta (C14- eli radiohiiliajoitus) käytetään, jos kaivauspaikalta puuttuvat selvät ajoitettavat esinelöydöt, eikä ajoitusta voida muutenkaan tarkasti antaa. Hiili-14-menetelmässä kaivauspaikalta löydetty orgaaninen jäte, kuten luu, hiili tai puu, ajoitetaan kemiallisesti laboratoriossa. Menetelmä kertoo, milloin kyseinen elävä organismi, kasvi tai eläin, on kuollut. Yksittäisestä näyttees-

tä saadun ajoituksen perusteella koko kaivauspaikka voidaan ajoittaa. Koska kemiallisilla ajoitusmenetelmillä saadaan ajoitukset vuosilukujen tarkkuudella, puhutaan absoluuttisesta ajoittamisesta. Aivan ehdottoman tarkkoja eivät nämäkään menetelmät ole, sillä niihin liittyy aina tiettyjä virhemarginaaleja. (Takala 1992, 14.)

Dendrokronologia. Kaivaukselta löytynyt puu voidaan ajoittaa vuoden tarkkuudella puun vuosilustojen perusteella. Menetelmää kutsutaan dendrokronologiaksi. Säästä riippuen puu kasvaa eri vuosina eri lailla: hyvinä vuosina vuosirenkaat ovat leveitä, huonoina vuosina kapeita. Samana vuonna vuosirenkaat ovat saman lajin puissa yhtä leveitä. Eri-ikäisistä puista ja vanhoista rakennuksista otettuja puunäytteitä vertailemalla voidaan vuosirenkaista muodostaa ”kalenteri”. Jos kaivaukselta saatu näyte voidaan sijoittaa johonkin kohtaan kalenteria eli pääsarjaa, saadaan näytteelle tarkka ikä. Tähän tarvitaan kuitenkin alueellinen vuosilustokalenteri, Etelä-Suomen kaivauksilta saatua puunäytettä voidaan verrata vain sieltä tehtyyn pääsarjaan. Dendrokronologiaa voidaan hyödyntää laivanhylkyjen ja vanhojen rakennusten ajoittamisessa. Ajoitus voidaan ottaa myös hiiltyneestä puusta. (Takala 1992, 14 – 15.)

3 MUINAISJÄÄNNÖKSET JA MAANKÄYTTÖ

3.1 Muinaisjäännösten merkitys maisemassa

Muinaisjäännökset ovat merkittävä lähtökohta kulttuuriympäristön historialliselle kerroksellisuudelle. Ihmisen toiminta on muokannut maisemaa eri aikakausilla. Maiseman kulttuurihistoria alkaa esihistoriallisista kalmistoista, hautaröykkiöistä, asuinpaikoista ja linnavuorista. Niillä on suuri merkitys maisemahierarkiassa, vaikka ne eivät välttämättä näy maisemakuvassa. Keskiaikaiset ja sitä nuoremmat muinaisjäännökset muodostavat nykyisen maisemarakenteen perustan ja ovat tärkeitä tutkimuskohteita. (Rautamäki 1997, 16; Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Arkeologinen kulttuuriperintö muodostaa arvokkaan, maisemassa osin näkyvän, osin näkymättömissä olevien elementtien ryhmän, johon kuuluvat muun muassa vanhimman, esihistoriallisen ajan ihmistoiminnan vaikutuksesta syntyneet maisemaelementit (Maaranen 2000, 25).

Maankäytön suunnittelussa muinaisjäännöksiä on tarkasteltava muun kulttuuriympäristön tavoin aktiivisena voimavarana, esimerkiksi mahdollisuutena hyödyntää kulttuuriympäristön monimuotoisuutta matkailussa (Asemakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 128).

3.2 Muinaisjäännökset kaavoituksessa

Muinaisjäännökset pyritään aina ensisijaisesti suojelemaan, sillä on tärkeää, että kansallinen kulttuuriperintö säilyy tulevien sukupolvien nähtäväksi ja tutkittavaksi. Valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävien muinaisjäännösten säilyttäminen tulee taata kaikissa olosuhteissa. Näillä muinaisjäännöksillä on huomattavan tieteellisen arvon lisäksi usein myös nähtävyyksisarvoa. Joidenkin muinaisjäännösten muinaismuistolain mukainen suojelu voidaan lakkauttaa riittävien kaivaustutkimusten jälkeen. (Museovirasto.)

Jokainen muinaisjäännös on ainutkertainen eikä ole tuhouduttuaan korvattavissa. Muinaismuistolaki rauhoittaa muinaisjäännökset automaattisesti ilman eri toimenpiteitä ja antaa määräyksiä muinaisjäännösten huomioon ottamisesta maankäytön suunnittelussa. Muinaismuistolain 13. §:n mukaan kaavoittajalla on vastuu siitä, että muinaisjäännökset otetaan huomioon asianmukaisesti kaavoituksessa. Jo kaavoitusta suunniteltaessa tulee hyvissä ajoin selvittää, saattaako hankkeen toteuttaminen tulla koskemaan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Tällöin vältytään rakennuttajan tai kaavoittajan kannalta ikäviltä ja kustannuksia lisääviltä yllätyksiltä. Varsinkin järvien rantakaava-alueet sijaitsevat usein potentiaalisilla muinaisjäännösalueilla. Museoviraston ylläpitämä valtakunnallinen muinaisjäännösrekisteri

on ajantasainen tietolähde muinaisjäännöksistä. Sen perusteella kyetään yhteistyössä museoviranomaisten kanssa arvioimaan täydentävien inventointien tarpeellisuus. Mikäli tiedot kaava-alueen muinaisjäännöksistä ovat vanhat tai aluetta ei ole inventoitu lainkaan, kaavan laatijalle ilmoitetaan inventointitarpeesta. (Asemakaavamerkinnot ja -määräykset 2003, 130; Museovirasto; Mikroliitti.)

Muinaisjäännösten mahdollisimman kattava sisällyttäminen eritasoisin kaavoihin on tärkeää paitsi niiden suojelun turvaamiseksi ja kulttuuriympäristön kokonaisuuden vaalimiseksi, myös maanomistajien oikeusturvan takaamiseksi sekä informaationa eri osapuolille. Kaavan avulla tieto muinaisjäännöksistä välittyy maankäytön suunnittelijoille ja viranomaisille. Yleisen edun mukaista on, että kaava antaa oikean kuvan maankäytön mahdollisuuksista. (Museovirasto.)

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset merkitään kaavaan alue- tai kohdemerkinnöillä niiden laajuudesta ja kaavan luonteesta riippuen. Koska kaikki kohteet ovat muinaismuistolain rauhoittamia, ei voida tehdä eroa sen välillä mitkä kohteista otetaan huomioon kaavoituksen yhteydessä ja mitkä jätetään huomioimatta. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

3.3 Muinaisjäännösten merkitseminen eri kaavatasoilla

Maankäyttö- ja rakennuslain 5. §:ssä asetetaan alueiden käytön suunnittelulle keskeiset tavoitteet, mukaan lukien rakennetun ympäristön kauneus ja kulttuuriarvojen vaaliminen. Tavoitteita täsmennetään eri kaavatasojen sisältövaatimuksissa. Maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota myös maisemaan, luonnonarvoihin ja kulttuuriperintöön (28. §), yleiskaavoissa rakennettuun ympäristöön, maisemaan, luonnonarvojen vaalimiseen sekä kestävä kehityksen eri elementteihin (39. §), ja asemakaavoituksessa rakennettuun ympäristöön ja luonnonympäristöön (54. §) eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. (Härö & von Martens 2006, 4.)

3.3.1 Maakuntakaava/seutukaava

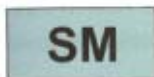
Maakuntakaavaa laadittaessa otetaan huomioon valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet. Erityistä huomiota kiinnitetään muun muassa maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperintön vaalimiseen (MRL 28. §). Mikäli jotain aluetta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, maakuntakaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia suojelumääräyksiä. Maakuntakaava vahvistetaan ympäristöministeriössä. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Maakuntakaavan yleispiirteisyydestä ja karttateknisistä syistä johtuen maakuntakaavaan merkitään vain valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kiinteät muinaisjäännökset. Paikallisesti merkittäviä kohteita on syytä myös merkitä, mikäli se on perusteltua kaavan muita tavoitteita ajatellen. Jos kartalla on vain osa maakuntakaava-alueen muinaisjäännöksistä, on siitä ilmoitettava kartan selitysosassa. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Selostusosan tulee kuitenkin sisältää karttaliitteet ja luettelot, joissa on kattavasti esitettyinä maakunnan alueen kaikki muinaismuistolain rauhoittamat suojelukohteet, sillä kaikki muinaisjäännökset ovat samalla tavalla muinaismuistolain suojaamia. Lisäksi kaikkien kohteiden kohdalla ei ole aina mahdollista tehdä tarkkaa luokittelua valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviin muinaisjäännöksiin. Kaavan seloituksessa ja merkinnoissa on oltava selkeä maininta siitä, minkä tasoiset muinaisjäännökset kaavaan on merkitty, ja mistä mahdolliset puuttuvat kohteet löytyvät. Liitekarttojen avulla saadaan myös kuva siitä, mille alueille tiedossa olevat kohteet keskittyvät ja missä tulee osoittaa erityistä tarkkaavaisuutta niiden maankäyttöä suunniteltaessa. Tämä koskee erityisesti niitä alueita, joille ei laadita yksityiskohtaisempaa kaavaa. (Museovirasto; Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Kohteiden kaavaan merkitseminen edellyttää, että tiedot ovat ajan tasalla. Ihanteellista olisi, jos maakuntakaavaa laadittaessa olisi mahdollista tehdä kuntakohtaista muinaisjäännösten maastoinventointia. Vähintään inventointi tulisi tehdä alueille, joihin kohdistuu suuria maankäyttöpaineita. Vanhemmissa inventoinneissa ei ole yleensä selvitetty historiallisen ajan kohteita kattavasti. Maakuntakaavaa varten historiallisen ajan kohteiden inventoinnin tulisi käsittää vähintään asutushistorialliset muinaisjäännökset, kuten autoituneet kylätontit ja kartanopaikat, sekä muut maakunnan historialle ominaiset kohteet, kuten linnoituslaitteet, puolustusvarustukset ja kulkuväylät. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Kaavakartan mittakaavasta johtuen muinaisjäännökset merkitään yleensä kohdemerkinnällä. Laajat muinaismuistoalueet tulee merkitä aluevarauksina. Kaikissa tapauksissa käytetään **SM**-merkintää (isot kirjaimet). Kaavaselitys on "Muinaismuistoalue" (turkoosi). Kaavamääräys on "Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös".

Muinaismuistoalue

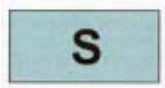
Merkinnällä osoitetaan muinaismuistolain nojalla suojeltuja alueita. Suojelumerkintää käytetään maakuntakaavassa osoittamaan arvoluokaltaan kansainvälisiä, valtakunnallisia, maakunnallisia tai seudullisia alueita. Tarvittaessa voidaan osoittaa myös paikallisesti merkittäviä alueita, mikäli ne seudulliselta kannalta muun muassa opetustoiminta huomioon ottaen ovat tärkeitä ja tämä on esitysteknisesti mahdollista. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 81.)

SM-merkintää käytetään osoittamaan muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja muinaisjäännösalueita ja niiden suoja-alueita tai rauhoitettavaksi tarkoitettuja muinaisjäännösten suoja-alueita. Koska muinaisjäännösten alueet ovat usein pienialaisia, osoitetaan ne tavallisesti kohdemerkinnällä. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 81.)

Suojelu-/ muinaismuistokohde

Kohdemerkinnällä osoitetaan luonnonsuojelun, maisemansuojelun, rakennetun ympäristön suojelun tai muinaismuistojen suojelun kannalta merkittävät kohteet. Kohteiden merkintään on suositeltavaa liittää numeroindeksit, joilla viitataan kohteen varausperusteeseen ja kaavaselostuksen kohdeluetteloon. Mikäli kyse on määrätyn erityislain nojalla suojellusta tai suojeltavaksi tarkoitettusta kohteesta, voidaan merkintään liittää ao. erityislakiin viittaava kirjaintunnus, esimerkiksi sl, sm tai sr. Merkinnän selityksestä tai määräyksestä tulee selvästi käydä ilmi kohteen suojelun tarkoitettu toteuttamistapa. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 83.)

Suojelualue

Suojelualan yleismerkintää käytetään silloin, kun ei ole kyse selvästi tietyn erityislainsäädännön mukaisesta suojelutarpeesta (esimerkiksi luonnonsuojelulain, muinaismuistolain tai rakennussuojelulain) tai jos kyse on kokonaisuudesta, joka voidaan toteuttaa useamman lainsäädännön perusteella, tai maankäyttö- ja rakennuslailla ja sen mukaisilla määräyksillä. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 78 - 79.) Merkintää voidaan käyttää myös historiallisen ajan muinaisjäännöksissä.

Merkitykseltään paikalliset muinaisjäännökset ja niiden suoja-alueet voivat sisältyä ympäröivään maankäyttömerkintään, jolloin suojelutarve osoitetaan kaavamääräystä käyttäen (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 82).

Suunnittelumääräysesimerkki:

- *Alueen käytön suunnittelussa on otettava huomioon alueella olevat muinaismuistot. Aluetta voidaan kulutuskestävyyden puitteissa suunnitella käytettäväksi ulkoilutarkoituksiin. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 82.)*

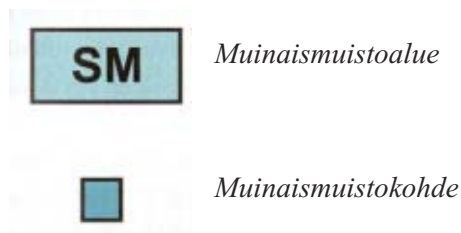
Suojelumääräysesimerkkejä:

- *Alueella sijaitsee muinaismuistolaiilla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjään-
nös. Kaikista alueen muinaisjäännöksiin mahdollisesti vaikuttavista maankäyttöhank-
keista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.*
- *Alueella sijaitsee muinaismuistolaiilla (295/1963) rauhoitettuja maanpinnan alla
olevia kulttuurikerroksia ja rakenteita. Alueella ovat sellaiset toimenpiteet kiellettyjä,
jotka vaarantavat alueen suojeluarvojen säilymisen. Kaikista aluetta koskevista
maankäyttöhankkeista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.*
- *Alueella ei saa suorittaa sellaisia toimenpiteitä, jotka turmelevat alueen sotahistori-
aan liittyviä arvoja. (Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 80, 82.)*

3.3.2 Yleiskaava ja osayleiskaava

Yleiskaava voidaan laatia sisällöltään ja oikeusvaikutuksiltaan joustavana erilaisten tilan-
teiden mukaisesti. Kuntien yhteinen yleiskaava tai osayleiskaava voidaan laatia kaupunki-
seudulle tai muulle tarkoituksen mukaiselle aluekokonaisuudelle. Kuntien yhteisen yleis-
kaavan vahvistaa ympäristöministeriö (MRL 35. § ja 41. §). Muuten yleiskaavan vahvistaa
kunta. Yleiskaavan sisältövaatimukset edellyttävät, että yleiskaavaa laadittaessa on maa-
kuntakaavan lisäksi otettava huomioon rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvo-
jen vaaliminen. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

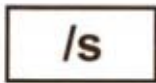
Kaavakartan mittakaavasta johtuen kohteet merkitään kohdemerkinnällä "Muinaismuisto-
kohde" (turkoosi). Laajat muinaismuistoalueet merkitään aluevarauksina "Muinaismuisto-
alue" (turkoosi). Museovirasto suosittelee kaikissa tapauksissa käytettäväksi **SM**-merkintää
(isot kirjaimet), jonka selitys on "Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjään-
nös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuis-
tolain nojalla kielletty. Aluetta koskevat maankäyttösuunnitelmat on lähetettävä Museovi-
rastoon tai maakuntamuseoon lausuntoa varten". (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset
2003, 107.)

Merkinnällä osoitetaan muinaismuistolain nojalla suojellut alueet ja kohteet. Laajat, valta-
kunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävät muinaisjään-
nösalueet merkitään aluevarauk-

sina, jolloin alueen pääkäyttötarkoitus on muinaisjäännös. (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 107.)

Kohdemerkinnällä osoitetut muinaisjäännökset voivat olla pinta-alaltaan myös laaja-alaisia, mutta ne voivat sijaita alueella, jonka pääkäyttötarkoitus on jokin muu. Kohdemerkinnän kohdalla tulee kaavamääräyksessä tai -selostuksessa olla maininta siitä, että muinaisjäännöksen laajuus tulee selvittää Museovirastosta tai maakuntamuseosta. Mikäli käytetään kohdemerkintää, on siihen suositeltavaa liittää numeroindeksi, jolla viitataan kohteen varausperusteeseen ja kaavaselostuksen kohdeluetteloon. (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 107.)

Alue, jolla ympäristö säilytetään

Merkinnällä osoitetaan sellaisia merkittäviä ympäristökokonaisuuksia, joiden säilyttäminen edellyttää yleiskaavalta aktiivista ohjausta, mutta alueiden pääkäyttötarkoitus ei kuitenkaan ole suojeleminen (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 110).

Suunnittelumääräysesimerkkejä:

- *Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue, jota koskevissa maankäyttösuunnitelmissa on kuultava Museovirastoa/museoviranomaisia.*
- *Alueen käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon, ettei II maailmansotaan liittyneitä rakenteita vahingoiteta. (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 106.)*

Suojelumääräysesimerkkejä:

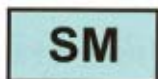
- *Alueella sijaitsee muinaismuistolaililla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Peltoviljely, laiduntaminen ja metsätalous on sallittua. Metsän äestys on kuitenkin kielletty. Kaikista muista aluetta koskevista toimenpiteistä ja suunnitelmista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.*
- *Raunioalue, jolla muinaismuistolakiin liittyvät suojelukysymykset on selvitettävä. Kiinteisiin jäännöksiin kohdistuvista toimenpiteistä ja mahdollisten suojeluarvojen kartoittamisesta tulee neuvotella Museoviraston kanssa.*
- *Sotahistoriaan liittyvä kohde, jonka kaivaminen, peittäminen tai muu siihen kajoaminen on kielletty. (Yleiskaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 106, 108.)*

3.3.3 Asemakaava

Yksityiskohtaisen kaavoituksen tasolla asema-, rakennus- ja rantakaava on yhdistetty uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä yhdeksi kaavamuodoksi, asemakaavaksi. Asemakaavan hyväksyy kunta. Asemakaavan sisältövaatimukset edellyttävät, että asemakaavaa laadittaessa maakuntakaava ja yleiskaava on otettava huomioon. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia, eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

Muinaismuistolain 13. §:n mukaan maankäyttöä koskevia hankkeita ja kaavoitusta suunniteltaessa tulee selvittää, onko kohdealueella kiinteitä muinaisjäännöksiä. Museoviraston ylläpitämästä valtakunnallisesta muinaisjäänösrekisteristä saa tietoja kiinteistä muinaisjäänöksistä. Mikäli suunnittelualueella on kiinteitä muinaisjäännöksiä, asiasta on neuvoteltava Museoviraston kanssa. Neuvotteluissa on kuunneltava myös maanomistajaa. (Asemakaavamerkinnot ja -määräykset 2003, 130.)

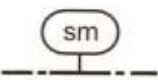
Asemakaavakartan mittakaavan vuoksi kaikki muinaisjäänökset merkitään aluevarauksina. Muinaisjäänöksille varataan yksityiskohtaisessa kaavoituksessa kaksi merkintää, **SM** - valtakunnallisesti merkittävät kohteet, joiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa, ja **sm** eräänlaisena väliaikaismerkintänä kohteille, jotka voidaan vapauttaa rauhoituksesta riittävien tutkimusten jälkeen. Jos muinaisjäänös sijaitsee jonkin muun käyttötarkoituserkinnän alueella, käytetään kohdemerkintää ”alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös”. (Asemakaavamerkinnot ja -määräykset 2003, 130.)

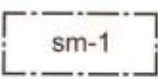
Muinaismuistoalue.

Muinaismuistoalue. Alueella on muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Aluetta koskevissa toimenpiteissä ja suunnitelmissa on pyydettävä Museoviraston lausunto/neuvoteltava Museoviraston kanssa.

Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös.

Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Aluetta koskevista toimenpiteistä ja suunnitelmista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.

Osa-alue merkintää voidaan käyttää silloin, kun pääkäyttötarkoitus on muu kuin suojelu, kuten esimerkiksi metsätalouskäyttöön varattu alue.

S	<i>Suojelualue</i>
S-1	<i>Suojelualue, jonka maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää. Alueella olevien kiinteiden muinaisjäännösten kaivaminen, peittäminen tai muu niihin kajoaminen on kielletty. Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on neuvoteltava Museoviraston kanssa.</i>
/s	<i>Alue, jolla ympäristö säilytetään.</i>
W/s	<i>Vesialue, jolla ympäristö säilytetään. Alueella sijaitsee muinaismuistolain tarkoittamia vedenalaisia muinaisjäännöksiä. Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on neuvoteltava Museoviraston kanssa.</i>

Suojelualue -merkintä on käyttökelpoinen, kun alueen suojeluun on useita eri perusteita, esimerkiksi muinaismuistojen lisäksi luonnonsuojelulliset ja/tai maisemalliset syyt. Tällöin määräykseen kirjoitetaan kunkin suojeluperusteen edellyttämät määräykset. (Asemakaava-merkinnät ja -määräykset 2003, 131.)

Käytöstä pois jääneillä hautausmailla voidaan käyttää EH/s-merkintää ja suojelumääräystä, mikäli hautausmaa on seurakunnan hoidossa. Muussa tapauksessa hautausmaa kuuluu muinaismuistolain piiriin ja siitä käytetään merkintää SM Muinaismuistoalue tai muita vastaavia merkintöjä määräyksineen. Vanha puistotyyppinen käytöstä poistunut hautausmaa voidaan osoittaa myös merkinnällä VPH Historiallinen puisto. (Asemakaavamerkinnät ja -määräykset 2003, 128.)

Museovirasto on aikaisemmin suositellut kaavoittajille käytäntöä, jossa kohteet on niiden merkityksen perusteella osoitettu kaavoissa joko SM- tai sm-merkinnöin. Jaottelu ei perustu muinaismuistolakiin, vaan Museovirastossa omaksuttuun käytäntöön. Isoilla kirjaimilla on osoitettu valtakunnallisesti merkittäviksi arvioidut kohteet, jotka on ehdottomasti turvattava. Pienillä kirjaimilla osoitetut kohteet voidaan vapauttaa rauhoituksesta riittävien tutkimusten jälkeen, tai ne voivat nousta tutkimusten perusteella valtakunnallisesti merkittäviksi kohteiksi. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

3.4 Kaavaselostus

Kaikkiin kaavoihin liittyy kaavaselostus. Siinä tulee olla luettelo kaikista alueelta tunnetuista kiinteistä muinaisjäännöksistä sekä teksti niiden merkityksestä maankäytön suunnittelussa. Tekstistä tulee käydä ilmi, että mikäli maankäytön toimenpiteet koskevat muinaismuistolain rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä, Museovirastolle tai maakuntamuseolle on

varattava hyvissä ajoin etukäteen mahdollisuus lausunnon antamiseen. Ensimmäiseen muinaisjäännösluokkaan kuuluvat kiinteän muinaisjäännöksen kohdalla ei rakentaminen eikä muu muinaisjäännökseen kajoava maankäyttö ole mahdollista. Mikäli kyseessä on toiseen muinaisjäännösluokkaan kuuluva muinaisjäännös, rakentaminen kohteessa on yleensä mahdollista riittävien tutkimusten jälkeen. Jos kohde osoittautuu tutkimuksissa erityisen merkittäväksi, se voidaan siirtää luokkaan 1. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

3.5 Suoja-alue

Maankäytön suunnittelussa tulee myös ottaa huomioon muinaisjäännöksen ympäristö. Muinaismuistolaki takaa muinaisjäännöksille vähintään kahden metrin suoja-alueen sen näkyvistä ulkoreunoista. Lain tarkoituksena on kuitenkin, että suoja-alue on sen laajuinen, kuin on tarpeen jäännöksen säilymiseksi ja sen laadun ja merkityksen ymmärtämiseksi. Olisi tärkeää, että kohteiden ympärille saataisiin säilytettyä maaston tai historiallisen yhteyden mukaan määräytyvä luonnollinen suoja-alue. Kahden metrin suoja-alue on usein aivan liian vähäinen, koska muinaisjäännöksen todellista laajuutta ei aina tunneta. Kiinteiden muinaisjäännösten ja niiden suoja-alueiden rajoja on sovittu tai niitä on ympäristökeskuksen päätöksellä määrätty vain noin 30 kohteelle. Kaavoitus on siten tärkein keino muinaisjäännöksen ympäristön suojelun turvaamisessa. Aluevarausten on tuettava paitsi muinaisjäännösten, myös niiden maisemallisen aseman säilymistä tai korostumista sekä edesautettava muinaisjäännösten saavutettavuutta muun muassa opetus- ja nähtävyysskäytössä. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004; Asemakaavamerkinnot ja -määräykset 2003, 130.)

Muinaisjäännöskohteiden ja niiden lähialueiden maankäyttöä, rakentamista ja hoitoa suunniteltaessa on otettava huomioon muinaisjäännöksen ympärille varattavan suoja-alueen lisäksi myös muinaisjäännöksen mahdollinen liittyminen arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin. Kiinteää muinaisjäännöstä tulee tarkastella osana laajempaa kokonaisuutta. Kiinteän muinaisjäännöksen lähiympäristön maankäyttömerkinnöillä voidaan tukea muinaisjäännöksen säilymistä ja asemaa ympäristössä kaavoittamalla ympärille esimerkiksi viheraluetta. (Heikkurinen-Montell & Uino 2004.)

3.6 Arkeologisten tutkimusten tarve ja niiden kustannukset

Ensisijaisena tavoitteena on aina muinaisjäännöksen säilyttäminen tuleville sukupolville, joten muinaisesineen tai kiinteän muinaisjäännöksen löytyminen johtaa vain harvoin kaivauksiin. Koska kaivaminen tuhoaa muinaisjäännöksen, tutkimuksia tehdään yleensä vain silloin, kun muinaisjäännös on uhattuna esimerkiksi rakennussuunnitelmien vuoksi. Merkit-

tävimmät muinaisjäännökset pyritään säilyttämään kaikissa olosuhteissa. Museovirastolle tai maakuntamuseolle tulee varata mahdollisuus seurata perustusten kaivamistöitä ja dokumentoida mahdollisesti esiin tulevat arkeologiset jäännökset. (Museovirasto.)

Laki sisältää säännöksen siitä, että yleisen tai suurehkon yksityisen työhankeeseen toteuttajan on kustannettava hankkeen vaatimat arkeologiset tutkimukset (Muinaismuistolaki 295/63, 15. §). Yleisiä työhankeita ovat muun muassa yleisten teiden ja rautateiden rakentaminen. Suurehkoja yksityisiä hankkeita ovat esimerkiksi rivitalon tai teollisuuslaitoksen rakentaminen. Jokaisen rakennushankkeen osalta päätetään erikseen, minkälaiset tutkimukset ovat tarpeen. Tutkimukset aloitetaan yleensä koekaivauksilla, joiden päämääränä on saada selville muinaisjäännöksen laajuus sekä se, onko muinaisjäännös säilynyt niin hyvin, että alueella tulisi suorittaa lisätutkimuksia. Jos Museoviraston ja rakennuttajan välisissä neuvotteluissa päädytään muinaisjäännöksen tutkimiseen alueen vapauttamiseksi rakentamiselle, vastaa hankkeen toteuttaja tutkimuskustannuksista. Mikäli kysymyksessä on pienehkö yksityinen maankäyttöhanke, esimerkiksi omakotitalon rakentaminen, Museovirasto vastaa tutkimuskustannuksista. On tärkeää, että maanomistaja ottaa Museovirastoon yhteyttä jo rakennussuunnittelun alkuvaiheessa. Mikäli muinaisjäännös aiheuttaa kohtuutonta haittaa maanomistajalle on tämä oikeutettu korvauksiin. (Museovirasto.)

Muinaisjäännöksen tutkiminen on viranomaistoimintaa. Museoviraston, maakuntamuseon tai yksityisen yrityksen tutkimushanketta varten tekemä kustannusarvio perustuu työstä johtuviin todellisiin kustannuksiin, se on nk. omakustannusarvoinen julkisoikeudellinen suorite. (Museovirasto.)

Vedenalainen kulttuuriperintö, kuten laivanhylyt, tulee ottaa huomioon vesirakennushankkeita suunniteltaessa. Tällaisia hankkeita voivat olla esimerkiksi satamanrakennus-, väylänparannus-, ruoppaus- ja vesitäyttötöyt. Hankkeen toteuttajan tulee ottaa etukäteen selvää siitä, tuleeko työ vahingoittamaan vedenalaisia muinaisjäännöksiä. Koska vedenalaisten muinaisjäännösten sijainneista ei ole kattavaa tietoa, on rakennushankkeen valmisteluvaiheessa usein tehtävä vedenpohjan inventointi. (Museovirasto.)

3.7 Muinaisjäännösten omistus

Muinaismuistolain mukaan muinaisjäännökset ja maasta löydetyt yli 100 vuotta vanhat esineet ovat automaattisesti yhteistä eli valtion omaisuutta. Löytäjällä eikä maanomistajalla ole siis omistusoikeutta muinaisjäännöksiin. Museovirasto voi lunastaa löydön tai siirtää lunastusoikeuden jollekin muulle museolle. Löytäjä saa kuitenkin halutessaan löytöpalkkion, jonka ehtona on, että esineen löytöpaikka ei ole entuudestaan tunnettu kiinteä muinaisjäännös. Lunastussumma määrätään jokaiselle löydölle erikseen. Hintaan vaikuttavat muun muassa esineen harvinaisuus, kunto ja se, onko esineen avulla löydetty uusi kiinteä mui-

naisjäännös, esimerkiksi kalmisto tai asuinpaikka. Lunastussummat ovat vaihdelleet 20 eurosta useisiin satoihin euroihin, yleisin lunastussumma hyväkuntoisesta esineestä on noin 100 euroa. Jalometallia olevista esineistä lunastussumma on vähintään jalometallin arvo 25 %:lla korotettuna. Löytäjä voi myös halutessaan lahjoittaa löydön Kansallismuseon kokoelmiin, jolloin hän saa tästä kunniakirjan. (Arkeologinen toiminta Keski-Suomen museossa; Museovirasto.)

3.8 Muinaismuistoalueiden kaavoitukseen liittyviä ongelmia

Vaikka muinaismuistolaki turvaa melko tehokkaasti muinaisjäännösten suojelua ja huomiointia ottamista kaavoituksessa, kohtaavat kaavoittajat, museoviranomaiset ja maanomistajat usein ongelmia, jotka johtuvat suurimmaksi osaksi tietämyksen puutteesta ja erilaisista intresseistä.

3.8.1 Yleisiä käytännön ongelmia

Suuri osa muinaisjäännöksistä ei tule koskaan arkeologien tietoon. Pelko siitä, että löytyneet muinaisesineet tai -jäännökset hidastavat tai estävät rakennushankkeen tai muuta maankäyttöä kuten maanviljelyä tai metsänhoitoa, saavat ihmiset salaamaan ja jopa tuhoamaan muinaisjäännöksiä. Yksityisten lisäksi tähän saattavat syyllistyä myös rakennusurakoitsijat. Maanomistajille, kaavoittajille ja rakennuttajille pitäisi saada tiedotettua riittävän hyvin, että muinaismuistolaki ei rajoita maan luonnollista taloudellista käyttöä, kuten maanviljelyä tai metsänhoitoa. Rakennustoimet voivat yleensä jatkua sen jälkeen normaalisti, kun museoviranomaiset ovat tehneet riittävät pelastuskaivaukset alueella. Muinaisjäännösten tuhoaminen ja salaaminen on rikos, jossa pimitetään joskus ainutlaatuisenkin arvokasta tietoa maamme menneisyydestä.

Arkeologi Hannu Takalan mukaan kohteet, joista esihistoriallisia jäänteitä on löytynyt, on usein kaavoitettu asumiselle. Tämän vuoksi arkeologiset toimet on jouduttu alistamaan lähinnä palvelemaan asutuksen suunnittelua ja rakentamista eikä tutkimuksiin ole voitu lähteä puhtaasti esihistorialliselta kannalta. Joskus kohteet joudutaan tutkimaan pikaisesti rakennustöiden alta pois ja usein tutkimukset on jouduttu rajaamaan alueelle, joiden on tiedetty jäävän uudisrakennusten alle. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II.)

Muinaisjäännösten suoja-alue jätetään joskus olemattoman kapeaksi. Kaavoittajalla ei välttämättä ole itsellään riittävää muinaisjäännösten tuntemusta suoja-alueen määrittämiseen. Kaavoittajan tulisi yhdessä museoviraston tai maakuntamuseon edustajan kanssa todeta tapauskohtaisesti muinaisjäännökselle riittävä suoja-alue. Mahdollisuuksien mukaan olisi hyvä yhdistää muinaisjäännös osaksi laajempaa viheraluetta tai vastaavaa alueenkäyttöä,

jossa rakentaminen ei uhkasi muinaisjäännöstä ja sen ympäristöä. Muinaismuistot huomioiva suunnittelu on helpompaa silloin, kun alueella on hyvissä ajoin tehty arkeologisten kohteiden inventointi. Mikäli muinaisjäännökset löytyvät vasta rakentamisen yhteydessä, on niiden huomioiminen jo myöhäistä ja joudutaan turvautumaan pelastuskaivauksiin.

Surullinen tosiasia on se, että kaikki eivät arvosta muinaisjäännöksiä. Jos esimerkiksi maanomistajalla ei ole mitään mielenkiintoa omistamallaan alueella sijaitsevan muinaisjäännöksen suojelua kohtaan, voi suojelu olla mahdotonta. Ihmisten arvostukseen voi olla vaikea vaikuttaa, mutta usein tieto lisää mielenkiintoa ja arvostusta.

3.8.2 Kysely maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta

Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuutta on seurattu lain voimaantulosta alkaen. Ympäristöministeriö julkaisi ensimmäisen arvion lain toimivuudesta jo vuonna 2001 ja laajemman arvion vuonna 2002. Saatujen kokemusten pohjalta lakiin tehtiin eräitä tarkistuksia, jotka tulivat voimaan 1.9.2004. Ympäristöministeriö käynnisti seurannan seuraavan vaiheen keväällä 2004. Tarkoituksena oli koota kokemuksia ja arvioita lain toimivuudesta selvitysten, kyselyjen ja seminaarien muodossa sekä laatia niiden tuloksia yhteen kokoava arviointiraportti vuonna 2005 lain oltua voimassa viisi vuotta. (Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus 2005, 3.)

Mikko Härö ja Anton von Martens Museovirastosta ja Matti Laitio Ympäristöministeristä laativat tarkennetun kyselyn museoviranomaisten käsityksistä kulttuuriympäristön huomioimisesta maankäytössä. Kysely lähetettiin alkuvuodesta lähes sadalle maakuntamuseoissa ja Museovirastossa työskentelevälle, joista 36 vastasi kyselyyn. (Härö & von Martens 2006, 3.)

Kyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä, että kulttuuriympäristöistä esihistorialliset muinaisjäännökset otetaan parhaiten huomioon eri kaavatasoilla, yli 70 % vastaajista arvioi tilanteen pääosin myönteisesti. Maakuntamuseoissa arvioidaan Museovirastoa selvemmin, että myös rakennettu ympäristö otetaan hyvin huomioon. Kulttuurimaiseman, historiallisen tietön ja muun perusrakenteen, viherympäristön ja historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta tilanne arvioidaan olennaisesti huonommaksi. Vastauksista ilmenee myös, että siirryttäessä yleispiirteisestä maakuntakaavoituksesta yksityiskohtaisempaan ja konkreettisempaan kaavoitukseen ja suunnittelutilanteisiin kulttuuriympäristön koetaan tulevan huonommin huomioituksi. Maakuntakaava arvioidaan siis parhaiten toimivaksi kaavatasoksi, vaikka maakuntaliittojen välillä nähdäänkin eroja. Kommenttien perusteella asemakaavoissa ja erityisesti korjaus- ja täydennysrakentamisessa kulttuuriympäristön huomioimista pidetään puutteellisena ja vaikeana. Vaikeimpia voivat olla hankekaavat, joita laaditaan jo etukäteen päätetyn intressin ja mitoituksen mukaisesti, sekä rantakaavat, joiden ratkaisut sanelee maan-

omistajien tasapuolinen kohtelu ja riittävän rakennusoikeuden turvaaminen. (Härö & von Martens 2006, 4 - 5.)

Ympäristöselvityksissä luonto otetaan kulttuuriperintöä helpommin ja kattavammin huomioon. Kulttuuriympäristön osalta muinaisjäännösten huomioiminen ja niihin liittyvät lisäselvitykset ovat pienimmän kynnyksen takana. Tiukka muinaismuistolaki johtaa muinaisjäännösten huomioimiseen, vaikka niiden vaatimien suoja-alueiden eli luontevan maisemasuhteen turvaaminen onkin jo ongelmallisempaa. Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt eivät sisälly kuntien perus- tai lakisääteisiin toimintoihin. Ongelmallista on erityisesti kulttuuriympäristön sirpaloituminen ja kokonaisnäkömyksen puuttuminen. Kaava-alueiden ulkopuolelle jäävää maaseutua ja maisemia, maatalouden ja alkutuotannon ympäristöjä pidetään uhanalaisina. (Härö & von Martens 2006, 6.)

Maakäyttö- ja rakennuslain toimivuuden olennaisena ongelmana pidetään kulttuuriympäristön puutteellisia inventointeja ja selvityksiä. Kompastuskiviä ovat tilaajien osaaminen, inventoijien osaaminen sekä asianmukaisen ohjeistuksen ja nykyaikaisten työkalujen puuttuminen sekä inventointien ajoitus ja kohdentuminen. Kuntien päätöksentekijät ja johtavat virkamiehet eivät aina arvosta kulttuuriympäristöä kaavojen taustaselvityksissä. Usein pyrkimyksenä on selvittää olemassa olevilla, usein vanhentuneilla inventoinneilla. Inventointeja ei pidetä olennaisena perustietona, vaan välttämättömänä pahana. Vastuuta siirretään mielellään museoviranomaisille. Inventoinnit keskittyvät sisällöllisesti yhä yksittäiskohteisiin, kokonaisuuksiin ja ympäristöjen rakenteellisiin piirteisiin hahmotetaan puutteellisesti. Ympäristötyypeistä erityisesti sotien jälkeinen rakentaminen on yhä heikosti mukana ja sitä on tämän seurauksena vaikea tehdä ymmärretyksi tai saada arvostetuksi. Muinaisjäännösten inventointien asema näyttää hieman muita inventointeja vahvemmalta. Kuntien kesken on suuria eroja kulttuuriympäristön huomioimisessa. Kuntien ja konsulttien puutteellinen ymmärrys ja epäyhtenäinen käsitteistö vaikeuttavat asiaa. Inventointikoulutusta ja inventointien ohjausta pidetään puutteellisena. Inventoijien henkilökohtaiset käsitykset vaikuttavat liikaa selvitysten sisältöön. Ammattitaitoisia ja motivoituneita inventoijia on vaikea löytää. (Härö & von Martens 2006, 6, 12.)

Muinaismuistolain ja maankäyttö- ja rakennuslain suhteiden arvioinnissa vastaajat kiinnittävät huomiota muinaismuistolain vahvuuteen. Parhaimmillaan lakien suhde on hyvä ja toimiva; muinaismuistolaki suojelee ja kaavoitus tarjoaa maankäytöllisen kehyksen suojelelulle. Muinaisjäännösten suojeleminen on laista johtuen helpompaa kuin esimerkiksi rakennettujen kohteiden säilyttäminen. Kaavoittajat eivät kuitenkaan aina ymmärrä muinaismuistolakia, eivätkä kunnat aina herkästi lähde uusimaan vanhentuneita selvityksiä. Maankäyttö- ja rakennuslaki näyttää kuitenkin madaltaneen inventointikynnystä. Ongelmana todettiin kuitenkin, että muinaisjäännökset nähdään usein pistemäisinä kohteina, maankäytössä ei aina hahmoteta alueisiin liittyviä kokonaisuuksia. (Härö & von Martens 2006, 24.)

Kyselyn päätelmiä ovat muun muassa, että kulttuuriympäristön arvostus on kasvanut ja siihen liittyvät kysymykset ovat hyvin esillä eri kaavatasoilla. Kaavoittajat tosin kokevat, että kulttuuriympäristöön liittyvät kysymykset saavat joskus liian suuren painon kaavaprosessissa. (Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus 2005, 52.)

Museovirasto ja maakuntamuseot ovat tärkeitä toimijoita kulttuuriympäristöön liittyvien asioiden esille nostamisessa kaavoituksessa. Yli 60 % ympäristökeskusten vastaajista oli sitä mieltä, että museoviranomaisten kannanotot ovat kaavoitusprosessissa johdonmukaisia ja noin puolet myös hyväksyi väitteen, jonka mukaan museoviranomaisten esittämät kannanotot välittyvät hyvin kaavojen sisältöön. Vajaa viidennes vastaajista oli sitä mieltä, että museoviranomaiset esittävät kaavoitusprosesseissa kokonaisuuden kannalta kohtuuttomia vaatimuksia. Maakuntakaavoittajista lähes 80 % oli sitä mieltä, että museoviranomaiset ovat kannanotoillaan merkittävästi vaikuttaneet maakuntakaavan sisältöön. Hieman yli puolet piti museoviranomaisten kannanottoja maakuntakaavaprosesseissa johdonmukaisina. Noin 40 % vastaajista katsoi, että museoviranomaiset esittävät maakuntakaavaprosesseissa myös kokonaisuuden kannalta kohtuuttomia kaavan sisältöön tai selvityksiin kohdistuvia vaatimuksia. Kuntaliiton laatukyselyssä nousi esille, että suojelukysymyksiin liittyvää asioiden ylikorostumista esiintyy kuntakaavoittajien mielestä enemmän luonnonsuojeluun kuin kulttuuriympäristön suojeluun liittyvissä kysymyksissä. Myös kulttuuriympäristöön liittyvissä kysymyksissä kaivataan kuitenkin enemmän keskustelua sanelumentaliteetin sijaan. (Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus 2005, 57.)

4 MUINAISJÄÄNNÖKSET MAISEMASSA

Arkeologisille kohteille ominaista on useampaan eri aikaan kohteessa tapahtunut ihmistointa. Samassa kohteessa voi olla monia eri ajan muinaisjäännöksiä päällekkäin. Samaa hautapaikkaa on voitu käyttää eri aikoina. Myös melko tavallista on se, että historiallinen tai nykyasutus on sijoittunut muinaisjäännöksen päälle. Länsi- ja Etelä-Suomen keskiaikaan periytyvien mautilojen pihapiirit voivat sijaita rautakautisten kohteiden päällä, pelloilta tavataan eri-ikäisiä asuinpaikkoja ja kesämökit Järvi-Suomessa sijoittuvat usein hiekkaisille rantavyöhykkeille, joita arvostettiin jo kivikaudella asuinpaikkoina. (Maaranen 2000, 28 - 29.)

Osa kiinteistä muinaisjäännöksistä on tunnistettavissa maastossa selvästi erottuvien rakenteiden perusteella, kuten pronssikautiset ja rautakautiset röykkiöhaudat. Osa muinaisjäännöksistä on syntynyt luonnonmuodostumia hyväksi käyttäen, tällaisia ovat esimerkiksi kalliomaalaukset, uhrikivet ja linnamäet. Eräissä muinaisjäännöstyypeissä ei ole maanpinnalla näkyviä merkkejä, vaan ne ovat kokonaan näkymättömissä maan alla. Maan alla olevia kohteita voidaan yleensä löytää vain, jos maanpinta on rikkoutunut. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 7.)

4.1 Esihistoriallisen ajan kohteet

Maastossa voidaan tunnistaa erilaisia muinaismuistoja. Tietyt muinaisjäännöstyypit sijaitsevat yleensä samantapaisissa maastokohdissa, sillä ihmiset ovat käyttäneet samantapaisia paikkoja asutukseen ja muuhun toimintaan läpi esihistoriallisen ajan.

4.1.1 Muinaisrannat

Muinaisrannat syntyivät noin 10 000 vuotta sitten, kun jääkausi päättyi ja Itämeri oli suuri järvi. Tästä vaiheesta käytetään nimeä Baltian jääjärvi. Baltian jääjärven vedenpinta oli Lahden seudulla noin +150 mpy. Jään reunan vetäytyessä Baltian jääjärvi laski muutamia satoja vuosia myöhemmin valtameren tasoon. Tätä vaihetta kutsutaan nimellä Yoldianmeri. Korkeustasot +112 - +115 mpy edustavat Yoldianmeren rantavyöhykkeitä. Maankohoamisen vuoksi Itämeren vedenpinta laski edelleen ja patoutui noin 9 500 vuotta sitten tilapäiseksi makean veden altaaksi, josta käytetään nimitystä Ancylusjärvi. Ancylusjärven korkeustaso on +73 mpy. Maankohoaminen on edelleen muuttanut maan ja veden suhteita, ja Itämeri on jo pitkään ollut meri. Entisiin Ancylusjärven lahtiin muodostui järviä ja jokia. Niistä tärkein Lahden seudulla on Porvoonjoki. (Lahden luonto 2000, 85; Poutiainen 2002, 25.)

KUVIO 5: Hollolan kirkonkylän Kapatuosian linnavuoren rinteessä näkyy terassimaisia vanhoja Yoldianmeren ja Baltian jääjärven rantavyöhykkeitä

Muinaisrannat eivät ole ihmisen toiminnasta syntyneitä, mutta ne on hyvä tunnistaa maisemassa, ettei sekoita niitä ihmisen toiminnasta syntyneisiin rakennelmiin. Muinaisrannoista muistuttamaan on jäänyt mäkien rinteille rantakivikot ja terassimaiset tasanteet, ja ne ovat mielenkiintoisia jääkauden muistomerkkejä maisemassa.

4.1.2 Asuinpaikat ja asumukset

Muinaisjäännöksiä saattaa löytyä kaikkialta, missä on ollut asumis- ja liikkumiskelpoista maata. Suurimman ryhmän muodostavat eri-ikäiset asuinpaikat. Kivikaudella (n. 8500–1500 eKr.) valittiin asuinpaikoiksi suojaisia eteläpuoleisia loivia hiekkarinteitä vesistöjen varsilta ja rannoilta. Asuminen oli korkeintaan puolikiinteää, ihmiset liikkuvat ravinnonsaannin määräämään vuotuiskierron mukaisesti. Asuinpaikoista ei ole juurikaan maanpäällisiä merkkejä. Joskus asumusten sijat saattavat erottua maastossa laakeina painanteina. Asuinpaikasta kertovat usein vain löydöt: palanut luu aterian jätteenä, kvartsi- ja kivi-iskokset, esineet ja niiden katkelmat, saviastian palat sekä jäljet tulenpidosta ja värjäytynyt maa, ns. kulttuurimaa. Asuinpaikkojen koko vaihtelee tilapäisistä leiripaikoista laajoihin kyliin. Joihinkin asuinpaikkoihin saatettiin palata yhä uudestaan jopa vuosituhansien ajan, joka ilmenee eri-ikäisistä löydöistä. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 11.)

Suurin osa kivikautisista asuinpaikoista on sijainnut aivan veden äärellä. Kivikautiset asuinpaikat Lahden seudulla ovat usein yhteydessä Ancylusjärven silloiseen rantavyöhykkeeseen. Kivikautiset asuinpaikat löytyvät tavallisesti muinaisilta rantaterasseilta, jotka aukealla paikalla voivat erottua selvästikin maastossa. Arkeologi voi kartan avulla löytää potentiaalisia kivikautisia asuinpaikkoja, jotka voidaan käydä paikan päällä tarkistamassa. Kivi- ja pronssikauden asutus ei jättänyt maisemaan juuri pysyviä jälkiä, sillä erä- ja kaskitalous pakottivat jatkuvaan liikkumiseen. Varhaismetallikauden (pronssikausi ja rautakauden alkupuoli, n. 1500 eKr. – 300 jKr.) asuinpaikat eivät poikkeakaan kivikautisista.

Pronssikautisia asuinpaikkoja on löydetty Päijät-Hämeestä vain muutamia. (Poutiainen 2002, 36.)

KUVIO 6: Lahden Renkomäen Ristolassa sijaitsee yksi Suomen vanhimmista tunnetuista asuinpaikoista

Perinteisen kulttuurimaiseman ydin luotiin jo rautakauden aikana. Peltoviljelyyn siirtymisen johti vähitellen kylien syntymiseen. Asumisen luonne muuttui selvästi elinkeinojen muutoksen myötä. Kivikautisilta hiekkarannoilta siirryttiin alueille, jotka soveltuivat parhaiten kaskeamiseen ja karjanhoitoon. Rautakaudella asuinpaikka valittiin hienojakoisilta, ravinnerikkailta ja helposti muokattavilta paikoilta, jotka ovat yhä tänäkin päivänä parhaita viljelymaita. Siksi rautakausi usein on läsnä kulttuurimaisemassa. (Lehtinen 1997, 48.)

4.1.3 Haudat ja kalmistot

Kivikaudella haudat kaivettiin asuinpaikkojen yhteyteen. Vainaja sijoitettiin polttamatta hautakuoppaan. Mukaan laitettiin tarve-esineitä, aseita, koruja ja joskus saviastia. Pronssikaudella alettiin rannikkovyöhykkeellä tehdä kivistä hautaröykkiöitä, hiidenkiukaita, joihin vainajat peitettiin aluksi polttamatta. Myöhemmin polttohautaus yleistyi. Röykkiöhautaus säilyi sisämaassa yleisimpänä hautaustapana läpi koko esihistoriallisen ajan. Monesti röykkiöt ovat yksittäisiä, mutta muodostavat toisinaan myös laajoja ryhmiä. Järvien rannoille tehtyjä röykkiöhautoja kutsutaan lapinraunioiksi. Lapinrauniot ovat sisämaassa yleisiä. Kaikki lapinraunioiksi kutsutun kiviröykkiöt eivät kuitenkaan ole välttämättä hautoja, vaan ne voivat olla myös asumusten kiukaiden jäänteitä. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 11.)

Kristillisen käännytystyön edistyessä luovuttiin pakanallisesta hautaustavasta ja vainajia alettiin haudata kirkkomaihin ilman esineitä. Mielenkiintoisia ovat hautapaikat, joihin on haudattu sekä pakanallisin tavoin että kristillisesti. Tällainen on muun muassa Hollolan Kirkk'ailanmäen kalmisto. Hautojen esineistön tai niiden puuttumisen perusteella voidaan määritellä hautojen ikä, mutta selvittää myös kristinuskon leviämistä Suomessa. Suurin osa

esihistoriallisen ajan uskonnoista tehdyistä päätelmistä perustuu hautilöytöihin sekä muuhun kalmistoista ja haudoista kerättyyn dokumenttiaineistoon. (Purhonen 1998, 17.)

KUVIO 7: Rautakautinen kalmisto Suurikylän kartanon mailla Sysmässä

Yleensä itse vainajista ei ole mitään jäljellä johtuen Suomen happamasta maaperästä. Poikkeuksellisen maaperän vuoksi tai hapettomista oloista kuten suosta, on löydetty kuitenkin jäännöksiä vainajista. Suohautoja on löydetty muun muassa Etelä-Pohjanmaalta Isonkyrön Leväluhdasta ja Vöyrin Kälämäeltä. Leväluhdan suonsilmäkkeestä on löydetty jäännökset noin sadasta poikkeuksellisen pienikasvuisesta vainajasta, joista noin 30 oli lapsia. Naisten löydetyistä koruista päätellen vainajat ovat joutuneet suohon 600-luvulla. Tutkimuksissa ei ole saatu varmuutta siitä, onko salaperäinen Leväluhta joukkohauta vai uhripaikka. (Purhonen 1998, 37.) Paikalle pystytetyssä kyltissä lukee: ”Leväluhdan uhrilähde – suokalmisto /500-600. Tästä lähteestä on löydetty runsaasti eri-ikäisten ihmisten luita, joukossa 9 koossa

pysynyttä pääkalloa. Vainajat ovat olleet hentorakenteista, n. 150 cm pituista, kaunismuotoista kansaa. Lähteestä on myös löydetty käärmekoristeinen solki, hopeinen kaularengas, rannerenkaita ja pronssikattila. Oletetaan, että täällä oli silloin Kalevalan Pohjola ja lähettä käytettiin Louhen orjien suokalmistona, mainitaanhan Pohjolan olleen ”miesten syöjien sija”.

KUVIO 8: Leväluhdan suohauta Isossakyrössä

4.1.4 Linnavuoret ja muinaislinnat

Muinaislinnat on tavallisesti tehty korkeille, vaikeapääsuisille kallioille, joilla on mahdollisimman monta jyrkkää seinämää. Loiville rinteille on koottu kivistä perusta ja sen päälle rakennettu hirsinen varustus, joskus vallitus on ollut kaksinkertainen. Tunnetaan myös saari- ja soraharjulinnoja. Muinaislinnat on yhdistetty sotiin ja valloitusretkiin. Ne ovat kenties toimineet paikallisen väestön turvapaikkoina vihollisten hyökätessä. Muinaislinnat voivat olla myös vanhoja puolustustukikohtia. Muinaislinnojen tunnistaminen on helppoa, sillä korkeina mäkinä ne erottuvat luonnossa hyvin. Useimpien nimenäkin on kartoissa Linnavuori tai Linnamäki. Puolustusvarustuksista saattaa olla jäljellä suhteellisen helposti havaittavissa olevia luonnonmuodoista poikkeavia maavalleja tai isoja kiviä vierekkäin aseteltuna. Kaikissa muinaislinnoissa ei ole kuitenkaan säilynyt näkyviä merkkejä menneisyydestä. (Takala 1992, 59, 61.)

KUVIO 9: Porvoon Linnamäki on yksi Uudenmaan suurimmista ja näyttävimmistä muinaisjäänneistä

Päijät-Hämeen alueella on tämän hetkisen tiedon mukaan 14 linnavuorta, joista tunnetuin on Kapatuosian linnavuori Hollolan kirkonkylässä. Kapatuosia on jyrkkärinteinen harju-

muodostelma, joka kohoaa nykyisin noin 56 metriä Vesijärven pinnan yläpuolelle. Kapatuosia on ollut käytössä ensimmäisen kerran keskimmaisella kivi-kaudella yli 8000 vuotta sitten, jolloin se on ollut veden ympäröimä saari. Rautakauden lopulla, viikinkiajalta aikakin keskiajalle saakka mäki on ollut mahdollisesti puolustus- tai turvapaikkana. Arkeologisissa kaivauksissa mäenrinteestä on löydetty ristiretkiaikainen kätkö, joka sisälsi palasiksi pilkottuja rahoja, korujen ja muiden metalliesineiden kappaleita, lasihelmiä ja keramiikkaa. (Alvik 2002, 44, 80.)

KUVIO 10: Kapatuosian linnavuori Hollolan kirkonkylässä

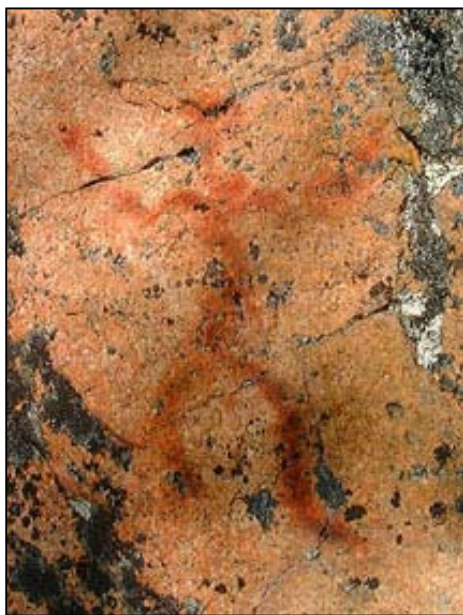
4.1.5 Pyyntijärjestelmät

Pyyntiin liittyviä rakenteita on säilynyt runsaasti esihistorialliselta ajalta alkaen. Suurimman ryhmän muodostavat pyyntikuopat, jotka on kaivettu yksittäisiksi tai muutaman kuopan ryhmiksi hiekkamaille saaliseläinten, kuten peurojen ja hirvien kulkureiteille. Laajat, jopa yli sadan kuopan muodostamat pyyntikuoppajärjestelmät eivät ole harvinaisia. Pyyntikuoppien ajoittaminen on vaikeaa, mutta maatumisasteen ja kuoppaa peittävän kasvillisuuden perusteella voidaan arvioida ikää. Ilmeisesti kuoppapyyntiä on harjoitettu kivikaudelta pitkälle historialliseen aikaan. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 12 – 13.)

4.1.6 Kalliomaalaukset

Suomesta tunnetaan yli 100 kalliomaalausta ja lisää löydetään vuosittain. Kalliomaalaukset on tehty punavärillä pystysuoriin kallioseinämiin usein aivan veden äärelle. Usein kallio on kaartunut loivasti sisäänpäin, jolloin ne ovat olleet suojassa sateelta. Ajan kuluessa kuvioiden päälle on lasittunut kova piioksidikerros, joka on suojannut maalauksia kulumiselta. Kuvat esittävät usein riistaeläimiä ja niitä pyydystäviä ihmisiä. Kalliomaalausten ajoittaminen on vaikeaa. Niitä on arveltu myöhäskivikautiseksi ja varhaismetallikautiseksi. Osa saattaa olla tätä vanhempiakin, sillä yhden Suomen kuuluisamman, Ristiinan Astuvansalmen kalliomaalauksen luota on löydetty vedestä meripihkakoruja, jotka ajoittuvat todennäköisesti kampakeraamiseen aikaan. (Takala 1992, 40; Miettinen 2000, 24.)

Kalliomaalaukset ovat yleensä ajan myötä pahoin tuhoutuneita, lähes näkymättömiin haalistuneita tai rapautuvat kallion mukana lohjenneita. Kuviot voivat olla huonosti

taivassalassa. Suomalaisissa kalliomaalauksissa on tavallisesti ihmisen ja eläimen kuvia. Suomessa kalliomaalaukset sijaitsevat lähessapääkes-puolite-uksetta värissä. Suomessa kalliomaalaukset sijaitsevat lähessapääkes-puolite-uksetta värissä kallioidella. Pääosin maalaukset sijaitsevat lounaaseen suuntautuvilla seinämällä, joka saattaa johtua siitä, että luoteesta kaakkoon liikkunut mannerjää on hionut seinämiin sen suuntaisia maalausaloiksi soveltuvia sileitä pintoja. Maalauksia ei myöskään kannattanut maalata huonosti näkyville pohjoisille seinämille. (Miettinen 2000, 21 - 25.)

KUVIO 11: Jaalan Karijärven rannalla kohoavan Utelanvuoren seinämän tasaiselle kalliopinnalle on maalattu kädet ylhäällä palvonta-asennossa kuvattu ihminen eli adorantti,

4.1.7 Kivilatomukset ja –rakennelmat

Oman muinaisjäännösryhmänsä muodostavat erilaiset kivilatomukset. Kyseessä saattavat olla peltoa raivatessa syntyneet ns. kaskirauniot tai erilaiset uunin tai kiukaan jäännökset. Matalat neliömäiset kiveykset saattavat olla kodan liedensijoja tai hautauksen katteeksi asetettuja kiviä. Ns. jätinkirkot ovat alun perin saariston kivirakkoihin tehtyjä ”porttiaukoin” varustettuja kehävalleja, jotka saattavat olla myöhäiskivikauden hylkeenpyytäjien tukikohtia. Nuorimpiin muinaisjäännöksiin voidaan lukea ainakin osa ns. jatulintarhoista. Ne ovat noin päänkokoisista tai hieman suuremmista kivistä ladottuja sokkelolatomuksia, joiden käytäviä kiertämällä päästään latomuksen keskikohtaan. Jatulintarhoja on Suomen rannikolla ja saaristossa runsaasti, jotkut niin alavilla paikoilla, etteivät ne voi olla muutama sataa vuotta vanhempia. Jostain syystä perimätieto ei ulotu edes matalimmalla sijaitseviin latomuksiin, joten niiden todellista merkitystä ei tunneta. Yhden olettamuksen mukaan kalastajat ja merimiehet ovat latoneet jatulintarhat purjetuulta odotellessaan aikansa kuluksi. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 15.)

KUVIO 12: Jääkauden jälkeisen meren huuhtoma kivipelto Karijoella lähellä Susiluolaa

KUVIO 13: Sysmässä sijaitseva tutkimaton maansekainen kivistä kiviröykkiö voi olla kaskiraunio, vanhan asutuksen kiuas tai kalmisto

4.1.8 Uhrikivet

Uhrikivet ovat usein poikkeuksellisen suuria tai lähes maantasaisia kiviä, joihin on kaivettu yksi tai useampi kuoppa eli kuppi. Kuppien syvyys ja halkaisija vaihtelevat muutamasta sentistä noin kymmeneen senttiin. Kuppeja on löydetty myös peruskalliosta. Uhrikivet ajoitetaan tavallisesti rautakaudelle, sillä usein niiden läheisyydestä tunnetaan uhrilähteitä ja rautakautisia kalmistoja. Uhrikivet ovat olleet käytössä ilmeisesti lähes koko rautakauden ajan. Kristinuskon syrjäyttäessä pakanuuden ne jäivät vähitellen pois käytöstä, mutta kirjallisten lähteiden perusteella tiedetään, että joillain alueilla uhrikivillä olisi uhrattu ruokaa ja viljaa historiallisen ajan puolella, jopa vielä 1900-luvulla. (Takala 1992, 55-56.)

KUVIO 14: Sysmän Nuoramoisten kylässä Nordenlundin kartanon laitumella sijaitsee erikoinen uhrikivi täynnä kuppeja keskellä rautakautista maisemaa.

4.2 Historiallisen ajan kohteet

4.2.1 Asuinpaikat

Muinaismuistolaki määrää suojelluiksi muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumuksen jäännökset ja asuinpaikat sekä muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä. Historiallisen ajan kiinteisiin muinaisjäännöksiin ei lueta rakennuksia, jotka ovat edelleen käytössä, vaikka niihin sisältyisi vanhoja rakenteita. Myöskään autioituvat, pystyssä olevat mutta käytöstä pois jääneet rakennukset eivät kuulu muinaismuistolain piiriin. Siitä huolimatta rakennukset voivat olla kulttuurihistoriallisesti arvokkaita ja ne voidaan tarvittaessa suojella rakennussuojelulain nojalla. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 16.)

Kylät sijaitsivat ennen isojakoa yleensä viljelyyn kelpaamattomilla, peltojen ja niittyjen ympäröimillä moreeni- tai kalliokumpareilla tai selänteiden terasseilla metsän ja pellon reunassa tiiviinä ryhmäkylinä. Kylien kokonaista tai osittaista autioitumista on tapahtunut muun muassa mustan surman, maanomistuksessa tapahtuneiden muutosten sekä sota- ja verorasitusten seurauksena. Viljelemättömillä kumpareilla sijaitsevilla vanhoilla kylätonteilla voi olla havaittavissa uuninraunioiden ja kellareiden jäänteitä, sekä poikkeavaa kasvilisuutta. (Maaranen & Kirkinen 2000, 210 - 211.)

Torppia perustettiin aluksi kartanoiden takamaille. Isojaon jälkeen torppien perustaminen tuli mahdolliseksi myös tavallisille talollisille. Torpat rakennettiin lähelle sopivia niitty- ja viljelymaita, usein mäenrinteeseen tai pienelle mäen- tai kalliokumpareelle. Hylätyt torppien paikat poikkeavat yleensä ympäristöstä kasvilisuudeltaan, niiden vanhoilla pihilla voi yhä kasvaa marja- ja syreenipensaita sekä hyöty- ja koristekasveja. Löydettävissä on usein yksi tai useampi heinittynyt kivijalka ja uuninraunio, joskus maakellari ja kaivo. Piha-

alueella voi lisäksi olla kiviaitojen, viljelyksien, polkujen ja teiden jäänteitä. (Maaranen & Kirkinen, 212.)

KUVIO 15: Sammaloituneet ja kasvillisuuden peittämät säännöllisen muotoiset kivikehät keskellä metsää voivat osoittautua historiallisen ajan rakennuksen pohjaksi

4.2.2 Kirkolliset kohteet

Muinaismuistolain piiriin kuuluvat kirkkojen, kappelien, luostareiden ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä sellaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 17).

Kirkkolaki (1054/93) koskee evankelis-luterilaisen kirkkokunnan rakennuksia. Kirkkolaki suojelee kirkot kiinteine sisustuksineen ja taideteoksineen ja suojelun piiriin kuuluvat kirkon lisäksi kirkkotarhassa olevat rakennukset ja rakennelmat, kuten kellotapuli, hautakappeli, porttirakennus tai kirkkotarhan aita. Suojelupäätöksen tekee Kirkkohallitus. (Finlex)

4.2.3 Elinkeinon harjoittamiseen liittyvät muistomerkit

Menneiden sukupolvien elinkeinonharjoittaminen on jättänyt maastoon erilaisia merkkejä. Kaskeamisesta, laidunnuksesta ja tulvituksesta on seurannut tietynlainen kasvistorakenne, kuten leppä- ja koivuvaltaisuus, laidunahot, paiseniityt jne., jotka ovat vähitellen häviämässä vanhojen viljely- ja laidunmenetelmien jäädessä pois käytöstä. Tällaiset kulttuurimaisemat eivät kuitenkaan kuulu kiinteisiin muinaisjäännöksiin pelkän kasvillisuutensa perusteella, mutta niitä tulisi silti pyrkiä säilyttämään harjoittamalla luonnonkäyttöä entisiin tai entisen kaltaisiin menetelmin. Sen sijaan raivaamisen jäljet, vanhat kaskirauniot, kiviaidat, patorakennelmat ja muut ihmisen muinoin tekemät kivilatomukset ovat historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Muinaismuistolain mukaisia suojelukohteita ovat myös työpaikat. Niihin luetaan esiteollisen ajan muistomerkkeinä tervahautojen, malmainsulatuspaikkojen, hiili- eli sysimiilujen, potaskankeittopaikkojen sekä tiilenpolto- ja kalkkiuunien jäännökset. Niitä löytyy sekä läheltä entisiä pihapiirejä että suhteellisen kaukaa asutuksesta, nykyisin metsittyneestä maastosta. (Kiinteiden muinaisjäännösten

nykyisin metsittyneestä maastosta. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 17; Maaranen & Kirkinen 2000, 214 - 216.)

Tervahautoja kutsutaan myös suppilohautoiksi. Ne näkyvät maastossa pyöreinä, suppilomaisina kuoppina, joita reunustaa matala maavalli. Hiili- eli sysimiilut olivat yleensä pystymiiluja, joihin puut asetettiin pystyyn keoksi tai maahan kaivettuun kuoppaan ja peitettiin turpeella ja maalla. Pystymiilut erottuvat maastossa pyöreinä, matalina kuoppina, joiden halkaisija voi olla useita metrejä. Potaskaa eli kalilipeää valmistettiin uuttamalla koivun ja muiden lehtipuiden tuhkasta. Puu tuhkattiin miiluissa, jotka erottuvat maastossa matalina kuoppina tai kohoumina. Miilun sisällä voi kasvaa kuusia tiheässä ryhmässä. (Maaranen & Kirkinen 2000, 213 - 214.)

Rautaa valmistettiin lähinnä suo- ja järvimalmista, jota rikastuu erityisesti hiekkapohjaisiin järviin ja soihin. Malmin sulatusuunit sijaitsivat usein järvien rannoilla, kuljetuksen vuoksi edullisilla paikoilla. Raudansulatus tapahtui yleensä harkkohoiteissa, jotka olivat kivistä rakennettuja ja hirsillä, turpeella ja joskus harvoin tiilillä vuorattuja. Usein uuni pystytettiin puron äärelle, jolloin palkeet saatiin toimimaan vesirattaalla. Harkkohoittien jäännökset erottuvat maastossa matalina palaneiden kivien sekaisina maakumpareina, joiden läheisyydessä on usein löydettävissä hiili- ja kuonakasoja. Tiilenpolttuunit vaihtelevat kooltaan ja rakenteeltaan, yleensä ne olivat nelikulmaisia ja monipesäisiä. Uunin seinämät olivat tavallisesti jätetiilistä ladottuja ja savella tiivistettyjä. Seinämät saattoivat olla kivensekaisia maavalleja tai suurista kivistä ladottuja. Tiiliä saatettiin polttaa myös kuopassa eli miilussa. Uuninjäänteiden sisältä ja ympäristöstä löytyy usein tiilenkappaleita, palanutta savea ja hiekkaa, jolla uuni on polton jälkeen peitetty. Tiiliuunin lähellä on usein löydettävissä myös savenottokuoppia. Poltettua kalkkia käytettiin muurauslaastiin raaka-aineena. Kalkkiuuni on yksinkertaisimmillaan maahan kaivettu miilu, jossa mullalla peitetyt kalkkikivenpalat poltettiin niiden alle ladotuilla puilla. Miilusta kehitettiin maa-uuni, joka kaivettiin tavallisesti jyrkkään törmään etupuoleltaan avoimeksi syvennykseksi. Seinämät vuorattiin graniittilohkareilla ja tiivistettiin savella. Uuninjäänteiden sisältä ja ympäristöstä löytyy usein kalkkikivenkappaleita tai kalkkijauhoa sekä tuhkaa. (Maaranen & Kirkinen 2000, 215 - 216.)

4.2.4 Vesimyllyt

Vesimyllyjä on ollut aikaisemmin monissa puroissa ja joissa, joista monet on nykyään lähes täysin kadonneet. Vanhojen karttojen perusteella voi jäljittää vanhoja myllynpaikkoja nykymaisemasta ja usein pusikoituneelta puronvarrelta löytyykin vanhoja myllynrakenteita, patoja ja jopa myllynkiviä.

Vesimyllyt on kehitetty Välimeren kulttuuripiirissä ajanlaskumme alun tienoilla, Lounais-Suomeen ne tulivat esihistoriallisen ajan ja keskiajan taitteessa. Pihapiirissä polttomoottorilla tai sähköllä toimivat kotitarvemyllyt sekä suuria maantieteellisiä alueita palvelevat turbiini- ja höyrymyllyt syrjäyttivät 1900-luvun alkukymmeniltä lähtien vanhat puromyllyt. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 18.)

Vesimyllyjen kulttuurihistoriallinen merkitys perustuu siihen, että ne ovat säilyttäneet Suomessa ainoan antiikin ajalla keksityn voimakoneen perinnön kaksituhatta vuotta ehkä paremmin kuin missään muualla maailmassa. Vesimyllyjen paikat putousten ja koskien äärellä tai purolaaksoissa ovat myös maisemallisesti merkittäviä. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 18.)

KUVIO 16: Orimattilan Virenojalla sijaitsevat Myllykulman myllyn rauniot

KUVIO 17: Tönnön yhä toiminnassa oleva mylly Orimattilassa on osa valtakunnallisesti arvokasta Porvoonjokilaakson kulttuurimaisemaa

4.2.5 Kulkuväylät

Muinaismuistolain piiriin kuuluvat muistot muinaisista huomattavista kulkuteistä, tienviitoista ja silloista. Entisaikaan kulku tapahtui vesistöseuduilla enimmäkseen vesireittejä pitkin. Talvella hiihrettiin tai ajettiin reellä jäällä, kesällä soudettiin tai purjehdittiin. Muualla kuljettiin talvellakin kesätien reittiä. Tiet kulkivat usein mahdollisuuksien mukaan pitkin harjuja ja seläniteitä. Vanhat kulkureitit ovat jääneet monin paikoin nykyisten maanteiden alle. Historiallisista teistä tunnetuimpia ovat Hämeenlinnan ja Turun yhdistänyt ns. Hämeen härkätie, Hämeenlinnasta Viipuriin kulkenut Ylinen Viipurintie sekä etelärannikkoa pitkin Turusta Viipuriin johtanut ns. Kuninkaantie. Teistä on säilynyt pätkiä joko kokonaan hyljättyinä tai nykyisin sivuteiksi syrjäytyneinä. (Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 2002, 20 - 22.)

KUVIO 18: Okeroisten kylän halki kulkeva vanha maantie johti jo keskiajalla Hollolan kirkolta Porvooseen

4.2.6 Linnat, linnoitukset ja puolustusvarusteet

Kiinteisiin muinaisjäänneksiin luetaan muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset. Museovirasto on luokitellut muinaisjäänneksi myös ensimmäisen maailmansodan aikaiset kaivannot, tuliasemat, kivetyt tykkiet, luolat, bunkkerit ja muut linnoituslaitteet. (Kiinteiden muinaisjäänneiden hoito-opas 2002, 22.)

Museovirasto on rinnastanut merkittävimmät toisen maailmansodan kohteet muinaismuistolain tarkoittamiin kohteisiin. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi Salpa-aseman kantalinnoitteen ja Harparskog-linja. Vaikka kaikkia toisen maailmansodan aikaisia linnoituslaitteita ei vielä lueta muinaismuistojen joukkoon, on niillä merkittävä asema isänmaan historiasta kertovina rakennushistoriallisina monumentteina. (Kiinteiden muinaisjäänneiden hoito-opas 2002, 23.)

4.2.7 Merkittäviin tapahtumiin liittyvät muistomerkit ja alueet

Valtakunnallisesti merkittävien tapausten tapahtumapaikkoja on pyritty varjelemaan, vaikka ne eivät olisi tuottaneet näkyvää konkreettista muistoa. Tällaisia ovat esimerkiksi merkittävät taistelupaikat Iisalmen Koljonvirta, Oravaisten ja Siikajoen taistelupaikat ja Ilmajoen Napue. Kivet, ristit ja patsaat, jotka on muinoin pystytetty tällaisten tai jonkun muun tapahtuman tai henkilön muistoksi, ovat lain rauhoittamia. Toisen maailmansodan aikaiset taistelupaikat on rinnastettu muinaismuistolain kohteisiin. Merkittävien taistelujen suuren historiallisen arvon vuoksi taistelupaikkojen, kuten Raatteen tien alueen, hoidossa tulisi ottaa huomioon maisemalliset seikat. Tällaisissa kohteissa tulee varoa myös hautarauhan rikkomista. (Kiinteiden muinaisjäänneiden hoito-opas 2002, 23.)

KUVIO 19: Padasjoen Nyystölässä sijaitsee Nuijasodan muistoksi pystytetty muistomerkki

Historiallisen ajan kiinteisiin muinaisjäänneksiin luetaan myös kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tai hakkuun jälkiä. Sotien seurauksena oli muun muassa valtakunnan rajojen tarkastuksia, joiden yhteydessä maastoon tehtiin merkittävälle paikoille kivistä kasattuja tai suuriin paasiin tai kallion pintaan hakattuja rajamerkkejä. Valtakunnan rajan kulku merkittiin tällaiseen rajapyykkiin tavallisesti vuosiluvulla, kruunulla ja hallitsijan nimikirjaimilla. (Kiinteiden muinaisjäänösten hoito-opas 2002, 23.)

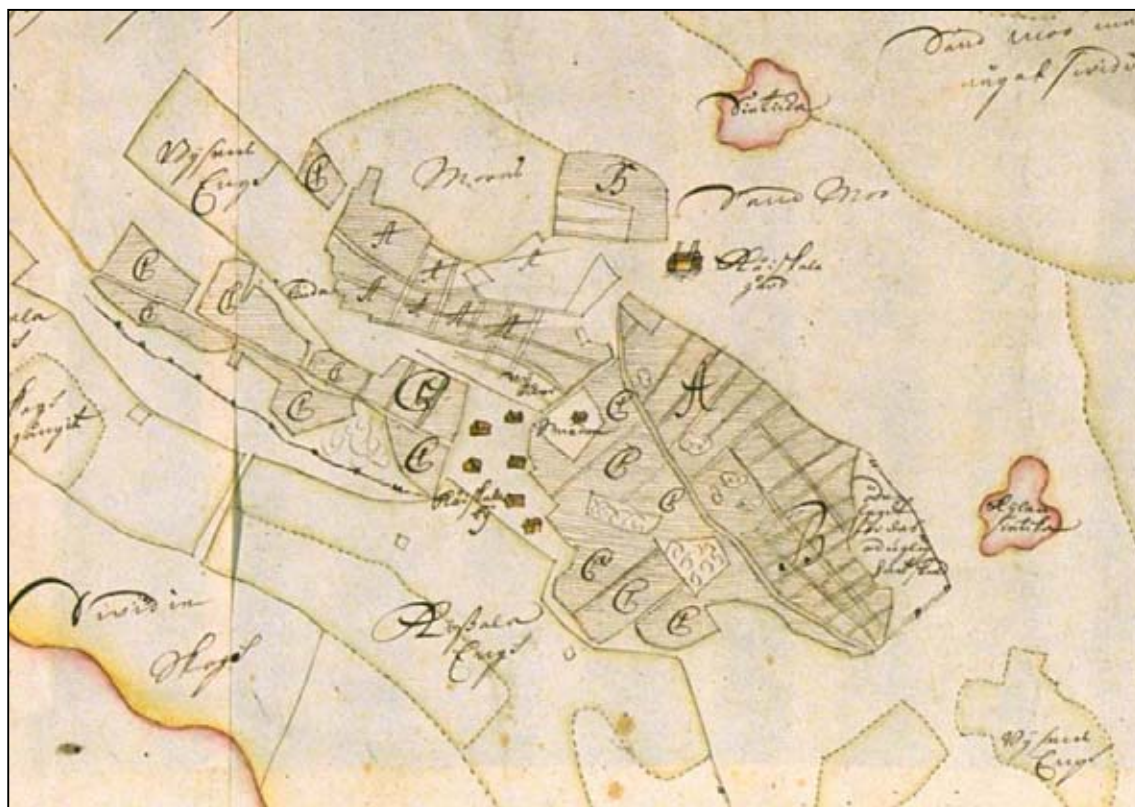
4.3 Muinaistulokkaat eli arkeofyytit

Ihmisen toiminnan varhaisvaiheita voidaan jäljittää myös perinnemaisemien kasvilajiston avulla. Inventoinneissa on erikseen mainittu perinteisestä maankäytöstä hyötyneet kasvit huomionarvoisina lajeina. Huomionarvoisiin lajeihin sisältyy kuitenkin myös sellaisia kasveja, joita on pidetty ihmisen mukana kulkeutuneina, jopa tietoisesti levitettyinä. Esi- ja varhaishistoriallisena aikana kasvupaikoilleen ihmisen mukana levinneitä lajeja sanotaan muinaistulokkaiksi eli arkeofyyteiksi ja sitä myöhempiä uustulokkaiksi eli neofyyteiksi. Muinais- ja uustulokkaan karkeana rajakohtana pidetään Pohjoismaissa yleensä 1600-lukua. Suomessa arkeofyyteiksi on tulkittu runsaat kaksisataa lajia. Kysymys kasvien alkuperästä ja leviämistavoista ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä muinaistulokkaiden ja alkuperäisten kasvien erittelyä on pidetty vaikeana tai jopa mahdottomana. Sama laji saattaa olla toisella kasvupaikallaan alkuperäinen ja toisella tulokas. Arkeofyyttiä voidaan pitää vahvana indikaattorina ihmisen varhaisesta toiminnasta paikalla, ja havaintotietoja voidaan käyttää muinaisjäänösten etsinnässä. Kohteiden ajoitusta ja käyttötarkoitusta ei kuitenkaan voida määrittellä pelkästään muinaistulokkaiksi tulkittujen kasvien avulla. Ihmisen toiminnan ja tiettyjen kasvilajien yhteyden osoittamiseksi tarvitaan systemaattisia asutushistoriallisesti painottuneita kasvillisuuskartoituksia, arkeologisia kaivauksia ja paleoekologisia tutkimuksia. (Seppälä 2006, 20.)

Eteläisessä Suomessa arkeofyyteiksi tulkituista kasveista tunnetuimpia ovat tummatulikukka (*Verbascum nigrum*), sikoangervo (*Filipendula vulgaris*) ja nurmilaukka (*Allium oleraceum*). Näitä lajeja on löydetty monilta rautakautisilta ja keskiaikaisilta kohteilta, erityisesti asuinpaikoilta ja kalmistoista sekä linnojen ja kirkkojen ympäristöistä. Vanhojen kyläpaikkojen tärkeimpänä tunnuksena voidaan pitää tummatulikukkaa, jonka kasvupaikat keskittyvät Hämeessä erityisesti rautakautisen ja varhaiskeskiaikaisen kyläasutuksen keskustoille. Tummatulikukka on kulkeutunut 1200-luvulla perustetuille kylätonteille, mutta sen jälkeen syntyneen asutuksen piiriin se on siirtynyt enää harvoin. Kookkaan ja huomiota herättävän tummatulikukan levinneisyys tunnetaan merkityksellisistä muinaistulokkaista parhaiten. Nurmilaukkaa on pidetty rautakautisen asutuksen tunnuksena, mutta sitä on löydetty myös laajasti keskiaikaisen asutuksen piiristä. (Seppälä 2006, 20; Seppänen 2002, 124, 127.)

4.4 Vanhat kartat historian tutkimuksen lähteenä

Vanhat kartat ovat tärkein lähdeaineisto tutkittaessa maiseman muutosta, sillä ne kertovat parhaiten maiseman kehityksestä viimeisten 100-200 vuoden ajalta. Vanhimmat Suomesta tehdyt yksityiskohtaisemmat kartat, joissa näkyvät talot, pellot ja tiet, ovat 1600-luvulta. Suomesta on tehty runsaasti isojakokarttoja ruotsalaisten maanmittareiden toimesta 1600-luvun puolivälistä 1800-luvun alkuun. (Lehtinen 1997, 57.)

KUVIO 20: Kartta Koiskalan kylästä vuodelta 1692 (Lähde: 1600-luvun maakirjakartat)

Vanhat kartat sisältävät arvokasta tietoa viljelyhistoriasta. Kartat heijastavat todennäköisesti usein myös huomattavasti vanhemmista olosuhteista. Aidat, vallit, kiviröykkiöt ja muut esteet viljelymailla voivat olla osoituksia haudoista tai muista muinaisjäännöksistä. (Tollin 1991, 16.)

Kartoista on eniten hyötyä epävarmojen muinaisjäännösten selvittämisessä. Maastossa olevat kiviröykkiöt saattavat paljastua kaskiraunioiksi, mikäli kartan mukaan alueella on joskus harjoitettu maanviljelyä, vaikkei viljelystä olisi enää mitään muita merkkejä olemassa. Suorakaiteen muotoiset kivikehät saattavat kartan avulla paljastua rakennusten paikoiksi. Varhainen asutus kartalla antaa aihetta ajatella, onko paikalla ollut vielä vanhempaa asutusta. Kartoista kannattaa huomioida myös vesistöt. Järvet ovat saattaneet olla huomattavasti nykyistä suurempia ja laskuojat leveämpiä. Nykyiset suoalueet ovat vielä 200 vuotta sitten olleet usein järviä. (Takala 1992, 35.)

Tarkka vertailu vanhan ja uuden kartan kesken on tarpeellista, kun kyseessä on esimerkiksi kaavoitus- tai rakennushanke, jolloin halutaan selvittää rakennettavan alueen lailla suojellut muinaisjäännökset. Vanhojen karttojen hyödyntäminen muinaisjäännösten inventoinnissa ja erilaisissa maisematutkimuksissa aiheutti Ruotsissa 1980-luvulla keskustelun siitä, mitkä kohteet oli laskettava mukaan lailla suojelluiksi muinaisjäännöksiksi. Vanhojen karttojen avulla löytyy nimenomaan historiallisen ajan muinaisjäännöksiä, torpanpohjia, aitausten jäännöksiä ja vanhoja peltoja, joita Suomessa ei ole otettu mukaan muinaisjäännösluetteloihin. (Lehtinen 2005, 73.)

4.5 Paikannimistö tutkimuksen lähteenä

Paikannimistö on sitä monikerroksisempaa, mitä pidempään asutus on jatkunut katkeamattomana. Nimiperinne säilyy parhaiten, kun alue on kuulunut jatkuvasti jonkin yhteisön elin- tai intressipiiriin. Kiinnostavimpia on kaikista vanhin, pyynti- ja eräkulttuuriin tai alkutalojen aikaan liittyvä kerrostuma, koska se edustaa seudun vanhinta kielellistä perinnettä ja myös vanhinta puhetta paikoista. Oletettavasti vanhimpaan nimistöön kuuluu erityisesti vanhoihin kulkuteihin ja vanhimpiin asuinpaikkoihin liittyvää nimistöä, mutta myös sellaisia paikannimiä, jotka ovat voineet jo vanhastaan liittyä vesiteiden maataipaleisiin, talviteihin ja ikivanhoihin maakulkuteihin. Myös muunlaiset merkittävät paikat, kuten mäet, suuret suot ja kulttipaikat, ovat todennäköisesti saaneet nimensä jo varhain. (Kiviniemi 1990, 39.)

Paikannimien avulla voidaan saada selville asutuksen levinneisyys eri aikoina ja suomen- sukuisten heimojen vaellukset. Paikannimistä on apua myös uusien muinaisjäännösten etsimisessä. Tietyillä nimillä on juuret jopa rautakaudelle asti. Arkeologeja kiinnostavat nimet liittyvät usein kristilliseen perinteeseen ja viittaavat varhaisiin kalmistoihin ja kirk-

koihin. Tunnetaan myös nimistöä, joka liittyy linnoituksiin ja kaupankäyntiin. Samoja nimiä esiintyy kuitenkin myös paikoilla, joilla ei ole mitään tekemistä esihistoriallisten kulttuurien kanssa, joten arkeologisten kohteiden löytämiseksi tarvitaan muitakin selvityksiä, kuin pelkkien nimien hakeminen kartalta. Moniin paikkoihin on keksitty tarinoita, joista paikka on saanut myöhemmin nimensä. Paikannimistöön ei voi täysin luottaa, mutta nimiä voidaan käyttää lähtökohtana tarkemmalle tutkimukselle. (Takala 1992, 27.)

Esihistoriaan usein viittaavia nimiä ovat esimerkiksi monet linna-, risti- ja lehto-alkuiset sanat. Monet Linnavuoret ja Linnamäet ovat todella olleet esihistoriallisella ajalla linnavuoria, joita on käytetty puolustustarkoituksiin. Turku on vanha kauppapaikkaa tarkoittava sana, joka on levinnyt laajalle. Lehto-alkuiset nimet viittaavat uhrilehtoihin. Uhrilehto oli paikka, jossa käytiin uhraamassa jumalille. (Takala 1992, 27 - 28.)

Sana hiisi on alun perin tarkoittanut pyhää, esimerkiksi pyhää lehtoa. Myös pyhästä hautausalueesta tai helvetin kaltaisesta paikasta saatettiin puhua hiitenä. Kristinuskon levitessä sana sai uuden merkityksen, joka viittasi pahaan tai pakanalliseen henkiolentoon, pienikokoiseen ilkeään haltiaan tai peikkoon. Hiisi on taruolentojen ohella ollut myös tapa selittää asioita, joille ei näytä olevan luonnollista syytä. Kukapa muu toisi ison kiven keskelle metsää (hiidenkivi), poraisi kuopan kallioon (hiidenkirnu), tai kokoaisi suuria kivikasoja (hiidenkiuas), jollei hiisi? (Wikipedia.)

Risti-alkuiset nimet liittyvät usein varhaisiin pakanallisiin kalmistoihin tai varhaiskristillisiin hautauspaikkoihin. Ristimäki on yksi tavallisimpia suomalaisia nimiä maaseudulla. On mahdollista, että Ristimäen kupeesta löytyisi muinainen kalmisto, kuten löytyi Nastolan Ruuhijärven Ristimäestä. Kalmo- ja kalma-alkuiset nimet viittaavat myös usein muinaiisiin hautauspaikkoihin. Hollolasta tunnetaan laaja rautakautis-varhaiskeskiaikainen kalmisto Kirkk'ailanmäeltä. Murteellinen muoto alkuperäistä Kirkkoaidanmäestä viittaa, että paikalla olisi ollut joskus kirkko. Tutkimuksissa merkkejä kirkosta ei ole löydetty, mutta paikalta on löydetty yli 100 hautaa. (Takala 1992, 28.)

Peruskarttaan on merkitty melko tarkasti paikannimiä, jotka voivat johtaa tutkijan oikeille jäljille. Paljon paikannimiä on kuitenkin jäänyt merkitsemättä, ja monella paikalla on paikallisten asukkaiden keskuudessa kartan virallisesta nimestä poikkeava nimi, joka voi olla karttanimeä vanhempi. Nimiä selvittäessä kannattaa keskustella paikallisten asukkaiden kanssa, jotka usein osaavat kertoa muun muassa muinaisjäännöksiin, esimerkiksi uhrilähteisiin tai -lehtoihin liittyviä tarinoita. Tutkijoiden tietoisuuteen on tullut useita muinaisjäännöksiä paikallisten asukkaiden kertomusten perusteella. (Takala 1992, 28.)

4.6 Muinaisjäännösten arvo ja merkitys

Suuri osa maiseman viehätyksestä tulee alueen historiasta. Mitä enemmän tunnemme paikallista historiaa, sitä enemmän näemme, ymmärrämme ja arvostamme ympäristöämme.

Maisemaa voidaan käyttää historian lähteenä. Näkökulmaan kuuluu olennaisena osana vanhojen karttojen perusteella tehtävä aikatasojen dokumentointi. Karttojen tukena käytetään myös maastohavaintoja, arkeologisia tutkimuksia, paikannimistöä, kirjallisia lähteitä, väestökirjanpitoa ja luonnontieteellisiä, esimerkiksi kasvillisuushistoriaa selvittäviä menetelmiä. (Lehtinen 1997, 26.)

Arkeologinen kulttuuriperintö on maisematutkimuksen lähdemateriaalina mielenkiintoista aineistoa. Esihistorialliselta ajalta ei ole karttoja eikä kirjallisia lähteitä, joten muinaisjäännökset ja niistä löytyvä materiaallinen jäämistö ovat ainoita ihmistoiminnasta, sen sijainnista ja määrästä kertovia lähteitä. Myös historiallisen ajan, erityisesti keskiajan tutkimuksessa muinaisjäännökset voivat muodostaa tärkeän lähdeaineiston. (Maaranen 2000, 27.)

Ihmistoiminnan vaikutukset ovat tuhonneet monia muinaisjäännöksiä joko tahattomasti tai tahallisesti. Tavoitteena ei välttämättä ole muinaisjäännöksen tuhoaminen, vaan sen kätkevien aarteiden etsiminen. Muinaisjäännöksiin liittyvää aarteenetsintää tai muun hyödyn tavoittelua on tapahtunut jo esihistoriallisella ajalla, esimerkiksi rautakaudella seppien arvellaan kaivaneen polttokalmistoista vainajien mukana poltettujen esineiden jäännöksiä uusiokäyttöä varten. Joskus tapahtuu myös tahallista muinaisjäännösten tuhoamista, jossa on usein taustalla pelko muinaisjäännösten suojeluun liittyvistä rajoitteista. Yleensä tällainen tahallinen tuhoaminen perustuu väärinkäsitykseen, sillä muinaismuistolaki ei rajoita maan luonnollista taloudellista käyttöä, kuten maanviljelyä tai metsänhoitoa. Nykyään ihmiset arvostavat yhä enemmän juuriaan ja historiaa, mikä on vähentänyt muinaisjäännösten tuhoamista. (Maaranen 2000, 29.)

4.7 Muinaisjäännösten hoito ja käyttö

Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito on kiinteiden muinaisjäännösten ja niiden ympäristön kunnossapitoa sekä alueiden käytön suunnittelua ja organisointia. Tarkoituksena on tuoda esiin kulttuurihistoriallisia elementtejä ja turvata niiden säilyminen tulevaisuuteen. Hoidetut muinaisjäännökset auttavat syventämään asukkaiden identiteettiä ja vahvistamaan ihmisten sitoutumista omaan elinympäristöönsä. (Museovirasto.)

Muinaisjäännösten hoito aloitettiin 1800-luvun lopulla kansallisromanttisessa hengessä, jolloin haluttiin kohottaa kansallista itsetuntoa ja siksi hoidettaviksi valittiin etenkin monu-

mentaalaisia kohteita kuten linnanraunioita. Maatalouden murros tapahtui 1950-luvulla. Luonnonlaitumista luovuttiin, hakamaat kasvoivat umpeen ja joutomaat metsittyivät. Samalla monet muinaisjäännökset peittyivät kasvillisuuteen. Yleisen ympäristötietoisuuden lisääntyessä kasvoivat vaatimukset myös muinaisjäännösten hoidon järjestämisestä. Aluksi keskityttiin muinaisjäännösten rakenteiden esille saamiseen. Myöhemmin hoito laajennettiin luonnollisesti rajautuviin maisemallisiin kokonaisuuksiin. Nykyisessä hoitotyössä keskeisellä sijalla on muinaisjäännöksen ja sen ympäristön vuorovaikutus. Siinä tarkastellaan kokonaisuutta, jonka muodostavat kiinteä muinaisjäännös ja eri-ikäiset ihmisen toiminnan jäljet. (Museovirasto.)

Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito perustuu huolelliseen suunnitteluun ja laajaan asiantuntijayhteistyöhön. 1970- ja 1980-luvuilla hoitotöitä tehtiin vapaaehtoisin voimin. Museoviraston organisoima muinaisjäännösten hoito käynnistyi vuonna 1988. Museovirastossa työskentelee kuusi aluesuunnittelijaa ja pääsuunnittelija, jotka on hajautettu maakuntiin. Kukin aluesuunnittelija on vastuussa oman alueensa arkeologisen kulttuuriperinnön hoidon organisoinnista. Työ on toteutettu toistaiseksi pääasiassa pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen tarkoitettuina varoin, mikä on asettanut omat rajoituksensa. Hoitokohteita on noin 300 ja pääosa niistä sijaitsee Etelä-Suomessa. Hoitokohteiden valintaperusteina ovat muun muassa edustavuus, merkittävyys, tutkimushistoriallinen arvo, suojelun tehostamisen tarve ja kohteiden hyödynnettävyys opetuksessa ja matkailussa. Useissa kohteissa hoidetaan yksittäisten muinaisjäännösten sijaan maisemallisia kokonaisuuksia. (Maaranen 2000, 31 - 32; Museovirasto.) Muinaismuistoalueiden hoitotöitä on tehty myös Lahden kaupunginmuseon toimesta Päijät-Hämeen alueella vuosina 2000-2004.

KUVIO 21: Lahden kaupunginmuseo suoritti maisemanhoitotöitä Paakkolanmäen muinaismuistoalueella muun muassa vesakkoa raivaamalla

Muinaisjäännösten hoidolla on useita tavoitteita, joista tärkein on muinaisjäännösten suojelun tukeminen. Hoidettujen kohteiden avulla välitetään tietoa muinaisjäännöksistä, yhteisön historiasta ja kehityksestä sekä pyritään vaikuttamaan arvoihin ja asenteisiin. Yhteisön myönteinen ja arvostava suhtautuminen muinaisjäännöksiin auttaa suojelua omalta osaltaan. (Maaranen 2000, 32.)

Monet kiinteät muinaisjäännökset ovat kunnostettuina, hoidettuina ja informaatiotaululla merkittyinä huomattavia nähtävyyksiä- ja opetuskohteita. Hoidon suunnittelun yksi keskeinen osa on alueiden käyttö ja sen organisoiminen. Muinaisjäännökset ovat osa historiaamme, ne ovat korvaamattomia ja ainutlaatuisia. Tuhoutuneen hautaraunion tai asuinpaikan kertomusta menneisyyden ihmisen elämästä ei ole mahdollista toistaa kopioimalla. Tämän vuoksi muinaisjäännösten suojelu ja säilyttäminen on asetettava etusijalle kohteen käyttöä suunniteltaessa. (Tiitinen 1999, 44.)

4.7.1 Muinaisjäännökset opetuskohteena

Muinaisjäännös on luonteva osa historian opetusta. Aidossa ympäristössä menneisyyden hahmottaminen on helpompaa kuin luokkahuoneessa. Muinaisjäännökset tarjoavat hyvää opetusmateriaalia muillekin aloille, kuten ympäristö- ja kotiseutuopetukseen sekä kulttuuri- ja taidekasvatukseen. Useilla hoidetuilla muinaisjäännöksillä on tehty maisemahistoriallisia selvityksiä, joissa on huomioitu ympäristön ekologinen kehitys. Muinaisjäännösalueilla maisema, kasvillisuus ja historia muodostavat kokonaisuuden, joka mahdollistaa laaja-alaisen opetuksen. (Tiitinen 1999, 44 - 45.)

Oman kulttuurin tuntemus kohottaa itsetuntoa ja lisää suvaitsevuuutta kansainvälistyvässä maailmassa. Tietoisuus menneisyydestä antaa mahdollisuuden ymmärtää ja jäsentää nykyajan ilmiöitä ja jatkuvasti muuttuvaa maailmaa. Nykyajan ihmiset ovat usein vieraantuneet juuristaan eikä kasvu- ja elinympäristön menneisyys kosketa heitä. Jo tieto alueen menneisyydestä kohottaa oman ympäristön arvostusta, mutta vasta kalmiston tai muinaisen asumuksen jäännösten näkeminen tekee menneisyyden todelliseksi. (Tiitinen 1999, 45 - 46.)

4.7.2 Muinaisjäännökset matkailukohteina

Suomessa on runsaasti mielenkiintoisia muinaisjäännöksiä, joiden käyttö matkailu- ja virkistyskohteina on mahdollista. Oma historiamme ja sen jättämät merkit kiehtovat ja kiinnostavat ihmisiä. Käynnissä on useita erilaisia projekteja ja hankkeita, jotka pyrkivät hyödyntämään muinaisjäännösalueita ja kehittämään niiden käyttöä matkailunähtävyyksinä. Asian hyväksi toimiva taho voi olla maanomistaja, yksittäinen matkailuyrittäjä, kunta, yhdistys tai muu organisaatio. (Tiitinen 1999, 48.)

Esihistoriallisten kohteiden virkistys- ja matkailukäyttöä vaikeuttaa niitä koskevan, helposti saatavilla olevan tiedon puute. Muinaisjäännöksiä ei ole viitoitettu tai merkitty maastoon yhtenäisesti. Vaikka kohteiden tarkat sijaintitiedot ovat saatavilla esimerkiksi maakunta-kaavaliittojen suojelukohteita käsittelevistä julkaisuista, voi jo kohteen löytäminen luonnossa olla vaikeaa ilman opastusta. Monet muinaisjäännökset ovat lisäksi vaikeasti ymmär-

rettäviä yleisölle, jolla ei ole erityistä esihistorian tuntemusta, varsinkin jos muinaisjään-
nöksestä ei ole mitään näkyviä merkkejä maisemassa. Kivikautinen asuinpaikka voi olla
pettymys kohteella vierailevalle. Siksi hyvät opastaulut paikan päällä ovat toivottavia, että
esihistoriallisten alueiden merkitys selviää vierailijoille.

*KUVIO 22: Lahden kaupunginmuseo pystytti Lahden Jal-
karannassa sijaitsevalle Myllysaaren rautakautiselle kal-
mistosaarelle saaren historiasta kertovan opastaulun
kesällä 2002*

4.7.3 Muinaisjäännösalueiden virkistyskäyttö

Muinaisjäännösalueita on mahdollista kehittää retkeily- ja ulkoilualueina sekä erilaisten
tapahtumien järjestämisaikoina. Suunniteltaessa alueen virkistyskäyttöä on kuitenkin
otettava huomioon muinaisjäännösten arvokas luonne. Muinaisjäännökset yhdistävät men-
neisyyden tähän päivän sekä alueellisesti että ajallisesti. Oman paikkakunnan historiallisesti
merkittäville muinaisjäännösalueilla voi järjestää muun muassa kotiseututapahtumia. Tois-
taiseksi tällainen virkistyskäyttö on ollut melko vähäistä. Yhtenä syynä on tiedon puute
siitä, miten muinaisjäännösalueella on luvallista toimia. Muinaismuistolaki ei estä muinais-
jäännösten virkistyskäyttöä, kunhan alueelle suunniteltu toiminta ei vahingoita kohdetta
millään tavalla. (Tiitinen 1999, 48.)

4.7.4 Muinaisjäännösten ja perinnemaisemien yhteys

Perinnemaisemalla tarkoitetaan maisematyyppiä, joka on alkutuotannon tai muiden varhais-
ten elinkeinojen muovaama. Perinnemaisemat jaetaan rakennettuihin perinnemaisemiin ja
perinnebiotooppeihin. Rakennettuja perinnemaisemia ovat muun muassa historialliset ra-
kennelmat ympäristöineen sekä varhaisen teollisuuden, liikenteen ja luontaistalouden luo-
mat maisemat. Myös esihistorialliset ja historialliset muinaisjäännökset luetaan rakennet-
tuihin perinnemaisemiin. Perinnemaisemat ovat luonnollinen ja kulttuurihistoriallisesti so-

piva ympäristö osalle muinaisjäännöksiä, erityisesti Hämeessä ja Lounais-Suomessa, joissa ihmisen toiminta on vaikuttanut luonnonympäristön yhtämittaisesti jo rautakaudelta lähtien. Silloin syntyneessä maisemassa tapahtuneet muutokset ovat paikoitellen olleet melko vähäisiä ennen 1900-luvulla käynnistynyttä maatalouden murrosta. Vähitellen eliöstö mukautui ihmisen toiminnan vaikutuksiin ja näillä alueilla muodostui muusta ympäristöstä poikkeava lajisto, jota kutsutaan perinnebiotoopiksi. Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia luontotyyppisiä, kuten ketoja, ahoja, kaski- ja hakamaita sekä lehdesmetsiä. Silloin kun muinaisjäännökset sijaitsevat perinnebiotooppialueilla, on niiden elvyttäminen ja hoitaminen yksi hoidon tavoitteista. (Tiitinen 1999, 13 - 14.)

Ympäristöministeriön ja Museoviraston vuosina 2003-2005 toteutetun Ihminen ja perinnumaisemat -yhteistyöprojektin (IPE -projekti) tarkoituksena oli kuvata, kuinka arkeologian ja asutushistoriallisen tutkimuksen avulla perinnumaisemista voidaan etsiä ja jäljittää ihmisen toiminnasta kertovia merkkejä. Tutkimuksessa keskityttiin erityisesti perinnumaisemien kuvastamaan varhaisimpaan maankäyttöön. Projektin tulosten mukaan 30 % Uudenmaan perinnumaisemista sijaitsee ympäristöissä, joista tunnetaan muinaisjäännös. Perinnumaisemien lähistöltä todetuista muinaisjäännöksistä peräti 68 % on rautakautisia. Kyselyjen perusteella perinnumaisemia on eniten siellä, missä on ollut rautakauden alussa (500 eKr. – 0 jKr.) asutusta. Vähiten kohteita on löytynyt alueilta, joilta ei tunneta mitään merkkiä ihmisen liikkeistä ennen 1500-lukua. Yhteys vanhimpiin kyliin on erityisen selvä, sillä Uudenmaan rannikkovyöhykkeen perinnumaisemista puolet sijaitsee keskiaikaisissa, ennen 1500-lukua syntyneissä kyläympäristöissä ja ainakin kolmannes kylien tonttimailla. Perinnumaisemat näyttäisivät säilyneen sitkeimmin alueilla, joilla maatalous on jo esihistoriallista perua. (Seppälä 2006, 58.)

Perinnumaisemissa löytyy yleensä monenlaisia jälkiä ihmisen toiminnasta. Pienialaisetkin kohteet voivat olla arkeologisesti asutus- ja maankäyttöhistorialtaan kiinnostavia. Arkeologisin menetelmin on mahdollista tutkia perinnumaisemien kuvastaman maankäytön vaiheita esihistorialliselta ajalta nykypäiviin saakka. (Seppälä 2006, 8.)

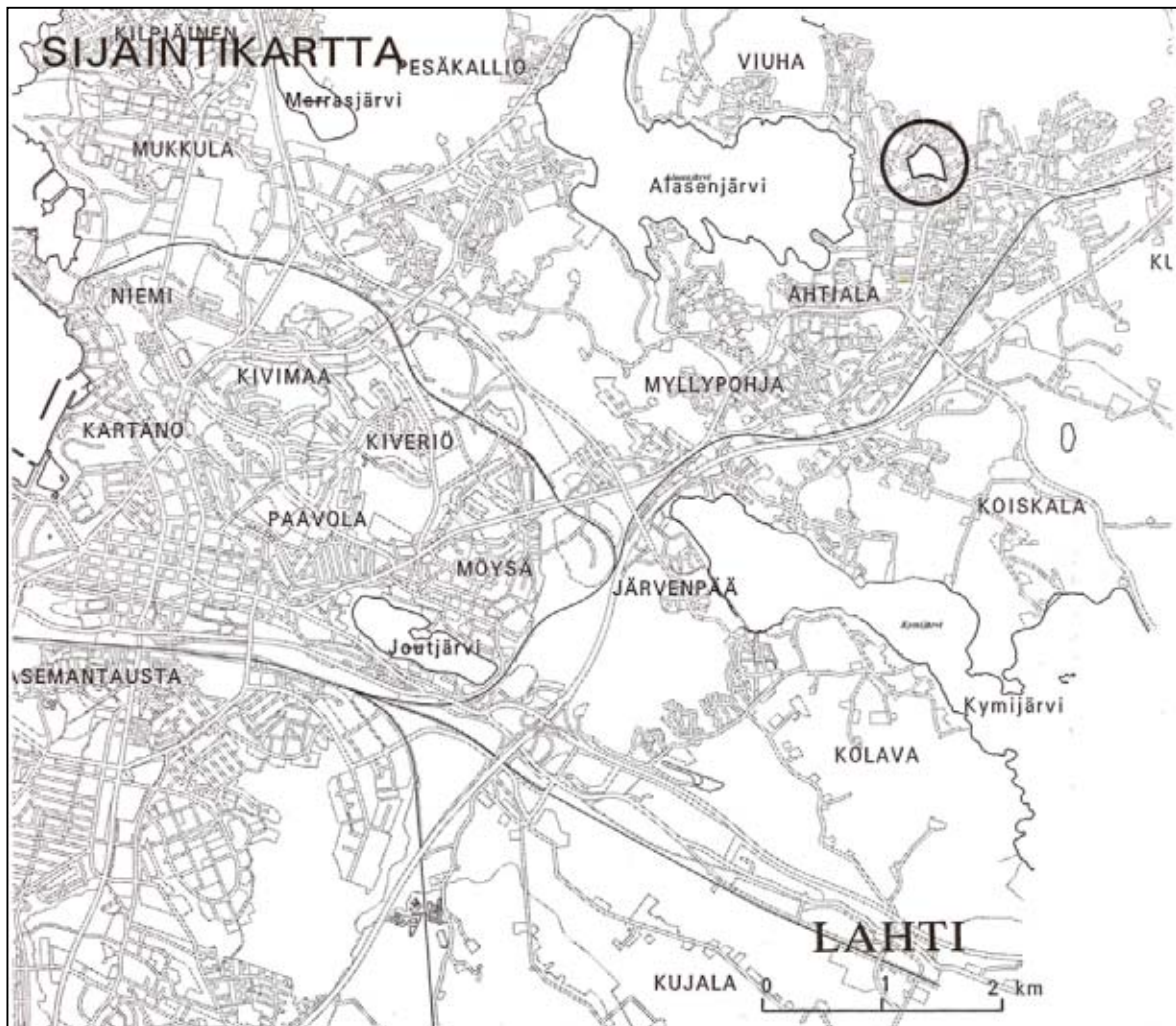
Muinaisjäännöksiin liittyvien perinnumaisemien suunnitelmallista hoitoa pidetään erittäin suotavana, sillä se hyödyttää myös arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua. Alueen käyttöä suunniteltaessa rauhoituksen asettamat rajoitukset ja muinaisjäännöksen erityisluonne on kuitenkin otettava huomioon. Perinnumaisemia koskevien tutkimusten ja hoitotöiden suunnitteluvaiheessa on syytä ottaa yhteyttä Museovirastoon ja neuvotella sopivista menettelytavoista tai toimenpiteistä, sillä muinaisjäännöksen hoito edellyttää aina Museoviraston lupaa. Arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoa koskevista toimenpiteistä vastaa Museovirastossa arkeologian osaston muinaisjäännösten hoitoyksikkö, joka tarjoaa myös neuvontaa ja konsultointia. (Seppälä 2006, 92.)

5 AHTIALAN PAAKKOLANMÄEN LÄHTÖTIEDOT

5.1. Sijainti

Ahtialan kaupunginosa sijaitsee Koillis-Lahdessa noin kahdeksan kilometrin päässä Lahden keskustasta. Ahtialan suuralueen rajat ovat Savontie, Holman-Kymijärven maantie, Kymijärvi ja Nastolan raja. Ahtialan pinta-ala on noin viidennes Lahden kokonaispinta-alasta. (Mäki 2002: 44.)

Ahtialan suuralueeseen kuuluvat Ahtialan lisäksi Kunnaksen, Myllypohjan, Kytölän, Viuhan ja Koiskalan alueet. Suuralueen asukasluku on n. 10 500. Paakkolanmäki sijaitsee Ahtialan alueella Alasenjärven itäpuolella. Suunnittelualueen pohjoisosa kuuluu Paakkolanmäen osa-alueeseen. Sepänojan eteläpuoli kuuluu Sipuran osa-alueeseen.

KUVIO 23: Suunnittelualueen sijainti Lahdessa

KUVIO 24: Paakkolanmäki on pientaloaluetta, jonka koillis- ja pohjoispuolelta alkavat laajat ulkoilumaastot (Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi)

5.2 Ahtialan historiaa

5.2.1 Esihistoriallinen aika

Viimeisin jääkausi oli noin 70 000–9000 eKr. Nykymaiseman kehitys alkoi noin 10000 vuotta sitten viimeisimmän jääkauden lopulla maan paljastuessa jään ja sulavesien alta. Paljastuvan maan peittivät aluksi pensaat, ruohot ja varvut. Nykyisen tyyppisen kasvillisuuden kehitys alkoi noin 3000 vuotta sitten ilmaston muuttuessa viileämmäksi ja kosteammaksi (Tiitinen 2000: 22). Ahtialan Paakkolanmäellä on yhä näkyvissä muinaisen Yoldianmeren rantavyöhykettä korkeustasossa +112-115 m mpy (Lahden luonto 2000, 84).

Suomen alue asutettiin mesoliittisella kivikaudella (noin 8500 - 4200 eKr.). Ihmisen toiminta oli enemmän luontoon sopeutuvaa kuin sitä muokkaavaa. Kivikauden maisema oli luonnonmaisema, jossa oli paikoitellen havaittavissa merkkejä ihmistoiminnasta, muun muassa asuinpaikkoja ja ansapolkuja. Kivikauden lopulla ihminen muokkasi pieniä viljelmiä, laidunsi karjaa ja rakensi pysyviä asumuksia. (Tiitinen 1999, 22.)

Edullisten ympäristö- ja luonto-olosuhteiden ansiosta Lahden alueella on asuttu jo kivikaudella (8400 – 1700 eKr.). Alasenjärven luoteiskärjestä on löydetty nuoremman kivikauden, niin kutsutun kampakeraamisen kulttuurin vaiheen aikainen asuinpaikka. (Lahden luonto 2000, 82.)

Ahtiala on Nastolan vanhimpia kyliä, sen nimikin viittaa varhaiseen eräkauteen. Ahtialanimisiä paikkoja löytyy muualtakin Hämeestä, muun muassa Hämeenkyrössä, Lempäälässä, Vesilahdella, Karjalohjalla ja Suomusjärvellä on Ahtiala-nimiset kylät. (Laapotti 1994, 40.) Ahtialassa erätalouteen viittaavaa nimitystä löytyy 1700-luvun lähteistä: Sorsanojanniitty, Karhusuo, Kalatonsuo, Haukojanmaa, Villiharjunmaa, Särkjärvenranta sekä Soidinsuo. Myös Ahtialan lähiseuduilla on paljon erätalouteen liittyvää nimitystä. (Mäkelä 1979, 62.)

Pronssikaudella (noin 1500/1300–500 eKr.) harjoitettu karjanhoito ja polttoviljely muuttivat kasvillisuutta ja luonnonmaisema alkoi muuttua paikoitellen maanviljelyn muokkamaksi kulttuurimaisemaksi. Maisema avautui ja asutut alueet rajautuivat omiksi kokonaisuusiksi. Toiminta keskittyi aiempaa vakiintuneemmin yksiköihin, mahdollisesti yksittäistalouksiin, joihin kuului pieniä peltoja ja laitumia. Vainajat haudattiin kivisiin röykkiöhautoihin, joiden oli tarkoitus erottua maisemasta, ja monet niistä ovat säilyneet nykypäivään saakka. (Tiitinen 1999, 22 – 23).

Arkeologisten tutkimusten perusteella voidaan esittää, että Nastolan alueella ei ollut todennäköisesti kiinteää asutusta pronssikaudella ja varhaisella rautakaudella. Asukkaat ovat mahdollisesti samoilleet alueella turkistenhankinta- ja eräretkillään, mutta vakinaista asutusta ei alueella ole todettavissa kuin vasta nuoremmalla rautakaudella. (Sarvas 1979, 44.)

Useista yksittäistalouksista muotoutuneet kylät kehittyivät rintamaille kulttuurimaiseman uudeksi elementiksi rautakauden aikana (noin 500 eKr. – 1150/1300 jKr.). Rautakaudella asutuksen sijoittumiseen vaikuttivat vesi- ja maakulkureitit ja maaperätekijät. Maanviljelyn harjoittaminen edellytti sopivia siltimaita ja kevyitä savimaita, sillä hyvin hienorakeista savimaata ei pystytty viljelemään ennen keskiajan uusia auratyyppejä. Rautakauden kuluessa karjanhoidon ja maanviljelyksen merkitys vahvistui ja ne muuttuivat vähitellen pääelinkeinoksi pyynnin ja metsästyksen rinnalle. Samalla asutus siirtyi yksittäistaloista useamman talon ryhmiin. Kylien rinnalla säilyi yksittäistaloasutus keskusalueiden ulkopuolella. Useat

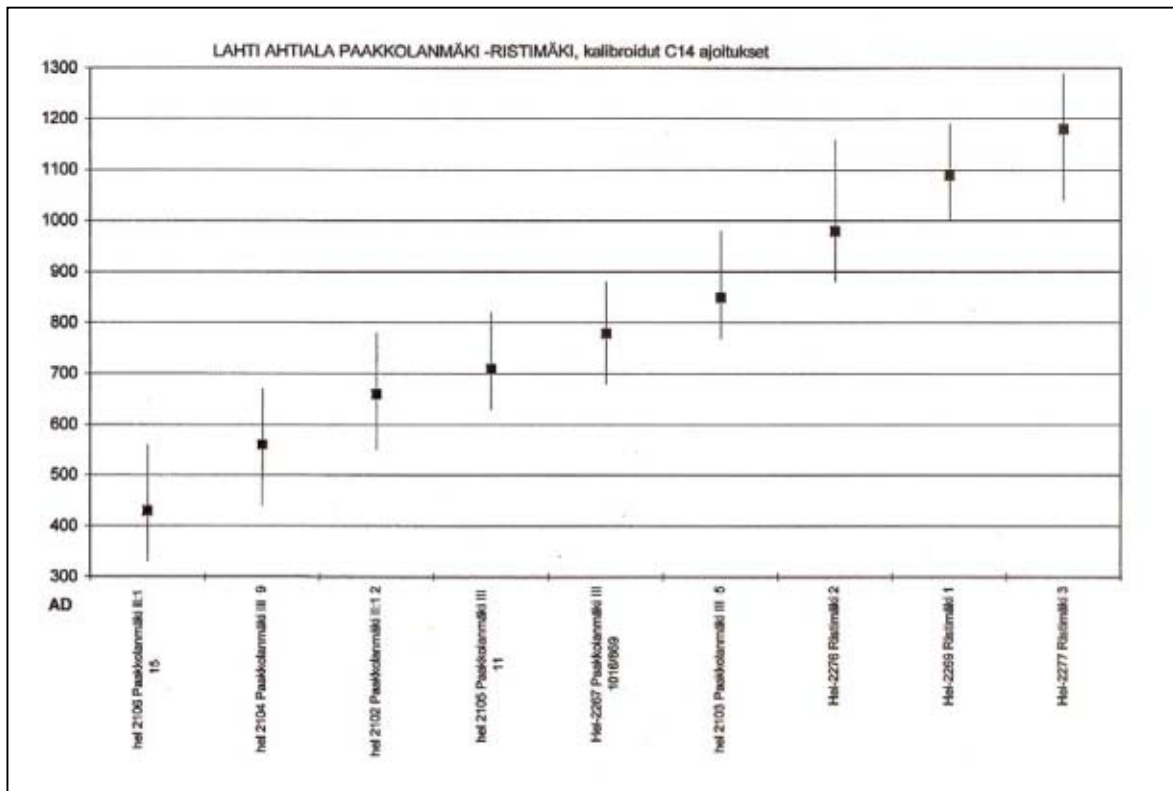
keskiajalta tunnetuista kylistä syntyivät jo rautakauden aikana. (Museovirasto; Tiitinen 1999, 11, 23.)

Vanhimmat rautakauden löydöt ajoittuvat merovingi- ja viikinkiajan taitteeseen vuoden 800 jKr. paikkeille. Kyseessä on lienee olleet aluksi muutamat uudisasukkaat, jotka ovat muuttaneet alueelle Hämeen rautakautiselta sydänalueelta, Vanajaveden rannoilta. Viikinkiajalla asutus laajeni, ja löydetyin esineistön perusteella asukkaat olivat hämäläisiä. (Sarvas 1979, 44.)

Päijät-Häme oli todennäköisesti Hämeen ja Karjalan välissä sijainnutta nautinta-alueita, jossa on vaikutteita molempien alueiden kulttuurista. Esimerkiksi Nastolan Ruuhijärven Harakkamäen ja Ristimäen löydöt sekä osa Hollolan Kirkk'ailanmäen hautilöydöistä ovat karjalaisvaikutteisia. Ruuhijärven Harakkamäen hopea-aarre käsittää neljä hopealevyriipusta ja kolme filigraanikoristeista hopeahelmeä. Riipukset kuuluvat tyyppiin, joka on ollut yleisesti käytössä Karjalassa 1100- ja 1200-luvuilla. Lukuisat arkeologiset löydöt osoittavat, että Ahtiala on ollut asuttuna viikinkiajalta (800 – 1050 jKr.) lähtien. Nastolan rautakautiset asuinpaikka-, kalmisto- ja hautilöydöt keskittyvät kahteen pisteeseen - Ruuhijärvelle ja Ahtialaan, jotka ovat olleet ilmeisesti jo keskiajalla vakiintuneita kyliä. (Sarvas 1979, 35, 38.)

Nastolan pitäjän nimen on arveltu saaneen alkunsa kreikkalais-katolilaisesta henkilönimestä Anastasius. On mahdollista, että Novgorodin poliittinen valtiopiiri karjalaisuuden välityksellä olisi ennen hämäläisasutuksen vakiintumista Päijänteen - Vesijärven linjalle ulottunut tänne 1100-1200 -luvulla. (Lehtinen 1950, 42.)

Ahtialan rautakautiset muinaisjäännökset, löydöt ja siitepölytutkimukset kertovat asutuksesta ja sen jatkumisesta aina rautakaudelta lähtien yhtäjaksoisesti nykypäivään saakka. Paakkolanmäen radiohiiliajoitukset osoittavat asutuksen alkaneen nuoremmalla roomalaisajalla (200-400 jKr.), ja jatkuneen siitä samalla paikalla merovinkiajalle (600-800 jKr.). Paakkolanmäen muut asuinpaikat on ajoitettu nuoremmalta roomalaisajalta kansainvaellusajalle (400-600 jKr.) ja merovinkiajalle. Läheiseltä Ristimäeltä löydettyistä liesistä otetut hiilinäytteet ajoittavat liedet viikinkiajalta (800-1050 jKr.) ristiretkiajalle (1050-1150/1300). Purolehdon kaskiraunioista saadun ajoituksen perusteella Ahtialassa on harjoitettu kaskiviljelyä keskiajan alussa. (Takala 1999, 13.)

KUVIO 25: Ahtialan rautakautisten asuinpaikkojen radiohiiliajoitukset viittaavat asutuksen jatku-neen yhtenäisenä rautakauden puolivälistä historialliselle ajalle (Teoksesta Takala & Poutiainen 1999.)

5.2.2 Historiallinen aika

Keskiajan väestönkasvun ja siirtolaisuuden vaikutuksesta viljelyala lisääntyi ja asutus levi-si, liikenteellisiin solmukohtiin syntyi asutuksen keskuspaikkoja. Keskusten asemaa vakiin-nuttivat hallinnolliset ja kirkolliset toiminnot. Monet keskuksista ovat säilyneet nykyaikaan. (Museovirasto.)

Ahtialan kylä sijaitsi keskiaikaisperäisen Hämeenlinnasta Viipuriin kulkeneen Ylisen Vii-purintien varrella. Ylinen Viipurintie muodostuu Päijät-Hämeen ja Viipurin välillä kahdesta samansuuntaisesta linjauksesta, jotka kulkevat helposti kuljettavia hiekkaharjuja eli ensim-mäistä ja toista Salpausselkää pitkin. Ylinen Viipurintie haarautui Lahdessa kahdeksi vaih-toehtoiseksi reitiksi, joista ylempi kulki Ahtialan, Seestan, Härkälän, Korkeen ja Ruuhijär-ven kylien kautta Iitin Vuolenkoskelle ja alempi Uudenkylän kautta Iitin Kausalaan. (Salo-nen 1998, 28.)

Ahtialan nimi mainitaan tiettävästi ensimmäisen kerran vuonna 1461, jolloin Elimäen kärä-jille osallistui Pentti Ahtialasta. Hämeen vanhimman maakirjan mukaan kylässä oli vuonna 1539 24 taloa eli Ahtiala on Nastolan pitäjän suurin kylä. Vuonna 1539 Hämeen vanhim-man verokirjan mukaan hallinnollisen jaon mukaan Ahtialan kylä kuului Suur-Hollolan

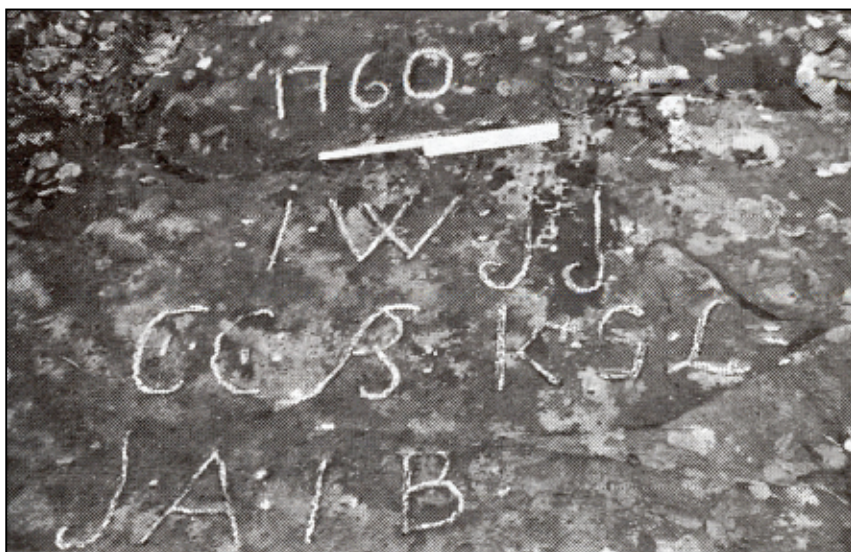
Rohijärven (Ruuhijärvi) neljänneskuntaan, johon kuului nykyisen Nastolan ja Iitin kyliä. Keskiajalta lähtien Ahtiala on kuulunut Nastolan pitäjään. Kylän nimi esiintyy muun muassa vuoden 1692 kartassa, tuolloin ruotsinkielisessä muodossa Ahtiala by. (Laapotti 1994, 40; Mäkelä 1979, 131.)

Pyhantaan ja Vanajan kylien rinnalla Ahtialan asutuksen katsotaan olevan Nastolan vanhimpia. Ahtiala luettiin jo uuden ajan alussa verohallinnollisesti nuorempaan Ruuhijärven neljänneskuntaan, kun sen pohjoispuoliset naapurikylät Heinlampi, Pyhäntaka ja Vanaja kuuluivat vanhempaan Asikkalan Urajärven neljänneskuntaan. Siitä voidaan päätellä, että kylien alkuasutus on mahdollisesti muodostunut toisistaan riippumatta. Myös kulkureitit voivat olla ratkaisevia. Kun Pyhäntaka-Vanajan asutusta on katsottava toisen Salpausselän näkökulmasta, Ahtialan seudun perusedellytykset liittyvät ensimmäiseen Salpausselkään. Ahtialan jakokunnan kohdalla nykyisen Nastolan alue ulottui hyvin lähelle Vesijärven itärantaa, vain 1,5 kilometrin levyinen Vesijärven ja Merrasjärven välinen kannas, Mukkulan jakokunta, erotti Ahtialan länsilaidan Vesijärvestä. Vaikuttaa siltä, että Ahtialan kylän asutus on alkuaan liittynyt paljon läheisemmin Vesijärven itärannan asutukseen kuin muihin nykyisen Nastolan alueelle muodostuneisiin varhaisiin asutuskeskittyymiin. Näistä Ahtialan erotti vielä uudella ajalla huomattavan laajat ja liikenteellisesti epäedulliset korpimaat. Kiinteimmin Ahtialan jakokunnan alue liittyi ensimmäisen Salpausselän kahden puolen sijaitseviin Villähteen ja Koiskalan jakokuntien muodostamaan aluekokonaisuuteen. (Lehtinen 1950, 175, 181.)

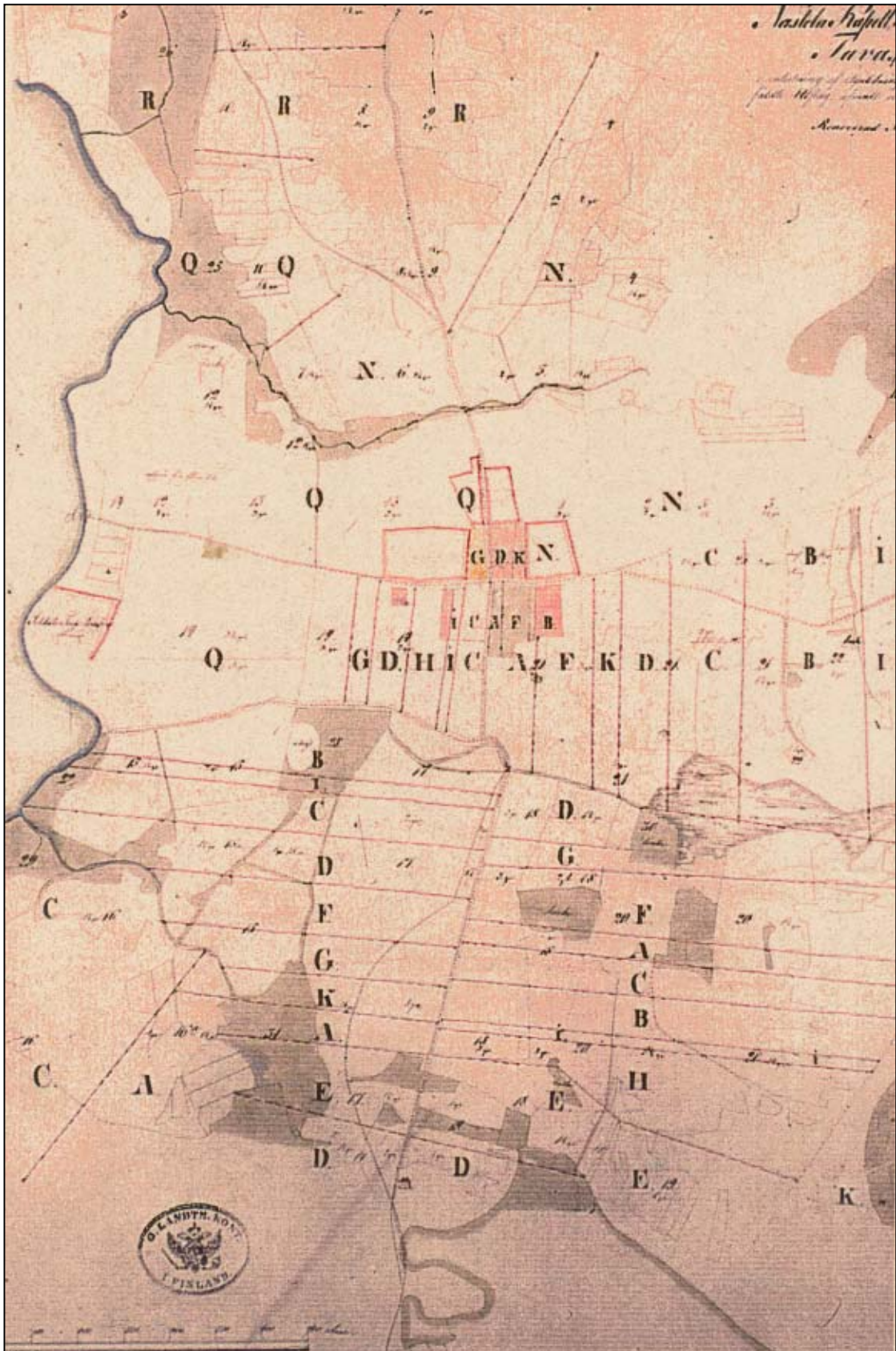
KUVIO 26: Ahtialan jakokunta isonjaon aikana (Teoksesta Nastolan erä- ja rajahistoria.)

Ahtialan kylän vanhoja rajapaikkoja on yhä hahmotettavissa maisemassa. Hannu Takala kertoo Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirjassa 1997 juuri löytyneestä Oksjärven rajakivistä. Nastolan Oksjärven lounaisrannalla sijaitsee suuri maakivi, joka on ollut Ahtialan ja Vanajan jakokuntien vanha rajakivi jo vuodesta 1481 lähtien. Vuonna 1997 löydettiin rajakiven laelle hakattuja merkkejä: nimikirjaimia, puumerkkejä ja vuosiluku 1760. Vuonna 1760 Seestan kartanossa pidettiin rajakatselmus, joten rajalinja on silloin todennäköisesti tarkastettu maastossa ja selvimpiin maastokohtiin on hakattu rajan vahvistava vuosiluku sekä katselmukseen osallistuneiden henkilöiden nimikirjaimet. Lisäksi kivessä on kolme puumerkkiä, jotka ovat todennäköisesti vanhempia merkkejä. (Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirja 1998, 30 – 34.)

KUVIO 27: Oksjärven rajakiven laelle hakatut nimikirjaimet ja vuosiluku (kuva julkaisusta Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirja 1997, 33.)

Alkuperäinen nastolalainen asumismuoto oli ryhmäkylä, jossa kaikkien kylän talojen tontit sijaitsivat yhdessä kylämäellä, ja sarkajakoiset pellot levisivät ympärillä. Asutusmuoto oli tarkoituksenmukainen puolustautumisen kannalta sekä petoja että mahdollisesti hyökkäävää vihollista vastaan. Asutus kasvoi, kun taloja jaettiin veljesten kesken. Tontit kävivät ahtaiksi ja tulipalon vaara oli merkittävä uhka. Isojaossa pyrittiin hajottamaan ryhmäkylää siirtämällä taloja jopa kilometrien päähän. Uusjaossa ryhmäkylän hajottamista jatkettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla. Ahtialan vuoden 1873 isonjaon järjestelyn asiakirjoista käy selville vain talojen saamat uudet pinta-alat, ei kylän hajoamista. Kylässä laskettiin olevan peltoa 335,30 tynnyrinalaa, niittyjä 343,45 ja metsää 3491,61. Metsän osuus koko pinta-alasta oli 83,7%, joten kylän kokonaiskuva oli hyvin metsävaltainen. (Mäkelä 1982, 13 - 16, 94.)

KUVIO 28: Ote Gustav Lembergin isojakokartasta 1797-99. Keskellä on Ahtialan kylätontti, jonka pohjoispuolella sijaitsee Paakkolanmäen alue. (Kartta raportista Seppänen, K. 1996. Lahden Ahtialan Paakkolanmäen hoitosuunnitelma)

KUVIO 29: 1700-luvun lopun Kuninkaan kartastossa Ahtialan kylä on vielä tiivis ryhmäkylä, jota ympäröivät kylän viljelymaat (Alanen & Kepsu 1989)

Ruuhijärvi ja Immilä olivat Nastolan suurimmat kylät, Ahtiala, Uudenkylä ja Villähde olivat kaikki myös yli 20 talon kyliä. Ahtialan taloluvut vaihtelivat 23:sta 30:een vuosina 1865-1915. Ahtialassa oli samaan aikaan myös 9-14 torppaa. (Mäkelä 1982, 20, 25.)

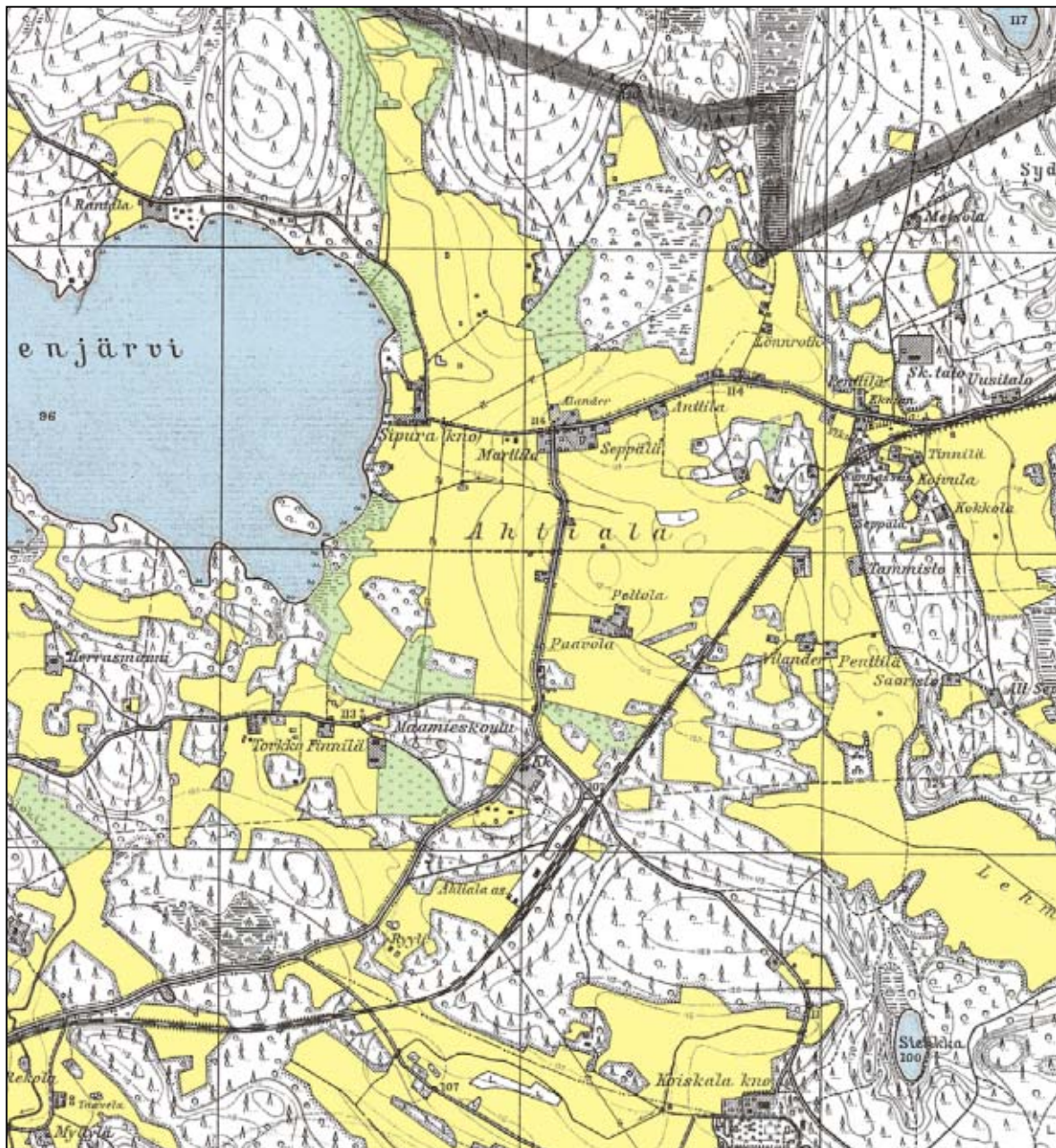
Ahtialassa Alasenjärven rannalla sijaitsi Sipuran rustholli, joka oli Seestan kartanon entinen sivutila, muodostettu muun muassa Nuutilan, Kaivolän ja Seppälän talojen maista. Ahtialan ensimmäinen koulu perustettiin Sipuran kartanon yhteyteen vuonna 1866. Myöhemmin Ahtialan ja Koiskalan kylien yhteinen koulu rakennettiin koulumatkojen kannalta oikeudenmukaiselle paikalle Kärensillän seutuville. Ahtialan kansakoulu perustettiin vuonna 1913. Ahtialassa toimi 1900-luvun alussa Seestan rullatehdas ja mylly. Nastolan viides lainakirjasto perustettiin Ahtialaan vuonna 1890. (Mäkelä 1982, 187, 433, 467; Laapotti 1994, 287.)

KUVIO 30: Sipuran kartanon mailla toimii nykyään loma- ja kurssikeskus Lepola

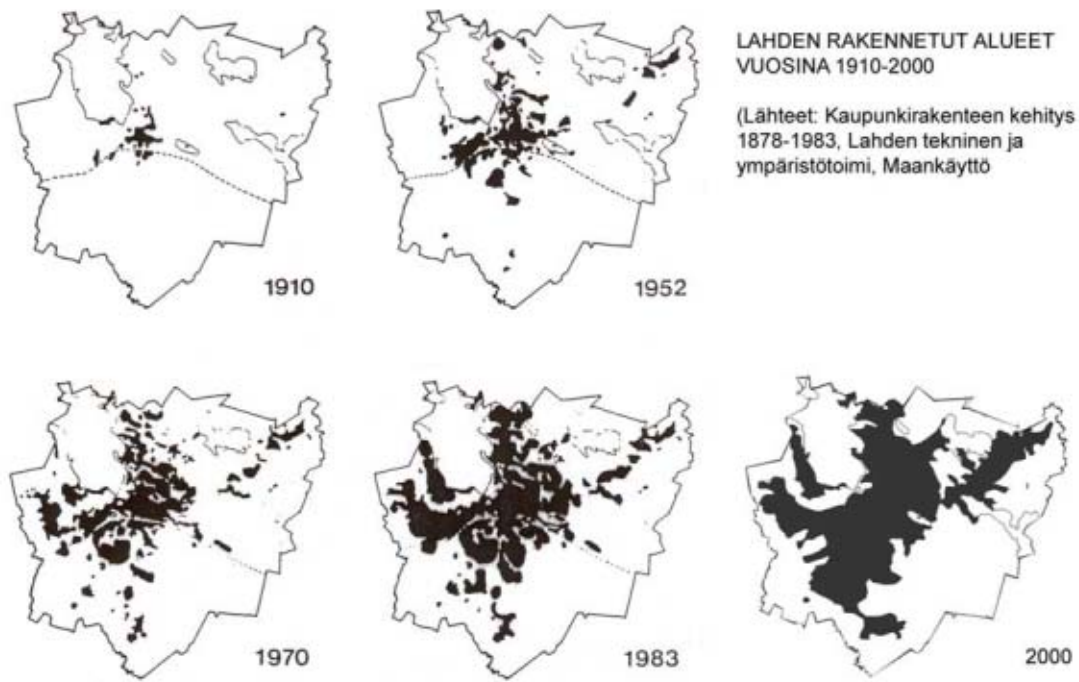
KUVIO 31: Ilmakuva suunnittelualueesta vuodelta 1946 (Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimi, maankäyttö)

KUVIO 32: Ahtialan kylää ympäröivät laajat yhtenäiset viljelymaat vuonna 1940. Karttaan on merkitty pellot keltaisella ja niityt vihreällä. (Lahden tekninen ja ympäristötoimi, maankäyttö)

5.2.3 Ahtiala Lahden kaupunginosana

Ahtiala oli yksi Nastolan suurimmista kylistä aina vuoteen 1956, jolloin alue liitettiin Lahden. Ahtiala on ollut merkittävä uudisrakentamisalue. Sen kaavoittaminen aloitettiin vuonna 1961. Vuonna 1972 laaditussa kaupunkiseudun rakennemallissa Ahtialasta kaavailtiin vuoteen 2000 mennessä noin 50 000 asukkaan satelliittikaupunginosaa, Lahden toista keskustaa, johon hurjimmista suunnitelmissa oltiin perustamassa jopa yliopisto ja sairaala. Alkujaankin ylimitoitettut suunnitelmat kuitenkin tyrehtyivät Lahden väkiluvun käännyttyä myöhemmin laskuun. Ne olivat kuitenkin tärkeitä Ahtialan rakentamiselle, joka alkoi hiljalleen 1970-luvun puolivälissä jatkuen edelleen. (Vesala 1994, 56; Ahtialan osayleiskaavotus 1981, 5.)

KUVIO 33: Lahden kehitys

Vielä 1980-luvun alussa suurin osa Ahtialasta oli maa- ja metsätalousaluetta. Paakkolanmäellä tai sen välittämässä läheisyydessä oli kolme toimivaa maatilaa. (Ahtialan osayleiskaavoitus 1981, 22.)

KUVIO 34: Viistokuva Ahtialasta vuodelta 1980, jolloin alue vielä maa- ja metsätalousvaltainen (Lahden tekninen ja ympäristötoimi, maankäyttö)

Nykyään Ahtiala on yksi Lahden kaupunginosista, jonne on syntynyt paljon uutta asutusta 1970- ja 1980-luvuilla. Asutus on pääasiassa pientaloasutusta.

Ahtiala on luonnonoloiltaan kaunista seutua pitkälti Alasenjärven ja vaihtelevien maastonmuotojen ansiosta. Harkitsematon ja maisemaan sopimaton rakentaminen on paikoitellen pilannut maisemaa. Ahtialassa on alueen rakentumisesta aiheutuneesta pirstaloitumisesta huolimatta jäljellä merkkejä kyläajoilta. Myös monet nimet, kuten Herrasmani, Kiiskilänmäki, Kokkola ja Paakkolanmäki, ovat saaneet nimensä vanhojen kantatalojen tai torppien mukaan. Tänä päivänä Ahtiala on etenkin lapsiperheiden suosima omakotitalovoittoinen, järvien ja metsien ympäröimä luonnonläheinen alue. Ahtiala on yhä vetovoimainen asuinalue. Uusina pientaloalueina rakentuvat parhaillaan Paakkolanmäen pohjoispuolella sijaitseva Kaarlaakson alue sekä Alasenjärven rannalla Viuhan alue.

5.3 Ahtialan muinaisjäännökset ja arkeologiset tutkimukset

Ahtialasta on löydetty arkeologisissa kaivauksissa jäänteitä varhaisesta asutuksesta. Ensimmäinen hautalöytö tehtiin vuonna 1929, jolloin lehtori Vihtori Tyrnin omakotitaloa rakennettaessa löydettiin perustustöiden yhteydessä rautakautisia esineitä, keihäänkärki, nuolenkärki ja kattilansanka, joita on arveltu miehen haudan jäämistöksi. Myöhemmin läheltä kaivettiin miekan kädensijan osa. Nämä löydöt on ajoitettu suunnilleen 800–900 jKr. eli viikinkiajan puoliväliin tai loppupuolelle. Paikalla ei suoritettu varsinaisia arkeologisia kaivauksia. Erilaisten tutkimusten tuloksena voikin päätellä, että Ahtialassa on jatkunut kiinteä asutus katkeamattomaan ainakin viikinkiajalta lähtien. Ahtialasta tuli arkeologien mielenkiinnon kohde 1970-luvulla, jolloin arkeologi Timo Miettinen löysi vuonna 1976 inventoinnin yhteydessä Tyrnin jo hävinneestä talosta noin

200 metriä pohjoiseen ilmeisen hautaraunion. Kyseessä oli maansekainen kiviröykkiö, joka on koottu peruskallion esiin pistävän kielekkeen ympärille. Raunioon tehdystä koekuopasta löytyi rautakauden keramiikkaa ja luuta. (Laapotti 1994, 40; Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I; Sarvas 1979, 28.)

KUVIO 35: Heikkerön viikinkiaikaisesta kalmistosta löytynyt rautaisen miekan kahva (Kuva Pekka Sarvas teoksessa Nastolan historia I.)

5.3.1 Ylä-Kokkolan Kivipelto

Ahtialan Sipuranmutkassa sijaitseva Kivipelto sai laajempaa merkitystä, sillä siellä sijaitsevaa kivirauniotaluetta alettiin epäillä hautarauniokompleksiksi. Kivipelto on Ahtialan historiallisella kylämäellä sijaitseva kivikkoinen peltolohko. Kivipellon pohjoisluoteeseen viettävällä entisellä peltoalueella on toistakymmentä suhteellisen kookasta kivirauniota, joista yksi alueen eteläpäässä todettiinkin vuoden 1976 tutkimuksissa todennäköisesti myöhäisrautakautiseksi hautaraunioksi. Ahtiala, joka oli myöhäiskeskiajalla yksi Vesijärven eteläpään suurimmista kylistä, näytti tarjoavan myös esihistorialliselle asutukselle todennäköisen keskusalueen sijainnin. Myös perimätiedon mukaan alueen eteläpuolella Ristimäeksi nimetty kumpare sekä Ahtialassa sijaitseva uhrilähde tukivat tätä olettamusta. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I; Seppänen 1988, 4.)

Kivipellon alueella tehtiin arkeologisia tutkimuksia Kimmo Seppäsen johdolla vuonna 1980. Erään kiviraunion tutkimuksissa löytyi palanutta hevosen luuta, piitä ja nokea, mutta mitään varsinaisesti rautakaudelle ajoitettavaa ei löydetty. Alueelle kaivetusta koeojasta löydettiin rautakautisen saviastian pala. On kuitenkin hyvin todennäköistä, että vaikka alueelta on löydetty rautakalmistoihin liittyviä merkkejä, kaikki röykkiöt eivät ole hautoja eivätkä edes rautakautisia. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I; Seppänen 2003.)

Museoviraston lausunnossa 14.11.1985 todetaan, että Kivipellon alue on puutteellisesti tutkittu. Museoviraston esityksen mukaan alue tulisi osoittaa kaavaan viheralueeksi, mutta samalla kaavasta tulee ilmetä, että alueella sijaitsee muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja muinaisjäännöksiä. (Gardberg & Edgren 1985.) Kivipellon alue on osoitettu asemakaavassa merkinnällä viheralueeksi (V) sekä alueeksi, jonka ympäristö säilytetään (s).

KUVIOT 36 ja 37: Ylä-Kokkolan alueella on kaikkiaan 17 kiviröykkiötä, jotka peittyvät kesäisin näkymättömiin kasvillisuuden alle

5.3.2 Paakkolanmäki

Paakkolanmäellä suoritettiin ensimmäisen kerran arkeologisia tutkimuksia kesällä 1983. Ahtialasta oli tullut yksi kaupungin tärkeimmistä kaavoitus- ja rakennuskohteista, ja myös Paakkolanmäelle oli tarkoitus laatia asemakaava, joka olisi mahdollistanut alueelle pientaloasutusta. Yleiskaavassa Paakkolanmäki oli rajattu alueeksi, jolla on suoritettava arkeologisia tutkimuksia ennen rakentamista. Tutkimuskohteena oli Paakkolanmäen Sepänojaan rajautuva itäosa, Paakkolanmäki I. Kaivauksissa paljastui selkeä hiilensekainen kulttuuri- maakerros ja kiveyksiä, ja löydettiin rautakautista keramiikkaa, pii-iskoksia, metalliesineitä, kuten rautanauvoja tai niiden katkelmia, hevosenkengännauloja sekä yksi pronssiputken kappale. Alueelta löytyi myös kaksi helmeä, joista toinen oli rautakauden loppupuolelle ajoittuva punaruskea lasihelmi, jossa oli kaksi mustavalkoista silmää. Toinen helmi oli vaatimaton vihertävä lasihelmi. Lisäksi löytyi tiiltä ja poltettua savea, kuonaa, palaneita kiviä ja pieniä palasia palanutta luuta. Tutkimuksen perusteella voitiin päätellä, että kaivettu alue oli osa suuremmasta, mahdollisesti rautakauden lopulle sijoittuvasta asuinpaikasta. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

KUVIO 38: Vuoden 1983 tutkimuksia Paakkolanmäki I:n rautakautisella asuinpaikalla (Valokuva Pirjo Kärhä, Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto)

Kaivauksia jatkettiin vuosina 1986, 1987, 1988 ja 1992. Viimeisenä vuonna tehtiin perusteelliset tutkimukset, joiden perusteella varmistui, että alueella on ollut ainakin kaksi eri rakennusta, joista toisessa oli keskusliesi, eli rakennus oli talviasuttava. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

Kaivauksia jatkettiin syksyllä 1983 Paakkolanmäen länsipuolisella alueella, joka sai nimeksi Paakkolanmäki II. Alue on loivasti länteen kohti Alasenjärveä viettävää peltoaluetta. Alueelta löytyi myös kulttuurimaakerrosta sekä löytöinä rautaesineitä, lähinnä nauvoja, runsaasti rautakauden keramiikkaa ja savikuonaa sekä palanutta luuta. Kaivaus paljasti, että paikalla oli mahdollisesti jo rautakauden lopulle ajoittuva laaja asuinpaikka. Muinaisjäännöksistä huolimatta Lahden kaupungin omakotitalojen kaavoituspainne Paakkolanmäelle jatkui, joten tutkimuksia alueella jatkettiin kaupungin kustantamana vuonna 1984. Paakkolanmäki II:n tutkimuksia jatkettiin ja lisäksi tutkittiin uutta aluetta, Paakkolanmäki III:ta, 100 metriä edellisestä länteen. Aikaisemmin tutkitulta alueelta löydettiin runsaasti saviastian palasia, kolme kuultavansinistä lasimassahelmeä, piitä, palaneita luunsiruja ja lasi- ja metalliesineiden katkelmia. Uudelta tutkimusalueelta löydettiin liesikiveys sekä paalunjälkiä ja kivirakennelmia, jotka olivat mahdollisesti jäänteitä rakennuksista. Kaiken kaikkiaan löydöt olivat sisämaassa ainutlaatuisia ja merkittäviä, ja toivat lisää tietoa järvisseudun esihistorian lopun asutuksesta. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

KUVIO 39. Ahtialan Paakkolanmäen rautakautinen asuinpaikkakaivaus vuonna 1985 (Valokuva Kimmo Seppänen, Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto.)

Paakkolanmäen kaivaukset jatkuivat vuosittain koko 1980-luvun ajan. Viimeiset tutkimukset alueella tehtiin vuonna 1992. Tutkimusten mukaan voi tulkita, että Paakkolanmäki III:n alueella on laajahko asumiseen liittyvä muinaisjäänös, joka on osittain tuhoutunut maankulumisen ja viljelyn myötä. Paakkolanmäki on melko perusteellisesti tutkittu asuinpaikka, jossa on mahdollisesti asuttu yhtäjaksoisesti 400-luvulta jKr. nykypäiviin saakka. Eräs merkittävä löytö on alueen kallion päällä ollut ja ympäristöön jatkuva voimakas kulttuuri- ja nokimaakerros, josta löytyi useita keramiikan paloja. Paakkolanmäellä on sijainnut useita rakennuksia, muun muassa suurehko keskusliedellä varustettu talo, jonka seinät oli tehty

rakentamalla puupaaluista kehikko, jonka paalujen väliin oli asetettu poikkihirret. Talon pohjoispää oli tehty savella tilkitystä oksapunoksesta. Talosta hiukan erillään sijaitsi pieni kotamainen rakennus, jota lienee käytetty ruokaa valmistettaessa. Tutkimusten avulla saatiin uutta tietoa sisämaan rautakautisen asutuksen rakennusteknisistä eroista verrattuna rannikon kulttuuriin. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II; Lahelma 2002, 74.)

Osa Paakkolanmäestä on kaavoitettu muinaismuistoalueeksi Museoviraston vuonna 1985 antaman rajausehdotuksen mukaan. Museoviraston lausunnossa todetaan seuraavaa:

Rautakautinen asuinpaikka ja lähellä rantaa olevat työskentelytilat muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, joka mahdollisesti on kuulunut samaan talouteen. Paakkolanmäen löytö on oloissamme harvinainen ja Itä-Hämeessä ainoa lajissaan. Muinaisjäännösten yhteydessä on löydetty huomattavan runsaasti Allium-lajin yksilöitä, joka ei luontaisesti esiinny tässä maisemassa ja saattaa siten olla muisto rautakaudella suosittua sipulikasvin käytöstä. Museovirasto esittää, että oheiseen karttaan rajattu alue merkittäisiin kaavaan SM-alueena. Se voisi palvella kouluja opetuspaikkana sekä suurta yleisöä nähtävyyden kohteena. Vaikka muinaisjäännöksestä ei ole näkyvissä maan päällä erottuvaa merkkiä, se edustaa muinaismaisemaa, joka kertoo menneen ajan ympäristöstä ja rautakautisen talon miljööstä. Paikalta on avautunut näkymä Alasenjärvelle samalla tavalla kuin nykyäänkin. Lisäksi erilaisin opastein voidaan auttaa ihmisiä ymmärtämään runsaan 1000 vuotta vanhan asuinpaikan luonnetta. (Gardberg & Edgren 1985.) (LIITE 2)

5.3.3 Purolehto

Kivipellon pohjoispää rajoittuu Alasenjärveen laskevan Sepänojan lehtoon. Sen pohjoispuolella sijaitsevassa etelärinteessä lehtometsän keskellä todettiin toistasataa säännöllisiä kiviraunioita. Vuonna 1985 Purolehdon kiviraunioaluetta tutkittiin ensimmäisen kerran, tutkimuksen tullessa ajankohtaiseksi alueelle hyväksytyin asemakaavan myötä. Kaavan mukaan alueen läpi tuli kulkemaan Paakkolankatu. Aluetta tutkittiin koekaivauksin sekä tutkimalla eräs kookas kiviraunio kokonaan, jotta saataisiin selville ovatko rökkiöt hautoja vai kaskiraunioita. Lisäksi botanisti Arto Rantanen kartoitti alueen kasvillisuutta. Alue näytti perinteiseltä kaskimetsältä, mutta myös hauta-alueen mahdollisuus oli olemassa. Kaivauksissa ei paljastunut mitään esihistoriaan viittaavaa. Puretun raunion pohjalta otettiin hiilinäytteitä ajoitusta varten. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II.)

Kalibroidun radiohiiliajoituksen avulla 1200-luvulle ajoitettu kaskiraunio on todisteena varhaiskeskiaikaisesta kaskiviljelystä. Purolehdon kaskiraunioiden liittyminen viereisiin rautakautisiin asuinpaikkoihin, kalmistoalueeseen ja rautakautis-keskiaikaisen kylän lähi-peltoihin tekee kohteesta ainutlaatuisen maisema- ja opetusalueen. Kaskiahot ja hakamaat ovat pitkän muodostaneet suomalaisen toimeentulon perustan. (Seppänen 1988, 4.) Yhden

tutkitun röykkiön perusteella ei voida kuitenkaan varmuudella ajoittaa koko aluetta, eikä automaattisesti pitää kaikkia kiviröykkiöitä kaskiraunioina. (Sepänmaa 2003.)

KUVIO 40: Purolehdon kiviraunioita tutkitaan vuonna 1985 (Valokuva Pirjo Suutari, Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto.)

5.3.4 Ristimäki

Ristimäki on Ahtialan vanhasta kylämäestä seuraava harjanne etelään. Ristimäkeen liittyy paljon suullista perinnettä, joiden mukaan Ristimäki olisi vanha kalmistopaikka, mutta tutkimuksissa ei ole osoittautunut todisteita siitä. Ristimäki-nimi on kiinnostanut paitsi kansaa, myös arkeologeja, sillä tarinat ovat jo muinoin liittäneet mäen hautapaikkoihin. Kerrotaan, että sieltä olisi löytynyt muinaisesineitä ja alue olisi luultavasti pakanuuden aikainen hautausmaa. Useat Ristimäki-nimiset paikat ovat nimellään viitanneet lähinnä ristiretkiajan ruumiskalmistoihin, esimerkiksi Nastolan Ruuhijärven kylän Ristimäeltä on löydetty ruumiskalmisto (Laapotti 1994, 42; Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

Ristimäen rakentamista edeltävien raivaustöiden yhteydessä alueelta paljastui kuoppaliesi, runsaasti rautakauden keramiikkaa sekä savitiivistettä, jota on käytetty hirsirakennuksien tilkkeenä. Löydöt viittaavat siihen, että Ristimäellä on ollut rautakautinen asuinpaikka. On mahdollista, että Ristimäellä on yhä löytämättömiä muinaisjäännöksiä ja sen läheisyydessä voi sijaita ruumiskalmisto. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I; Seppänen 1988, 6.)

5.3.5 Pikarikivi

Pikarikivi on saattaa olla vanha uhrikivi, vaikkei sen ympäristöstä ole löydetty uhrikiviin usein liittyviä rautakautisia kalmistoja. Kivi on kooltaan n. 6 x 4 x 2,5 metriä ja sen laella on kahdeksan varmaa ja kolme epävarmaa uhrikuoppaa. Perimätieto oli jo kauan osannut kertoa kivistä, mutta sen sijainti oli jo ehtinyt unohtua. Kivi löydettiin vuonna 1979 arkeologikurssin yhteydessä. Perimätiedon mukaan mäki, jolla uhrikivi sijaitsee, tunnettiin nimellä Mustamäki ja vanha kansa tunsii sitä kohtaan kunnioitusta ja arkuutta. Kivi sijaitsee synkässä kuusikossa ja sen alapuolelta on kulkenut perimätiedon mukaan ennen Ahtialasta Hollolan kirkolle johtava polku. Nykyisin aivan kiven läheisyyteen on rakennettu pienkerrostaloja ja päiväkotia. (Adel – Lahelma 2002, 18; Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I; Seppänen 1988, 6.)

Pikarikivi esiintyy myös toisenlaisessa yhteydessä, joka herättää kysymyksen, onko kyseessä sittenkään rautakautinen uhrikivi. Anneli Mäkelä kuvaa teoksessa Nastolan historia I (1979) Ahtialan ja ympäröivien kylien rajariitoja. Ahtialan ja Koiskalan rajoja tarkastettiin vuonna 1661, kun Koiskalan kartanon eversti Didrik von Essen tuli pyytämään laillista selvitystä hänen ja Ahtialan väliseen rajariitaan. Ahtiala pyysi lykkäystä vanhojen rajakirjeiden hankkimiseen, mutta niitä ei kuitenkaan löytynyt, ja vuonna 1662 tuomittiin pysyviksi rajat, jotka maantarkastusmiehet olivat merkinneet maastoon siksi, ettei kummallakaan kylällä ollut kirjallisia todisteita vaatimustensa tueksi. Rajoiksi määriteltiin: ”*Majanmyllynkivi, johon pantiin kivipyykki, Piliänvuori samoin, Pikarikivi, johon hakattiin koloja, sitten Tennilänharjuun, jossa samaten merkinä koloja, Suuren suon kantaan, jossa on pyykki, ja viimeiset rajapaikat olivat Alamainen Pitkäjärvenpää ja Kalliojärvensaari.*” (Mäkelä 1979,

81.) Uhrikivenä tunnettu Pikarikivi sijoittuu melko tarkalleen Ahtialan ja Koiskalan rajamaille, joten on mahdollista, että kyseessä on sama kivi. Voi olla myös mahdollista, että kupit on tehty jo aikaisemmin, ja erikoinen kivi on valittu rajakiveksi.

KUVIO 41: Uhrikivi vai rajakivi?

5.3.6 Ronninlähde

Ronninlähde on ajoittamaton pakanallinen uhrilähde Papinkiven alueella, entisellä Marttilan pellolla. Uhrilähteeseen liittyy paikallinen perimätieto, jonka mukaan lähdettä käytettiin säiden hallintaan. Lähde peitettiin, kun haluttiin kuivaa kautta ja avattiin, kun haluttiin sadetta. Kimmo Seppäsen mukaan vuosien 1766-1800 isojakokarttojen selitykset näyttävät vahvistavan perimätiedot uhripaikasta, sillä Ristimäen länsipuolisen pellon nimi Palvahaisten peldo viitanee pakanallisen jumalan Palvasen palvontapaikkaan. Lähde on kuivunut, eikä sen aivan tarkkaa sijaintia tiedetä. Matti Bergströmin työryhmä löysi vuonna 1979 Marttilan pellosta kostean viljelemättömän notkelman. Kohta sijaitsee juuri tuon 1700-luvun kartoissa esiintyvän Palvahaisten pellon alueella. (Takala 1992, 69; Seppänen 1988, 5.)

5.3.7 Viuhan kiviaita

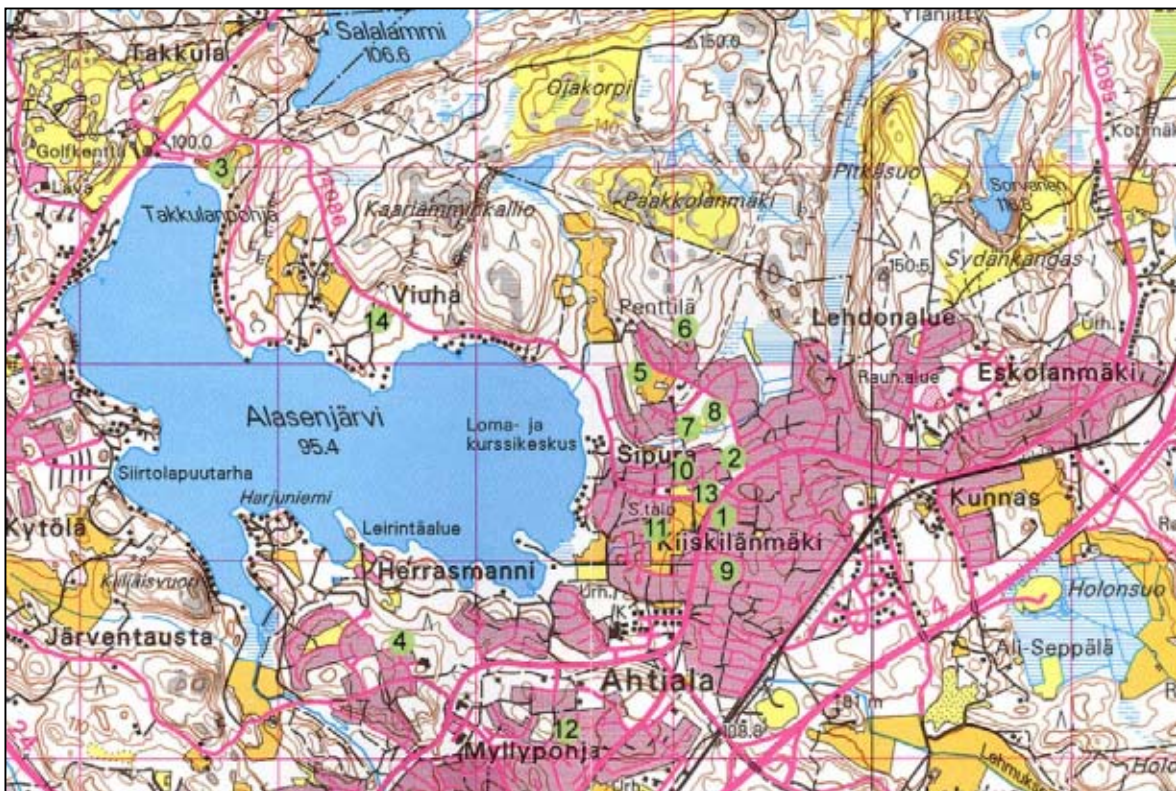
Viuhassa sijaitseva kiviaita on historiallisen ajan kohde, joka sijaitsee Alasenjärven pohjoisrannassa. Kiviaitaa on pienen pellon etelä- ja itäreunoilla. Aita on sammaloitunut ja se on rakennettu 20-50 cm kokoisista kivistä. Pellon itäreunalla oleva aidan osa on pituudeltaan 33 metriä ja pellon eteläpuolella oleva osa on 32 metriä. Pellon eteläpuolella, aidan eteläreunalla peltoröykkiön kohdalla on muistokivi, johon on hakattu teksti: *”Tässä asuivat ja raatoivat rakuuna Simon Jundberg (Jumperi) 1734-1790, vaimonsa Maria Yrjöntyttä, kuollut 1780, sekä toinen vaimonsa Kaisa Matintytär, kuollut 1806. Raatajapolvia muistaen ja jälkipolville muiston tästä jättäen kiven pystyttivät Lahirannan asukkaat v. 1956.”* (Adel & Lahdelma 2002, 32.)

KUVIO 42: Viuhan kiviaita ja muistokivi

Viuhan kiviaidan ympärille rakentuvat tällä hetkellä Viuhan pientaloalue. Tulevaisuus näyttää, kuinka pieni pelto ja sitä reunustavat kiviaidat säilyvät alueen rakentumisen myötä.

Lisäksi Ahtialasta on vanhalta kylätontilta Marttilan talon entisestä pihapiiristä löytynyt pyöreä kupurasolki kaapelikaivannon yhteydessä. Arkeologisissa tutkimuksissa vuonna 2003 löytyi koekuopista lisäksi rautakauden keramiikkaa. Vanhan maamieskoulun hietapelloilta on löytynyt irtolöytönä viikinkiaikainen lasimassahelmi. Alueelle on rakennettu laajahko asuinalue ilman arkeologisia tutkimuksia. Vuoden 2003 tutkimuksissa löytyi Paakkolanmäen luoteispuolella sijaitsevalta pellolta rautakautista keramiikkaa. Alueelle on rakentumassa Kaarlaakson pientaloalue, mutta ennen rakennustöiden etenemistä alueella tulee suorittaa arkeologisia tutkimuksia. (Sepänmaa 2003; Seppänen 1988, 6.)

KUVIO 43: Ahtialan muinaisjäännökset

1. Ylä-Kokkola 1, rautakautinen kalmisto	8. Purolehto, keskiaikaisia kaskiraunioita
2. Ylä-Kokkola 2, rautakautinen kalmisto	9. Ristimäki, rautakautinen asuinpaikka
3. Alasenjärvi, kivikautinen asuinpaikka	10. Sipurantie, rautakautinen asuinpaikka
4. Herrasmani, ajoittamaton uhrikivi	11. Ronninlähde, ajoittamaton uhrilähde
5. Paakkolanmäki 2+3, rautakautinen asuinpaikka	12. Maamieskoulu, lasimassahelmen löytöpaikka
6. Lukkari, rautakautinen asuinpaikka	13. Marttila, kupurasoljen löytöpaikka
7. Paakkolanmäki 1, rautakautinen asuinpaikka	14. Viuha, historiallisen ajan kiviaita

Lähde: Arkeologinen täydennysinventointi 2002

Ahtialan alue oli vielä 1980-luvun puolivälissä hyvin säilynyt kokonaisuus, josta saattoi saada käsityksen rautakautisesta elämästä ja ihmisten vaikutuksesta kulttuurimaiseman syntyyn. Valitettavasti alue on pirstoutunut Lahden kaupungin suuren rakentamispaineen

vuoksi. Paljon tutkimattomia muinaisjäännöksiä on todennäköisesti tuhoutunut rakentamisen myötä.

KUVIO 44: Viistokuva Ahtialasta vuodelta 1980. Suunnittelualue näkyy kuvan keskellä. Paakkolanmäki rautakautisine asuinpaikkoineen on viljelyssä olevaa peltoa. Koivukuja erottuu hyvin avoimessa maisemassa. (Pirjo Kaarkoski, Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto).

5.4 Paikannimistö

5.4.1 Ahtialan nimen alkuperä

Ahtiala-nimen taustoista on useita teorioita. Erään kertomuksen mukaan asukkaat ”ahdettiin” alueelle toisen ristiretken aikana vuonna 1249. Toisen selityksen mukaan kylä sai nimensä Ahti-nimisen sotamiehen mukaan. Ahtialan taustalla arvellaan olevan ortodoksinen henkilönimi Autonom, joka pohjautuu Kreikan Autonomos-nimeen. Keskiajalla esiintyvät ainakin Hämeessä ja Varsinais-Suomessa muodot Ahti ja Ahtia, joiden lähtökohtana ovat muinaissaksalaiset, samaan Autonomokseen perustuvat henkilönimet Ahti, Ahto ja friisin kielen Achte. Nimi Ahtia on vanhimpia pakanuudenaikaisia henkilönimiä, monet nimistä olivat tuolloin ja-, ia- ja io -loppuisia. Ahtia saattaa olla henkilönimeen perustuva talonnimi, johon on myöhemmin liitetty päätte -la, kun -ia -päätte menetti merkityksensä paikkaa tarkoittavana. Vanhan paikannimistön asiantuntijan Saulo Kepsun mukaan pakanalliset nimet ja -la -päätte viittaavat rautakautiseen tai keskiaikaiseen asutukseen. Ahti oli muinai-

nen suomalainen veden jumala tai vedenhaltija, jolta kalastajat ja hylkeenmetsästäjät pyysivät saalista. Nimen alkuperänä voi myös olla läheinen Alasenjärvi, josta ”Ahti on suonut antimiaan”. Ahtiala-nimet ovat kiinnostavia, ja niitä löytyy erityisesti Saimaan rannoilta useita, muualta vähemmän. (Laapotti 1994, 40-41.)

Ahtialan rautakautisuutta tukee myös toinen pakanuuteen viittaava nimi, isojakokartoissa esiintyvä Palvahaistenpelto. Palvanen oli muinainen jumala, lihaosuuden antaja.

5.4.2 Paakkolanmäen nimistö

Lahden alueelta on kerätty paikannimistöä, joka on koottu nimistörekisteriin. Nimiä hyödynnetään muun muassa uusien katujen ja puistojen nimeämisessä.

Purolehto on arkeologien antama nimi vuodelta 1985, jolloin kaskimetsää tutkittiin ensimmäisen kerran. Sepänoja ja sen läheisyydessä sijaitseva Sepänniemi ovat saaneet nimensä kenties kylän sepän mukaan.

Tervahaudanpelto esiintyy vuoden 1776–1800 kartan selityksissä nimellä *Tervahaudanpelto*. Paikalla on ehkä poltettu tervaa. Pirttikivenpelto on peräisin isojakokartan selvennyksestä Ahtialan kylämäestä ja -pelloista (Lemberg 1797–99). Lyhteenpelto on ollut pelto vuoden 1776–1800 kartan selityksissä *Lychtenpelto*. Pellolla on ehkä tehty lyhteitä. Rantakivenpelto – pelto esiintyy vuoden 1776–1800 kartan selityksissä nimellä *Randakivenpelto*. Lähellä on myös Rantakivenaro. Osa pelloista on nykyään nimeltään Opettajanpellot. Nimi on tullut siitä, kun 1800-luvun lopussa Sipuran talossa opettaja Arvelin piti koulua ja pellot samoin kuin myös Opettajanniittu kuuluivat hänen omistukseensa (Laapotti 1994, 52-53.)

Kivistöntarha esiintyy Lembergin isojakokartassa, mutta puuttuu kerätystä nimiarkistosta. Tarha-paikannimiä esiintyy runsaasti kautta maan. Niihin sisältyy balttilainen lainasana *tarha*, ”aidattu alue”, etenkin karja-aitaus, pieni pelto tms. Hämeessä tarhaksi on kutsuttu erillistä aidattua metsäpeltoa. (Kepsu 1981, 177.)

Paakkolanmäki on saanut nimensä Paakkolan mukaan, joka on Herrasmannin tilan hävinnyt torppa. Paakkolasta tuli lampuotitila vuonna 1763 ja sen varhainen rinnakkaisnimi oli Pekkala. Torpan paikan takana on mäki, Paakkolanmäki. Talonnimi perustuu henkilönimeseen Paakko. Keskiaikaisissa merkinnöissä esiintyvät Lars Pachkon vuonna 1466 Tennilässä ja Lauritz Pachku vuonna 1470 Lammilla. (Laapotti 1994, 41, 47.)

Hainikkala on ollut alueella sijaitseva torppa, jonka mukaan on nimetty Hainikkalankatu, Hainikkalanmäki sekä Hainikkalanpuisto. Nastolan historian talonhaltijaluettelon mukaan Hainikkalasta tuli lampuotitila vuonna 1734 ja se sulautui rustholliin vuonna 1754. Ensimmä-

mäinen asiakirjoissa mainittu isäntä oli Jyri Jaakonpoika 1669–1685. Hainikkala mainitaan Seestan kartanon torppana vuodesta 1834 lähtien, mutta ei ole varmuutta, onko kysymyksessä sama tila (Laapotti 1994, 43.)

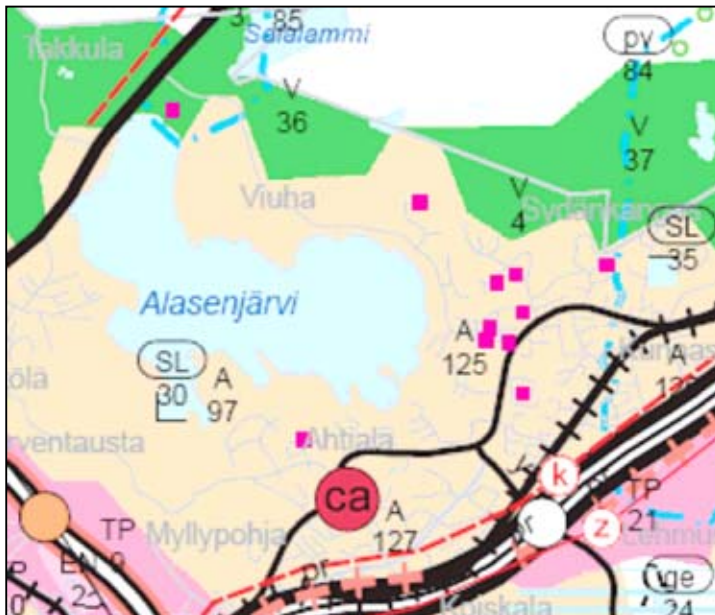
Vähälänmäki on Anttilan entinen torppa, joka on hävinnyt. Torppa sijaitsi Vähälänmäellä, jolla sijaitsi kylän yhteinen kaivo. Raaskala on lohkotila, joka perustettiin sodan jälkeen entisen Hainikkalan torpan paikalle. Nimi on tullut asukkaiden Raaska -sukunimestä (Laapotti 1994, 51.)

5.5 Ahtialan Paakkolanmäen kaavoitustilanne

5.5.1 Seutukaava

Päijät-Hämeen seutukaava on vahvistettu 8.2.1999. Sen mukaan suunnittelualueen pohjoisosa on osoitettu taajamatoimintojen alueeksi (A).

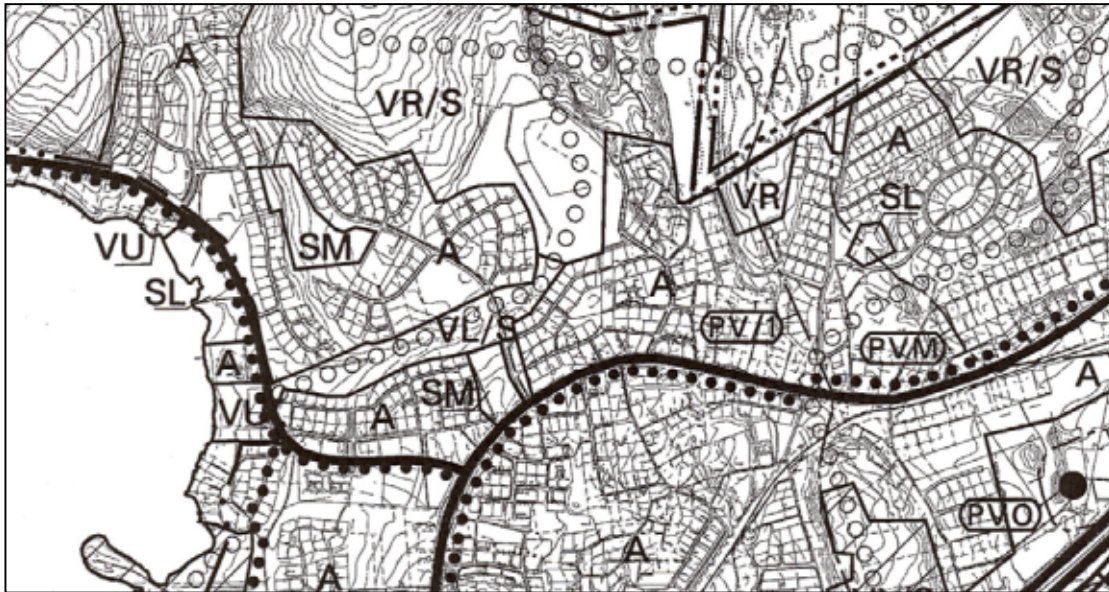
Vielä vahvistamattomassa maakuntakaavassa lähes koko Alasenjärven ympäristö on taajamatoimintojen aluetta (A). Laajat ulkoilumaastot on osoitettu virkistysalueeksi (V). Mui-naismuistokohteet on osoitettu punaisilla neliöillä. (Päijät-Hämeen liitto.)

KUVIO 45: Maakuntakaava (Päijät-Hämeen liitto)

5.5.2 Yleiskaava

Lahden yleiskaavassa 1998 (vahvistettu 18.3.2002) kaavoitettavan alueen pohjoisosa on osoitettu pääosin asumiskäyttöön tarkoitetuksi alueeksi (A). Sepänojan ympäristö on osoitettu merkinnällä VL/S, alueellisesti ja kaupunkirakenteellisesti tärkeä lähivirkistysalue tai viheryhteys. Lisäksi Sepänojan suuntaisesti kulkee ulkoilureitistön pääväylämerkintä. Alueen eteläpuolinen Ylä-Kokkolan alue sekä luoteispuolinen Paakkolanmäki on osoitettu muinaismuistoalueeksi (SM).

KUVIO 46: Yleiskaava

5.5.3 Asemakaava

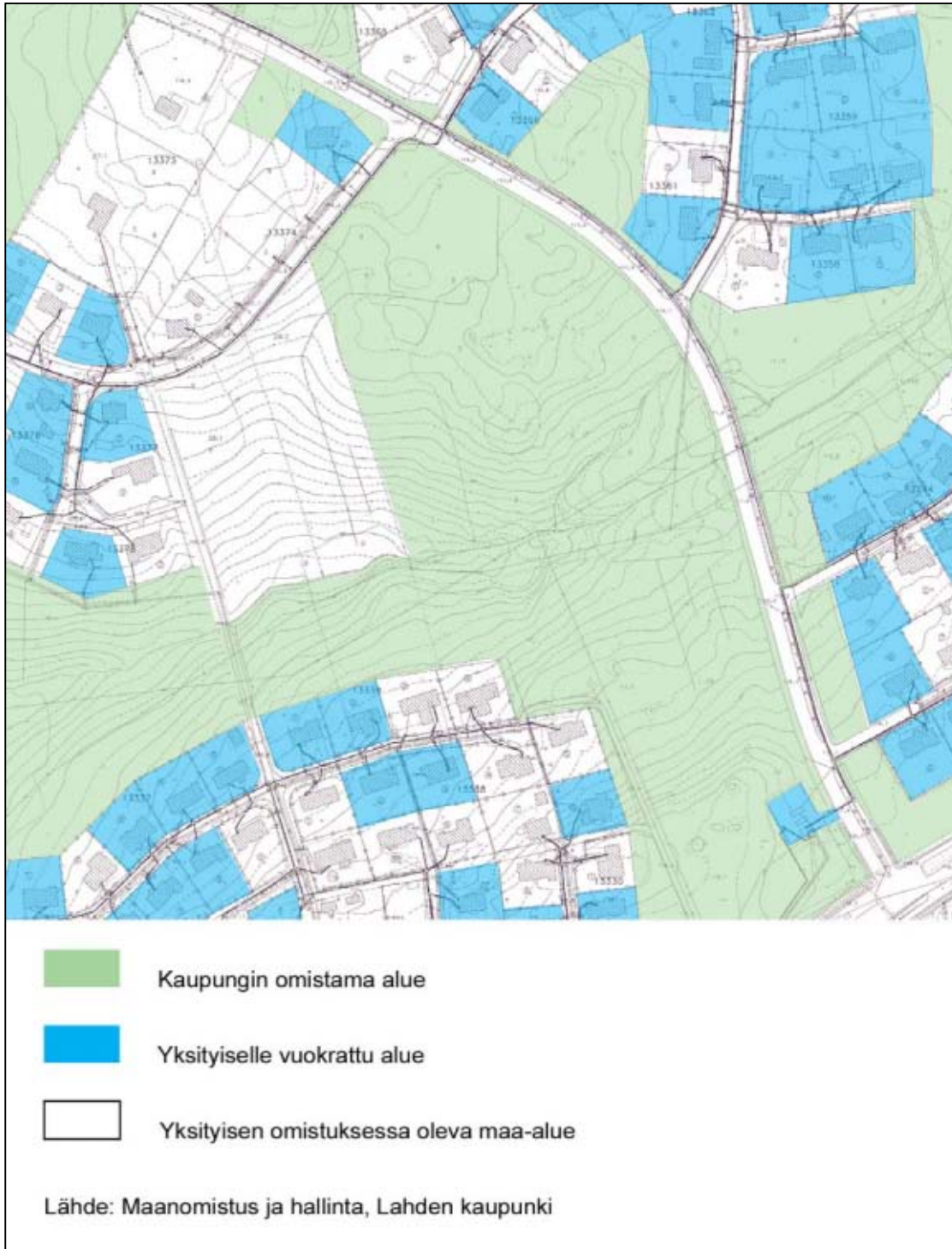

Puronlehdon alueella ei ole asemakaavaa. Raja-alueiden voimassa olevat asemakaavat ovat vuosilta 30.7.1981, 2.12.1981, 11.7.1985, 6.10.1986, 28.9.1987 ja 5.10.1989. Purolehdon alue on jäänyt kaavoittamatta keskeneräisten arkeologisten tutkimusten vuoksi.

KUVIO 47: Purolehdon asemakaavoittamaton alue ajantasa-asekaavassa

5.6 Maanomistus

Metsät ja muut rakentamattomat alueet ovat pääosin Lahden kaupungin omistuksessa. Purolehdon kaavoitettavalla alueella on kahden yksityisen maanomistajan maa-alueet. Pientalotontit ovat joko kaupungin vuokraamia tai yksityisomistuksessa.

KUVIO 48: Maanomistuskartta

5.7 Maisemaselvitys

5.7.1 Luonnonmaiseman yleispiirteet

Ahtiala kuuluu tyypilliseen Salpausselän pohjoispuoliseen maisematyyppiin, joka on pienimittakaavaista, korkeussuhteiltaan, maaperältään, kasvillisuudeltaan ja paikallisilmastoltaan vaihtelevaa. Alue kuuluu Hämeen viljely- ja järvimaan maisemamaakuntaan ja sen sisällä Päijänteen seutuun. Ruhjelaaksojen särkemä maaperä on aiheuttanut lukemattomien matalien järvien ja vesireittien synnyn. Ilmasto on alueella melko leuto, mutta hieman mantereisempi kuin rannikolla, minkä vuoksi vuodenaikojen vaihtelu on jyrkempää. (Heikkilä 2001, 135.)

KUVIO 49: Yleisnäkyvä Paakkolanmäeltä muinaismuistoalueelle päin

5.7.2 Suunnittelualueen yleiskuvaus

Lähellä Nastolan rajaa, Alasenjärven itäpuolella sijaitseva Paakkolanmäki on pääasiassa pientaloaluetta, joka on rakentunut 1980 - 90-lukujen aikana. Alueella on vain vähän sitä vanhempaa rakennuskantaa. 1980-luvulle saakka Ahtiala oli maaseutua, Paakkolanmäki oli Ahtialan kylän lähipeltoja. Alueen pohjois- ja koillispuolella sijaitsevat Viuhan ja Sydänkankaan laajat erämaatyypiset ulkoilualueet, jotka jatkuvat Nastolan puolelle saakka. Alueella on tärkeä merkitys Ahtialan viherverkostossa. Useat muinaisjäänökset antavat oman erityisarvonsa Paakkolanmäelle. Ajalliset kerrostumat ovat hyvin nähtävissä Paakkolanmäen maisemassa: kivistykkiöt, kaskimetsä, niityt, vanha koivukuja, muinaismuistoalueen läpi kulkeva kärrytie ja sen varrella sortuneet kiviaidat ovat kaikki eri ajoilta peräisin olevia yksityiskohtia maisemassa.

Suunnittelualue on paikoitellen hyvin tiheää lehtipuuta kasvavaa entistä peltoa. Maasto laskee loivasti etelään kohti Sepänojaa, jota ympäröi rehevä puronvarsilehto. Aluetta lännestä rajaa maisemallisesti arvokas koivukuja, joka on paikallisille asukkaille tärkeä kevyen liikenteen yhteys. Paakkolankadun varrella sijaitseva keskiajalle ajoitettu lehto kaskiraunioiden on maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas.

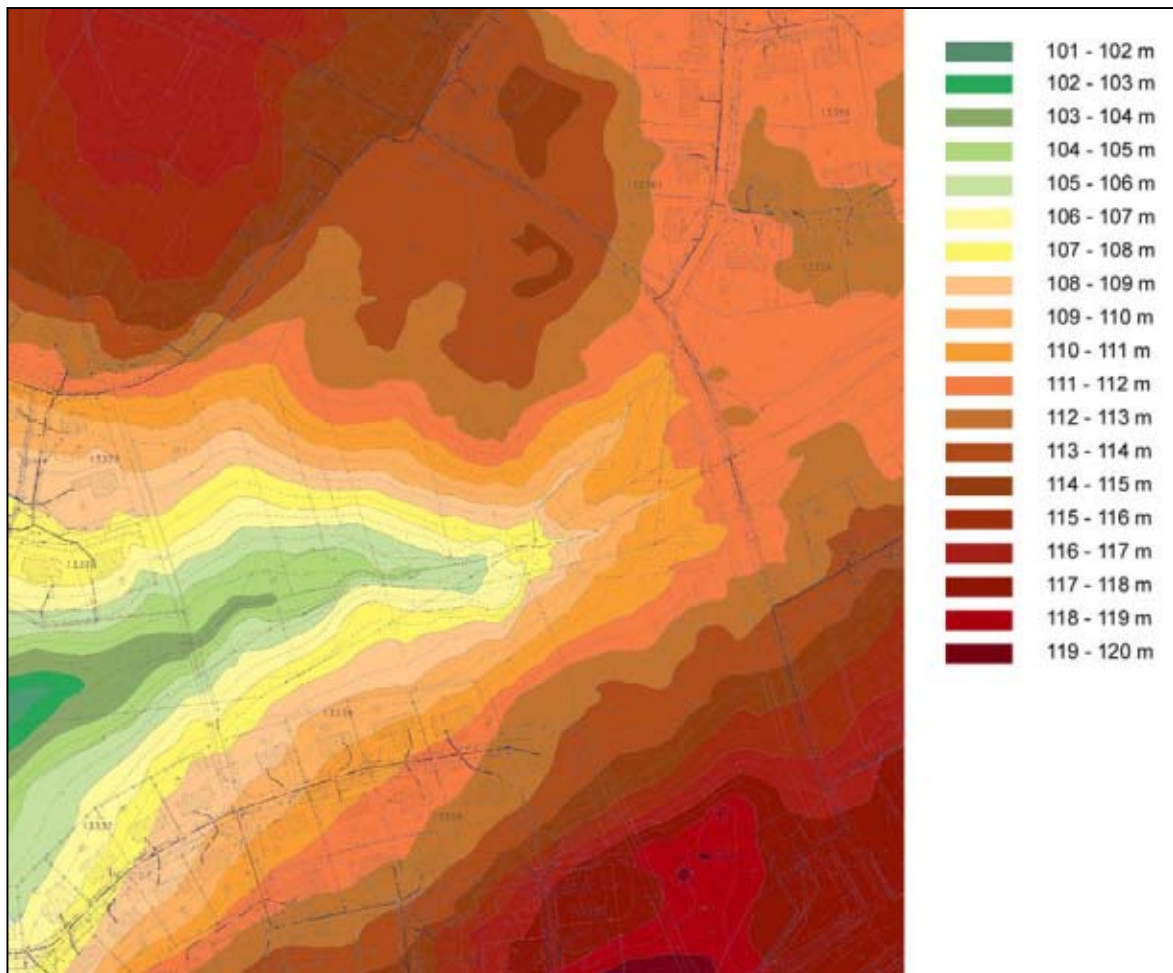
KUVIO 50: Rehevässä puronvarsilehdossa on paikoitellen sademetsämäinen tunnelma

KUVIO 51: Näkymä Hellekadulta

5.7.3 Topografia

Suunnittelualueen maasto laskee loivasti lounaaseen kohti Sepänojaa. Ojan uoma erottuu selkeästi maastossa. Kaskimetsä viettää kaakkoon. Suunnittelualueella on vanhaa Yoldianmeren rantaa tasossa +112 – 115 mpy (Lahden luonto 2000, 84).

KUVIO 52: Suunnittelualueen topografia

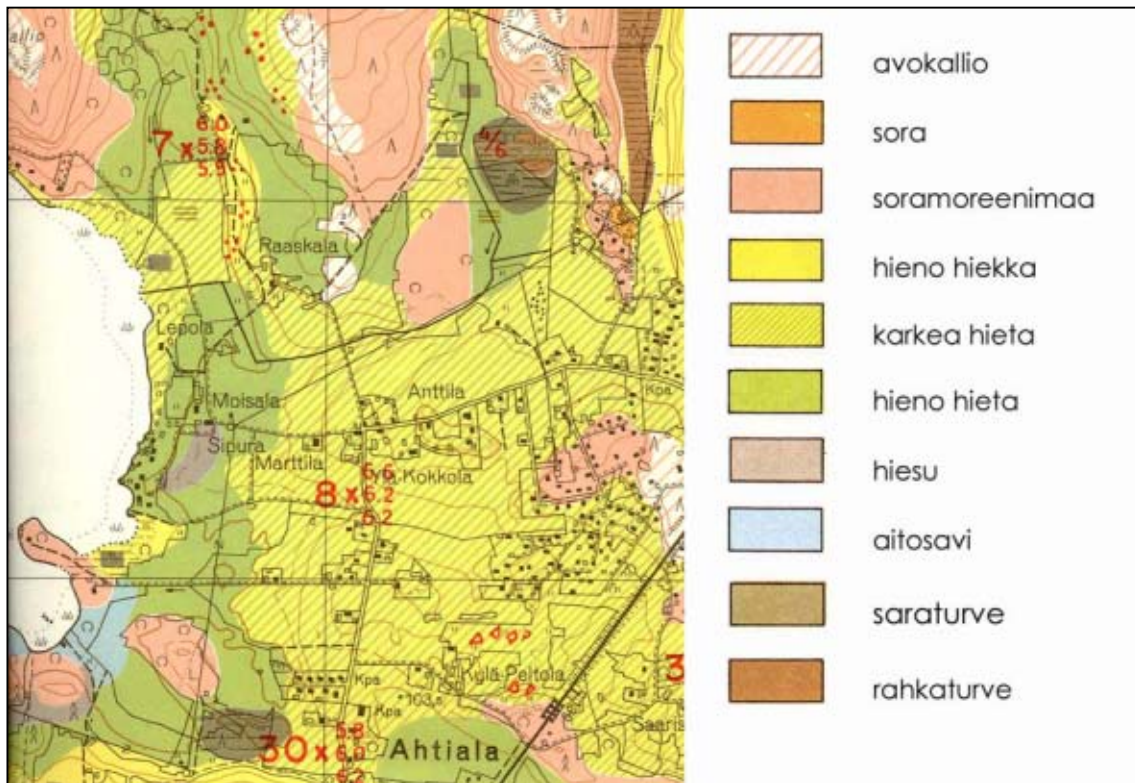
5.7.4 Kallio- ja maaperä

Ahtialan kallioperä Alasenjärven itäpuolella on pääasiassa granodioriittia, joka on graniittia muistuttava syväkivilaji, joka sisältää plagioklaasia, kalimaasälpää, kvartsia ja sarvivälkettä tai biotiittia. Alasenjärven etelä- ja länsipuolella kallioperä on kiillegneissia. Suomen kallioperän yleisimmät kivilajit, myös granodioriitti, ovat happamia kivilajeja, joiden välitön vaikutus maaperään ja välillinen vaikutus kasvillisuuteen on heikko. Paikoitellen kallioperä tulee näkyviin maan pintaan. (Maisema- ja ympäristöanalyysi 1984, 11; Kiviopas.)

Suunnittelualueen pintamaalaji on suurimmaksi osaksi hietaa, Paakkolankadun ja Hainikkalankadun varrella paikoitellen moreenia, soraa ja hiekkaa (Pintamaalajikartta 1970).

Lehtometsän maaperä on kivikkoista moreenia, jonka päällä on hiilensekainen humusmaa. Humusmaan paksuuden ja maaperän perusteella voidaan päätellä, ettei alue ole ollut peltoviljelykseen sopivaa, mutta kaskipelto paikalla on ollut. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

Rautakautinen asuinpaikka on ollut kauan viljelyksessä ollutta peltoa. Viljely loppui 1980-luvun alussa, jonka jälkeen alueelle on kasvanut koivua sekä rikkaruohoja. Viljelykseen alue on soveltunut hyvin, pelto on kivetöntä, paksumultaista maata ja eteläinen rinne on hyvin lämmin. Peltomultaa alueella on kyntösyvyyden verran eli noin 20-25 cm, paikoin enemmänkin. Mullan alla on paikoitellen hietaa, savea tai savihietaa. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset I.)

KUVIO 53: Maataloudellinen maaperäkartta

Kovan pohjan syvyys kaavoitettavalla alueella on 1-5 metriä ja Paakkolankadun varrella paikoitellen 1-5 metriä (Kovan pohjan syvyyskartta 1970).

5.7.5 Pohja- ja pintavesiolot

Suunnittelualue ei kuulu pohjavesi- eikä sen merkittävään muodostumisalueeseen.

Alasenjärvi on kirkasvetinen järvi, jonka keskisyvyys on 5,8 metriä. Alasenjärvi kuuluu Kymijoen vesistöön, ja sen vedet laskevat Potilanjokea pitkin Kymijärveen. Järven pintaa säännöstelee Potilanjoen pato. Alasenjävellä on suuri merkitys virkistyskäytössä sen keskeisen sijainnin vuoksi. 1970-luvulla vedenlaatu huononi, joten järvi otettiin tehostetun vesiensuojelun kohteeksi. Järvi alkoi hitaasti rehevöityä 1900-luvun alkupuolella, mutta seuraukset näkyivät vasta 1970-luvulla. 1980-luvulla järven tila oli jo melko huono, mutta sen jälkeen vedenlaatu on parantunut, kun ulkoista kuormitusta vähennettiin vuoteen 1989

asti, jolloin sinilevä ja happikato palasivat. 1990-luvun loppupuolella järven hoitotoimia olivat hajakuormituksen vähentäminen, hoitokalastus, petokalojen istutus sekä vesikasvien niittäminen. Nykyään Alasenjärvi on Lahden pienjärvistä vedenlaadultaan parhaita. (Pihlaja 2005, 181; Lahden luonto 2000, 21.)

Sepänoja on kapea, paikoitellen melko syvässäkin uomassa kulkeva oja, joka saa alkunsa Viuhan ja Sydänmaan metsistä ja laskee Alasenjärveen.

KUVIO 54: Sepänoja kulkee tiheän kasvillisuuden ympäröimässä uomassa, joka paikoitellen on vaikeasti saavutettavissa

5.7.6 Kasvillisuus

Lahti kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen, jonka sisällä se kuuluu Etelä-Suomen kasvimaantieteelliseen alueeseen ja sen Lounaismaahan. Karu ja rehevä kasvillisuus vuorottelevat, kalliomailla ja harju- ja hiekkamailla on havumetsiä, mutta viljavilla kasvupaikoilla on reheviä lehtoja ja lehtomaisia kankaita. Lahti kuuluu myös Etelä-Hämeen eliömaakuntaan. Lahti kuuluu osittain Etelä-Hämeen lehtokeskukseen, Ahtiala sijaitsee keskuksen rajalla. Kasvillisuus Paakkolanmäellä on rehevää. (Hovi 2000, 12; Heikkilä 2001, 135.)

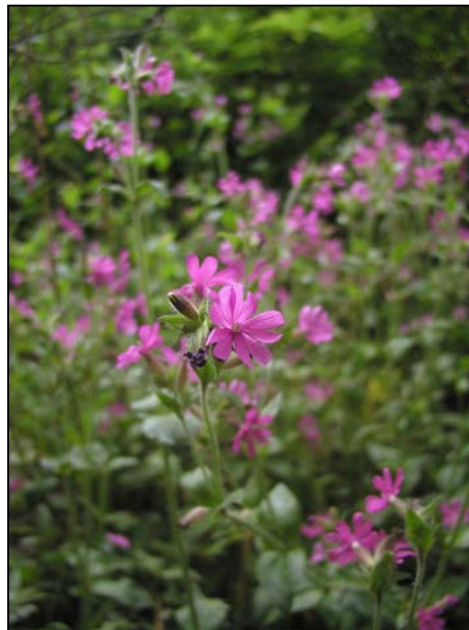
Suunnittelualueella kasvillisuudeltaan eteläinen ja lounainen osa, alue jossa suurin osa röykkiöistä sijaitsee, on leppä- ja vadelmavaltaista lehtometsää. Seassa on myös jonkin verran koivua, kuusta ja mäntyä. Koillisessa ja pohjoisessa metsätyyppi muuttuu sekametsäksi. Purolehdon alueella on kymmeniä kiviraunioita, joiden koko ja muoto vaihtelevat. Osa raunioista on matalia, lähes maanalaisia, osa on koottu yhden tai useamman silmäkiven ympärille. Rauniot ovat vahvasti sammalpeitteisiä. Suunnittelualueen luoteispuolella on mäntyvaltainen metsikkö, joka liittyy pohjoisessa sijaitsevaan laajaan ulkoilualueeseen. Myös Paakkolankadun toiselle puolelle jäänyt osa kaskimetsää (Arkeologinpuisto) on mäntyvaltaista sekametsää.

Paakkolanmäen muinaismuistoalue on yksi Lahden yhdestätoista perinnebiotoopista, jotka on huomioitu Antti Hovin vuonna 2000 julkaistussa Päijät-Hämeen perinnemaisemat - teoksessa. Alueeseen kuuluvat suunnittelualan lisäksi myös Paakkolanmäen laidunalue sekä eteläpuolella sijaitseva Ylä-Kokkolan kalmistoalue.

Sepänojan kaskiraunioalue on yksi LUMO- eli luonnon monimuotoisuuskohteista, jonka mukaan alueen biotoopit ovat arvokas perinnemaisema, lehto, kaski/miilumetsä, tuore lehto, niitty, kaskikivikko, lehtipuuvaltainen vanha metsä ja keto. Alueen luoteisnurkassa on ollut arvokas kallioketo, joka on jäänyt Hainikkalankadun toiselle puolelle ja osittain hävinnyt rakentamisen myötä. Ketokasvillisuutta on osittain jäljellä, lajeina muun muassa tuoksusimake, nurmirölli, jakki ja pölkkyruoho. (LUMO-kohteet 2001.)

Merkittävimpiä lehtolajistoon kuuluvia kasveja, joita löydettiin kesän 1985 inventoinnissa, ovat valkovuokko, lehtoarho, puna-ailakki ja kullero, pensaista tuomi, punaherukka ja koiranheisi. (Seppänen 1996, 12.)

Kesän 2004 inventoinnissa alueella kasvoi runsaasti kaskeamiskulttuurista kertovaa puna-ailakkia. Alueen keskiosassa kasvaa muutama suuri komea mänty. Luoteiskulmassa on suuria koivuja.

KUVIOT 55 ja 56: Alkukesästä puna-ailakki valtaa kaskimetsän

Perinteisen kaskitalouden synnyttämät kaskimetsät ovat maastamme katoamassa oleva luontotyyppi. Luontaisen sukkession kautta kaskeamisen jäljet katoavat vähitellen puustosta ja aluskasvillisuudesta muun muassa kuusen lisääntymisen myötä. Kaskimetsien katoamista voidaan hidastaa laidunnuksella ja suosimalla vanhaa lehtipuustoa. (Vainio & Kekäläinen & Alanen & Pykälä 2001, 76 – 78.)

Kaskilehto on tuoretta lehtipuulehtoa. Harmaaleppävaltainen, mutta joukossa kasvaa hieskoivua, tuomea, kuusta ja myös pari mäntyä latvuskerroksessa. Aluskasvillisuus on pääasiassa suursaniaisia ja heiniä. Kaskimetsien kasvilajistolle ovat tyypillisiä kangasmetsälajiston rinnalla runsaina esiintyvät heinät ja ruohot. Alueen laiduntamisesta muistuttaa runsaana kasvava puna-ailakki. Lehtomaisuutta alueelle tuovat valkovuokko, lehtoarho ja kullero. (Hovi ym. 2005, 72.)

Kesän 2004 lajihavaintoja kaskimetsän alueella:

Haapa <i>Populus tremula</i>	Kalliokieli <i>Polygonatum odoratum</i>
Harmaaleppä <i>Alnus incana</i>	Kielo <i>Convallaria majalis</i>
Kataja <i>Juniperus communis</i>	Korpi-imarre <i>Phegopteris connectilis</i>
Koivu <i>Betula pendula</i>	Kullero <i>Trollius europaeus</i>
Kuusi <i>Picea abies</i>	Käenkaali <i>Oxalis acetosella</i>
Mänty <i>Pinus sylvestris</i>	Lehtoarho <i>Moehringia trinervia</i>
Pihlaja <i>Sorbus aucuparia</i>	Metsäimarre <i>Lastrea dryopteris</i>
Tuomi <i>Prunus padus</i>	Metsätähti <i>Trientalis europaea</i>
	Mustikka <i>Myrcinia uva-urtis</i>
Koiranheisi <i>Viburnum opulus</i>	Ojakellukka <i>Geum rivale</i>
Punaherukka <i>Ribes rubrum</i>	Oravanmarja <i>Maianthemum bifolium</i>
Taikinamarja <i>Ribes alpinium</i>	Pikkukäenrieska <i>Gagea minima</i>
Vadelma <i>Rubus idaeus</i>	Puna-ailakki <i>Silene dioica</i>
	Suursaniaisia
Ahomansikka <i>Fragaria vesca</i>	Sudenmarja <i>Paris quadrifolia</i>
Kallioimarre <i>Polypodium vulgare</i>	Valkovuokko <i>Anemone nemorosa</i>

KUVIO 57: Sepänojan varsilla kasvaa muun muassa kevätlinnunsilmää

Lajihavainnot aikaisempina vuosina: nurmilaukka (*Allium oleraceum*), kesämaksaruoho (*Sedum annuum*), jäkki (*Nardus stricta*), pukinjuuri (*Pimpinella saxifraga*), kullero (*Trollium europaeum*), lehtoarho (*Moehringia trinervia*), keto-orvokki (*Viola arvensis*), viher-

jäsenruoho (*Scleranthus annuus*), korpi-imarre (*Thelypteris phegoteris*), metsäimarre (*Gymnocarpium dryopteris*), kallioimarre (*Polypodium vulgare*), pölkkyruoho (*Arabis glabra*), isolaukku (*Rhinanthus serotinus*) ja häränsilmä (*Hypochaeris maculata*). (LUMO-kohteet 2001.)

KUVIO 58: Päijät-Hämeessä uhanalaista nurmilaukkaa esiintyy yhä Paakkolanmäen muinaismuistoalueella

Rautakautinen asuinpaikka ympäristöineen on entistä peltoa, jota on viimeksi viljelty 1970-luvulla. Puulajeina alueella ovat rauduskoivu ja raita. Loppukesästä lähes läpipääsemättömän korkeaksi kasvava kasvillisuus koostuu lähinnä mesiangervosta, nokkosesta, maitohorsmasta ja vadelmasta.

KUVIOT 59 ja 60: Rautakautisen asuinpaikan paikalla entinen pelto kasvaa mesiangervoa, horsmaa, nokkosta ja vadelmaa, Hainikkalankadun puolella on tiheäksi kasvanutta koivikkoa

Kivipelto on 2,9 hehtaarin alue, joka on ollut laitumena vielä 1970-luvulla. Kasvistoltaan se on melko rehevää, heinittynyttä ja kookkaita ruohoja kasvavaa aluetta, jossa on kuitenkin laikkuina kuivemman paikan lajeja, kuten keltamataraa, ketokaunokkia ja hieman nurmilaukkaa. Perinnemaisematyyppejä ovat niitty ja keto. (Hovi 2000, 85.)

Kesän 2004 lajihavainnot Kivipellon alueella:

Kataja *Juniperus communis*

Orapihlaja *Crataegus*

Pajuja *Salix*

Pihlaja *Sorbus aucuparia*

Raita *Salix caprea*

Tuomi *Prunus padus*

Ahomansikka *Fragaria vesca*

Harakankello *Campanula patula*

Ketohanhikki *Potentilla anserina*

Ketoneilikka *Dianthus deltoides*

Kissankello *Campanula rotundifolia*

Koiranheinä *Dactylis glomerata*

Koiranputki *Anthriscus sylvestris*

Mesiangervo *Filipendula ulmaria*

Metsäkurjenpolvi *Geranium sylvaticum*

Mustikka *Vaccinium myrtillus*

Mäkikuisma *Hypericum perforatum*

Nurmirölli *Agrostis capillaris*

Nurmitädyke *Veronica chamaedrys*

Paimenmatara *Galium album*

Peurankello *Campanula persicifolia*

Pikkulaukku *Rhinanthus minor*

Poimulehti *Alchemilla vulgaris*

Pujo *Artemisia vulgaris*

Pukinjuuri *Pimpinella saxifraga*

Ruusuruoho *Knautia arvensis*

Siankärsämö *Achillea millefolium*

Timotei *Phleum pratense*

Ukonputki *Heracleum sibiricum*

Vadelma *Rubus idaeus*

Valkovuokko *Anemone nemorosa*

Aikaisempia lajihavainnot:

maahumala (*Glechoma hederacea*), ahomatara (*Galium boreale*), luhtamatara (*Galium uliginosum*), nurmikohokki (*Silene vulgaris*), mäkitervakko (*Lychris viscaria*), ukontulikukka (*Verbascum thapsus*), ranta-alpi (*Lysimachia vulgaris*), hopeahanhikki (*Potentilla argentea*), niittynätkelmä (*Lathyrus pratensis*), jänönsara (*Carex ovalis*). (LUMO 2001-raportti.)

Alueella aikaisemmin tavattuja arkeofyyttejä ovat peltorastia (*Anchusa arvensis*), ketokaunokki (*Centaurea scabiosa*), punasolmukka (*Spergularia rubra*), jänönapila (*Trifolium arvense*) ja tummatulikukka (*Verbascum nigrum*). (Hovi 2000, 85.)

KUVIO 61: Tummatulikukka

Arkeofyyttejä on tutkittu Ahtialassa vuodesta 1984 lähtien. Botanisti Arto Rantanen tehnyt kasvillisuusinventoinnin kesällä 1985 Paakkolanmäellä, ja tarkasti samalla myös Purolehdon kaskiraunioalueen kasvillisuuden. Arkeologi Kimmo Seppänen on tehnyt kasvillisuusinventoinnin arkeofyyttien osalta vuonna 1995. Vuonna 2004 kasvien inventoinnissa ovat olleet Carita Urosen apuna Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimen suunnittelija Anne-Maj Rope ja maisema-arkkitehti Tuula Perälä.

5.7.7 Lumokohteet

Kaupunkiluonnon monimuotoisuutta lisäävät LUMO -kohteet kartoitettiin Lahdessa ensimmäisen kerran vuonna 1995. Vuonna 2000 kohteiden luontoarvot tarkastettiin ja lähteet lisättiin rekisteriin. Suunnittelualueella sijaitseva Sepänojan kaskiraunioalue on LUMO -kohde nro 1305. Suunnittelualueen läheisyydessä sijaitsevat seuraavat Lumo-kohteet: Ylä-Kokkolan niitty (1307), Kivipellon hautarauniot (1309) sekä Paakkolanmäen perinnemaisema (1302). (LUMO 2001 –raportti.)

5.7.8 Eläimistö

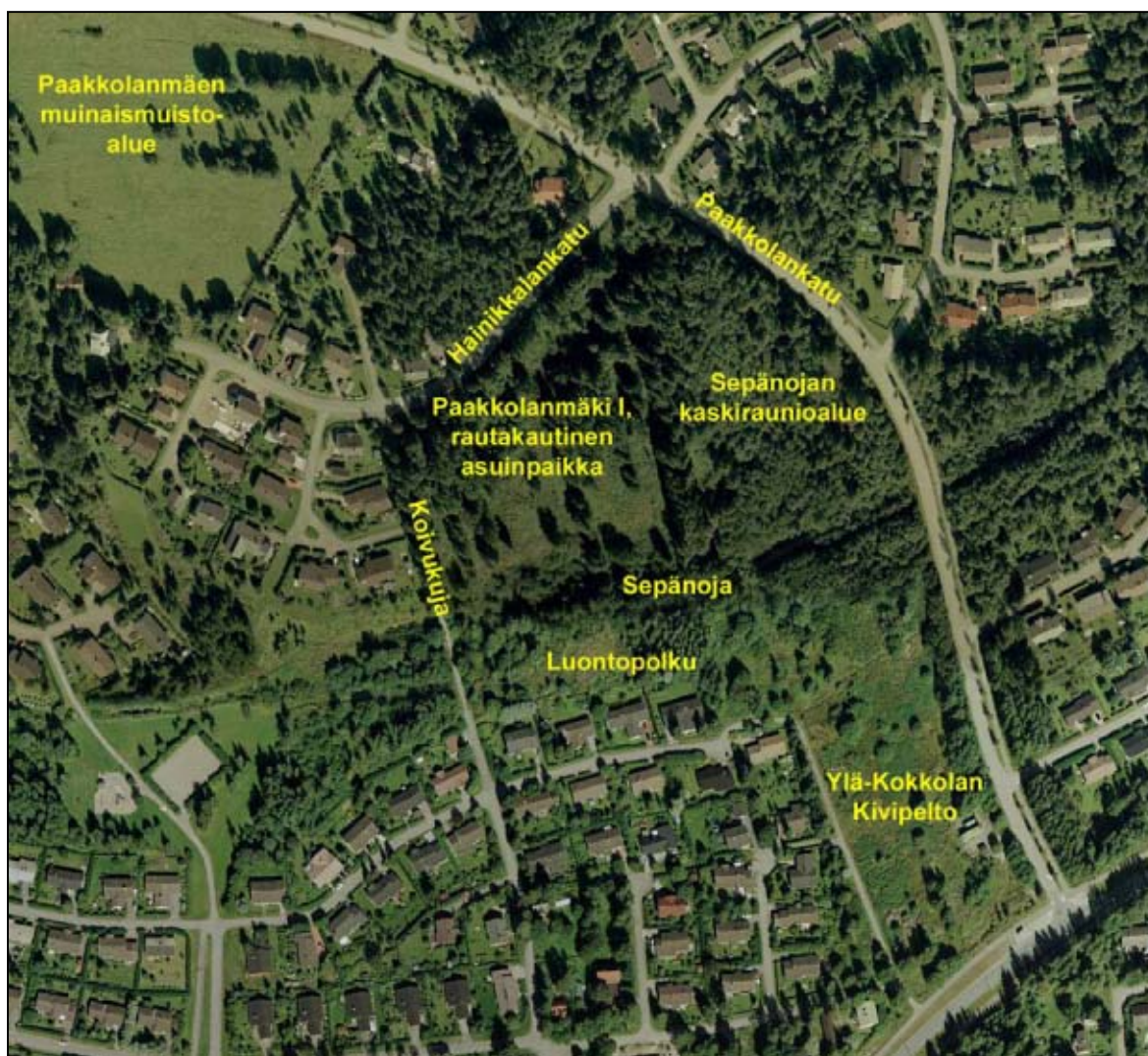
Suunnittelualueen eläimistöä ei ole juurikaan tutkittu. Lumo-kohdeluettelossa (2001) mainitaan alueen eläimistöstä yölaulajat luhtakerttunen, pensassirkkalintu ja satakieli. Rehevä puronvarsilehto on linnuille tärkeä elinympäristö. Paakkolanmäellä esiintyy runsaasti kyykäärmeitä ja sisiliskoja. Lämpimät rinteet ja kiviröykkiöt ja avokalliot ovat niiden suosittuja päivänpaistattelupaikkoja.

KUVIO 62: Kivien päällä auringosta nauttivat sisiliskot ovat Paakkolanmäellä tavallinen näky

5.7.9 Yhteenvedo maisemallisista lähtökohdista

Samat suotuisat ympäristötekijät, lämpö, viljava maaperä, kosteus ym., jotka ovat tarjonneet ihanteelliset olosuhteet jo rautakautiselle asutukselle, ovat yhä olemassa. Paikka soveltuu tämän vuoksi erinomaisesti maanläheiseen pientaloasumiseen ja puutarhamaiseen tontin käsittelyyn. Pitkän asutushistoriansa vuoksi arvokas ja maisemakovaltaan herkkä Paakkolanmäki on suunnittelukohteena vaativa. Pientaloasutus katuineen ja tarvittavine rakenteineen tulisi sovittaa loivasti purolaaksoon viettävään rinteeseen mahdollisimman vähin maaston muutoksin. Tärkeintä tässä suhteessa ovat maaston mukaiset talotyypit.

KUVIO 63: Suunnittelualue kohteineen vuoden 2005 ilmakuvassa

Paakkolanmäellä on nähtävissä maiseman ajallinen kerroksisuus, mikä on suuri arvotekijä. Kaskimetsä on poikkeuksellisen komea ja yhtenäinen keskiaikaisen kyläasutuksen lähikaskien muisto, joka on ajoitettu 1200-luvulle. Kaskirauniot ovat Paakkolanmäen muinaismuistoista näkyvimpiä ja ne ansaitsevat erityishuomiota.

KUVIOT 64 ja 65: Paakkolanmäen tutkimattomat kiviröykkiöt ja Purolehdon kaskirauniot ovat muistoja menneiltä ajoilta

Herkkä purolaakso rehevine kasvillisuuksineen ja eläimistöineen on arvokas luontokohde. Purolehto on erinomainen vanhan viljelymuodon miljöön suojelukohde. Lehtoalue kaskiraunioineen on hyvin säilynyt, Lahdessa ainutlaatuinen, muinaista kaskiviljelyä kuvastava alue, siis osa menneisyyden kulttuurimaisemaa. Alueen hoitava säilyttäminen jälkipolville on erittäin tärkeää. Opetuskohteena alue on vertaansa vailla sekä lehtokasvillisuuden että muinaisen kasvikulttuurin kannalta. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II.)

Paakkolanmäeltä on löydetty kolme rautakautista asuinpaikkaa, joista kaksi sijoittuu Paakkolanmäen muinaismuistoalueelle, joka sijaitsee suunnittelualueesta luoteeseen. Alue on entistä peltoa ja yli 20 vuotta ollut viljelemättä. Maanpäällisiä muinaisjäännöksiä ei ole. Alueella on tehty kunnostustöitä Lahden kaupunginmuseon toimesta vuosina 2003 - 2004, ja alueella on laiduntanut vuodesta 1996 lähtien aluksi hevosia, myöhemmin lampaita.

KUVIO 66: Lampaita Paakkolanmäen muinaismuistoalueella

Koivukuja on ollut aikaisemmin pääkulkuväylä alueella. Nykyään se on tärkeä kevyen liikenteen yhteys paikallisille asukkaille.

Sepänojaa seuraileva luontopolku kulkee Paakkolankadun ja Sipurantien välillä. Se liittyy Purolehdon alueen laajaan ulkoilualueeseen.

KUVIOT 67 ja 68: Koivukuja ja luontopolku

5.8 Rakennettu ympäristö

Hainikkalankadun ja siitä haarautuvien tonttikatujen varsille on rakentunut 1990-luvun alusta lähtien viehättävä, yhtenäinen asuinalue. Asuinrakennukset ovat julkisivultaan vaaleita ja hillittyjä, mittakaavaltaan sopusuhtaisia. Etelään Sepänojaa kohti viettävään rinteeseen sijoittuneet talot on sovitettu maastoon ilman suuria maastonmuokkauksia. Yhtenäiset rakennukset ja hoidetut pihat luovat siistin, viihtyisän kokonaisuuden. Alueella ei ole läpiajoliikennettä, mutta Hainikkalankadulle on laitettu hidasteet, sillä talvisin sen poikki kulkeva latureitti muodostaa vaarallisen risteyspaikan. Rauhallinen asuinalue on lapsiperheiden suosiossa.

KUVIO 69: Näkymä Hainikkalantieltä

5.9 Palvelut ja virkistysmahdollisuudet

Ahtiala on pientalovaltaista aluetta, ja siellä on vain vähän teollisuutta, joka on sijoittunut Myllypohjaan ja Kytölään. Ahtialassa on kohtalaisen paljon sekä julkisia että kaupallisia palveluja. Ahtialassa on erityisen paljon lapsiperheitä, joten alueella on myös päiväkotia ja koulupalveluja. Ahtialassa toimii neljä koulua: Ahtialan, Kunnaksen ja Myllypohjan ala-asteet sekä Ahtialan yläaste. Päiväkoteja ovat Ahtialan, Herrasmannin, Kunnaksen ja Leikkituvan päiväkodit, joiden lisäksi on kaksi ryhmäpäiväkotia. Ahtialan ala-aste ja yläaste ja sen yhteydessä oleva sivukirjasto sijaitsevat noin 1,7 kilometrin päässä Purolehdon alueesta. Suurin piirtein sama etäisyys on Kunnaksen ala-asteelle. (Lahden kaupunki.)

Suunnittelualueella ei ole kaupallisia palveluja, mutta ne sijaitsevat muutaman kilometrin säteellä. Lähimmät kaupat sijaitsevat Ahtialan ostoskeskuksessa ja Kunnaksessa.

Laajat ulkoilumaastot sijaitsevat suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä. Ulkoilureitillä toimii talvisin hiihtolatu, joka kulkee myös suunnittelualueen reunassa pitkin koivukujaa. Luontopolku alkaa Sipuran tilan läheisyydestä ja kulkee Sepänojan vartta pitkin Kartanonmaalle saakka ja jatkuu Nastolan puolella oleville reiteille. Polulta on yhteys myös Takkula-Kaarlammin ulkoilureitille. Suunnittelualueen lähellä sijaitsevat Sipurassa uimaranta, sekä toinen uimapaikka hieman pohjoisempana Sipurantien varressa. Myös Sepänniemessä ja Herrasmannissa on uimarannat.

KUVIO 70: Ulkoilureitit

6 PUROLEHDON ASEMAKAAVA

6.1 Asemakaavan suunnittelun tarve

Ahtiala on ollut 1980-luvulla ajan vilkkaan kaavoitustoiminnan kohteena. Paakkolanmäellä suoritettiin arkeologisia tutkimuksia koko 1980-luvun ajan kaavoitusta varten Lahden kaupungin kustantamana. Purolehdon alueelle tehtiin alustava asemakaavaluonnos vuonna 1986, jossa alueelle oli kaavoitettu pientalotontteja.

Kaavoitettavan alueen länsiosaan sijoittuvaa rautakautista asuinpaikkaa on tutkittu useina perättäisinä vuosina. Tutkimukset olivat paljastaneet laajan rautakautisen asuinalueen, mutta alueen koko laajuutta ei oltu vielä pystytty selvittämään. Museon lausunnon mukaan alue tulisi tutkia kokonaan ennen rakennustoiminnan alkamista, ja alueelle esitettiin toimenpidekieltoa, joka mahdollistaisi alueen täydellistä tutkimista ennen rakentamista. (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II.)

Alue jäi asemakaavan ulkopuolelle, kun sen länsi- ja luoteispuolelle vahvistui asemakaava vuonna 1989. Vuonna 1992 alueella tehtiin perusteelliset tutkimukset, joiden jälkeen alue oli saatu pääosin tutkittua (Lahti Ahtiala, Kaivauskertomukset II).

Alue on odottanut lähes 20 vuotta ratkaisua, ja rakentamattomana se on ajan kuluessa puskioitunut paikoitellen läpipääsemättömän tiheän kasvillisuuden peittämäksi. Koska suurin osa alueesta on Lahden kaupungin omistuksessa, kaupunki halusi lieventää tonttipulaa kaavoittamalla alueelle pientalotontteja. Alueella on valmis kunnallistekniikka, Lahden halvimpiin kuuluvat tonttihinnat sekä suosio lapsiperheiden keskuudessa, joten yhdyskuntarakenteen täydentäminen alueella on järkevää.

6.2 Alustavat arkeologiset selvitykset

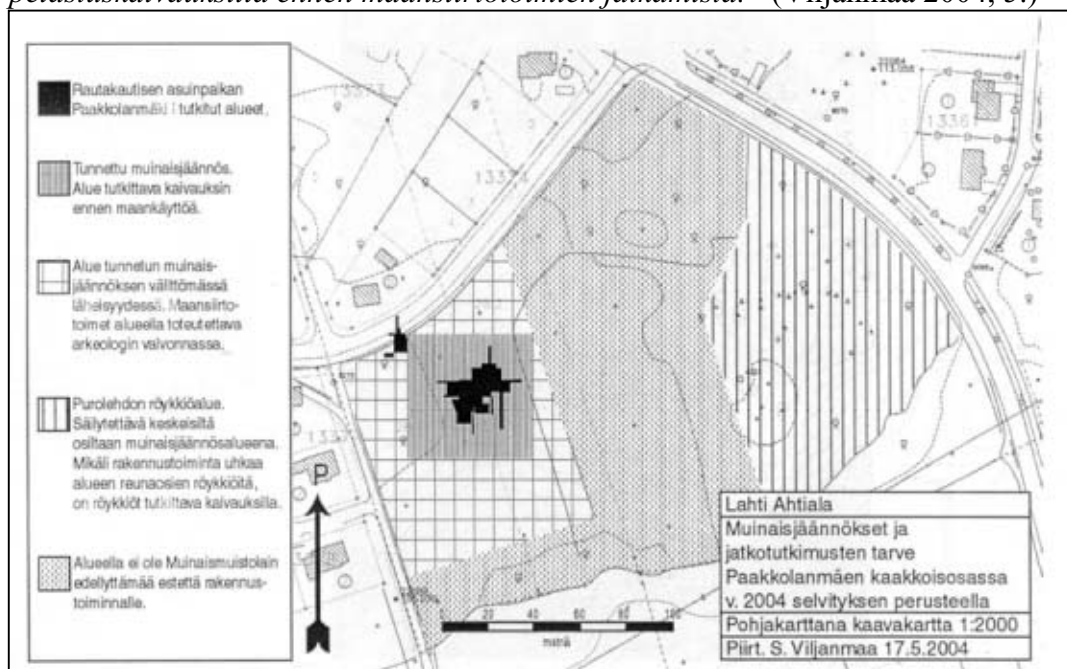
Vuonna 1985 antamassaan lausunnossa Museovirasto esittää, että kaskimetsän alue säästetään luonnonvaraisena viheralueena ja röykkiöt säilytetään nykyisessä asussaan. Rautakautisesta asuinpaikasta mainitaan, että alue tulee tutkia ennen kuin aluetta voidaan käyttää rakentamiseen. (Gardberg & Edgren 1985.)

Vuonna 2003 Lahden kaupunki osti Lahden kaupungilta arkeologisen tutkimuksen, jossa oli tarkoitus selvittää Ahtialan täydennyskaavoitukseen liittyen muinaisjäännösten esiintyminen ja rajat kaavoitettavilla alueilla. Tutkimuksia suoritettiin viidellä eri alueella arkeologi Timo Sepänmaan johdolla. Purolehdon alue oli jo tuolloin kaavoituksen kannalta tärkeimpiä tutkittavia kohteita, mutta lyhyestä tutkimusajasta johtuen Purolehdon

tärkeimpiä tutkittavia kohteita, mutta lyhyestä tutkimusajasta johtuen Purolehdon tutkimukset jäivät varsin pintapuolisiksi. (Sepänmaa 2003, 3.)

Seuraavana vuonna, keväällä 2004 arkeologi Sami Viljanmaa teki jatkotutkimuksia Purolehdon ja Paakkolanmäki I:n alueella, jotta alueen kaavoitusta rajoittavien kiinteiden muinaisjäännösten laajuus, nykytila ja tähänastiset tutkimukset saatiin selvitettyä. Tutkimusalueelle tehtiin noin 70 koekuoppaa. Koekuopituksen perusteella ei havaittu selviä esihistoriaan viittaavia merkkejä, ja sen perusteella voitiin päätellä, että aikaisemmat kaivaukset ovat varsin hyvin kattaneet alueelta löydettävissä olevien esihistoriallisten kulttuurikerrosten keskeiset osat. Viljanmaa toteaa raportissaan, että kaavoituksen kannalta merkittävimpänä muinaisjäännöksenä alueella voidaan pitää Purolehdon rökkiöaluetta, joka alueen läpi rakennetusta Paakkolankadusta huolimatta on edelleen hyvin säilynyt luonnon- ja kulttuuriympäristön muodostama poikkeuksellinen kokonaisuus. Lausunnossa sanotaan: ”Aluetta ei voida vapauttaa rakennustoiminnalle, vaan pikemminkin sen luonnetta tulisi vaalia paitsi kohteen luontoarvojen, myös sen elinkeinohistoriallisen merkityksen vuoksi. Mikäli rakennustoiminta vaarantaa Purolehdon rökkiöalueen reunaosien rökkiöiden säilymistä, on kyseiset rökkiöt tutkittava tasokaivauksilla.” (Viljanmaa 2004, 3 - 5.)

Tutkimuksen perusteella Purolehdon rökkiöalueen länsipuoliselle osalle ei ole suuria esteitä rakentamiselle. Pääosa alueesta voidaan kaavoittaa rakennuskäyttöön. ”Mikäli rakentamista suunnitellaan Paakkolanmäki I:n rautakautisen asuinpaikan kohdalle, on asuinpaikan vielä kaivamattomat osat tutkittava pelastuskaivauksilla. Lisäksi jos asuinpaikan läheisyydessä suoritetaan laaja-alaisia maansiirtotoimia esimerkiksi katujen teon yhteydessä, on töitä oltava valvomassa arkeologin koulutuksen saanut henkilö. Mikäli valvonnan aikana havaitaan kiinteitä muinaisjäännöksiä, on havaitut jäännökset tutkittava pelastuskaivauksilla ennen maansiirtotoimien jatkamista.” (Viljanmaa 2004, 5.)

KUVIO 71: Arkeologi Sami Viljanmaan määrittelemä jatkotutkimuksen tarve suunnittelualueella.

6.3 Asemakaavan vaihtoehdot

Puronlehdon aluetta varten laadittiin erilaisia vaihtoehtoisia luonnosvaihtoehtoja, jotka vaihtelevat tiiviistä rakentamisesta täydelliseen suojeluun. Alueen asemakaavoituksen perusajatuksena oli kuitenkin yhdistää Lahden kaupungin intressit saada lisää pientalotontteja sekä Lahden kaupungin museon toive arvokkaan kaskimetsän säilyttämisestä. Tarkoitus oli täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja hyödyntää olemassa olevaa kunnallistekniikkaa, joka kulkee Hainikkalankadun alla.

Vaihtoehto A:ssa on osoitettu 15 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevien kahden tonttikadun varsille. Kaskimetsä säilytetään ja osoitetaan suojelumerkinällä s. Rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä. Kaava jatkaa olemassa olevan alueen rakentumista peilikuvana.

KUVIO 72: Vaihtoehto A

Vaihtoehto B:ssä on osoitettu 16 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevän yhden kaarikadun varrelle. Kaskimetsä säilytetään ja osoitetaan suojelumerkinällä s, mutta rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä. Kaarikatu myötäilee olemassa olevia maastonmuotoja.

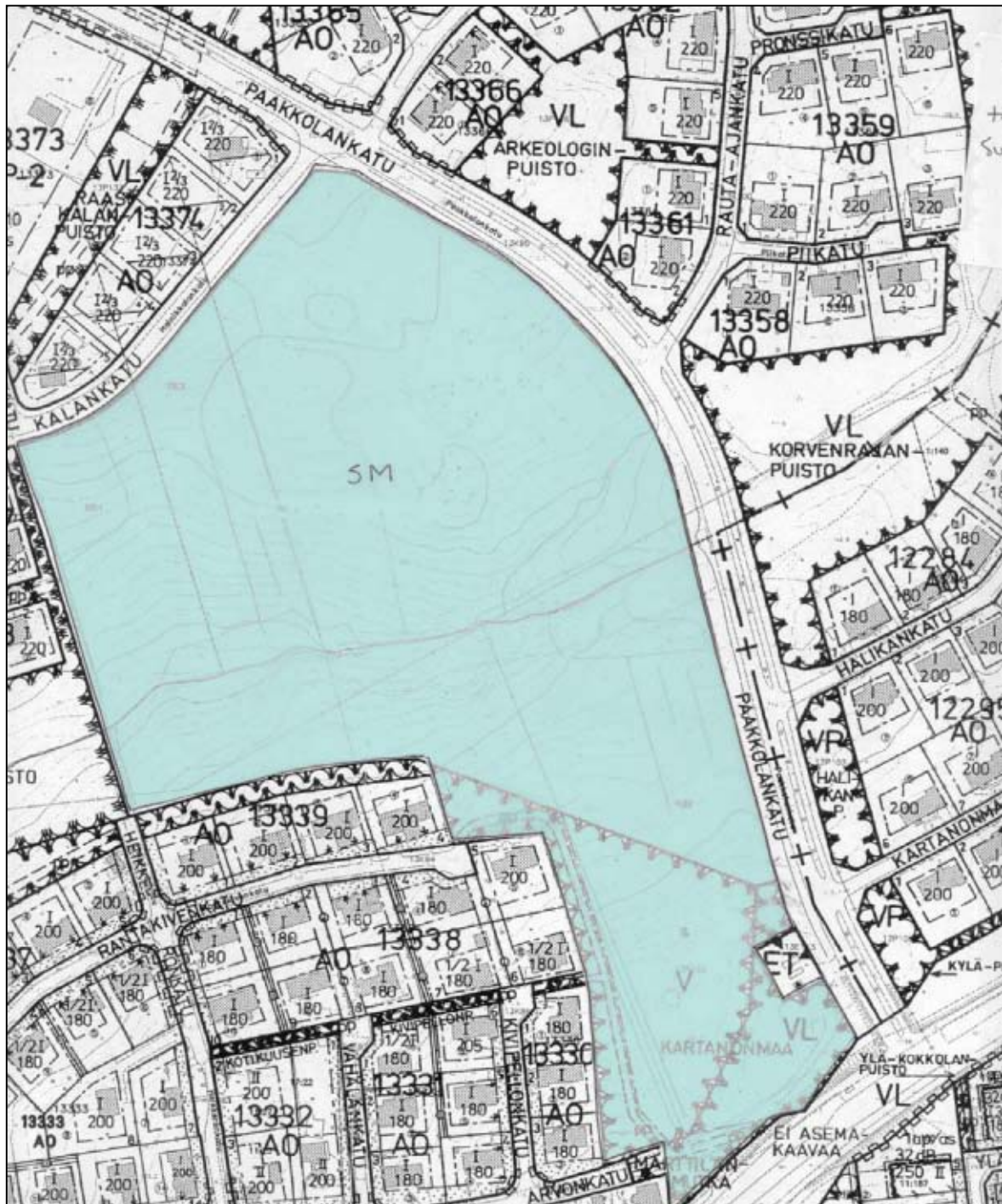
KUVIO 73: Vaihtoehto B

Vaihtoehto C:ssä koko alue on käytetty tehokkaasti rakentamiseen. Luonnoksessa on 21 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevien tonttikatujen varsille. Sekä rautakautinen asuinpaikka että kaskimetsä häviävät pientalotonttien tieltä.

KUVIO 74: Vaihtoehto C

KUVIO 76: Vaihtoehto E

Asemakaavavaihtoehtojen vaikutusten arviointi suoritettiin erityisellä vertailutaulukolla, jossa mallina oli käytetty tekn. lis. Eeva Aarrevaaran laatimaa taulukkoa. Taulukossa vertaillaan eri vaihtoehtojen vaikutuksia rakennettuun ympäristöön, luontoon ja luonnonympäristöön, talouteen, sosiaalisiin oloihin, terveellisyteen, turvallisuuteen, eri väestöryhmien toimintamahdollisuuksiin lähiympäristössä sekä vaikutuksia kulttuuriin. (LIITE 3)

Asemakaavaluonnoksista vaihtoehdot A ja B täyttivät tavoitteet parhaiten, niissä oli suurin piirtein sama määrä erillispientalotontteja, suurin ero on se, että vaihtoehdossa A on kaksi lyhyttä tonttikatua ja vaihtoehdossa B on yksi maastonmuotojen mukaan kaartuva pidempi

tonttikatu. Kummassakin vaihtoehdossa kaskimetsä on osoitettu lähivirkistysalueeksi, jonka luonne pitää säilyttää.

6.4 Ennakkokuuleminen

Ennakkokuuleminen suoritettiin 8. – 21.12.2004 välisenä aikana. Maanomistajille, kaava-alueen lähiasukkaille ja muille osallisille lähetettiin asemakaavavaihtoehdot A ja B (LIITTEET 4 ja 5) sekä osallistumis- ja arviointisuunnitelma (LIITE 6) nähtäväksi.

Asemakaavavaihtoehdoista tuli seuraavia mielipiteitä:

- Suunnittelualueeseen rajautuvan tontin asukas ei ollut ilahtunut siitä, että alueelle rakennetaan pientaloja, ja oli pettynyt virkamiesten suunnitteluihin, joihin ei voi tarpeeksi vaikuttaa. Asukas mainitsi vaihtoehdon A olevan parempi, sillä se on ”peilikuva olemassa olevalle”. Lisäksi lumien auraaminen on helpompaa vaihtoehdossa A, sillä ne voidaan aurata katujen päihin. Ongelmia alueella on aiheuttanut koivukujan muuttuminen talvisin laduksi, jota ei hiekoiteta. Myös koivukujan pinnoittaminen oli toivottavaa, sillä rankkasateiden jälkeen tie on huonossa kunnossa.
- Hainikkalankadun varrella asuva asukas piti hyvänä asiana, että epäsiisti alue kaavoitetaan asumiselle. Närkästäystä herätti tontin kulmalta kulkeva hiihtolatu. Hainikkalankadun talojen takaa kulkeva hiihtoreitti on osittain yksityismaalla ilman maanomistajien lupaa, jonka vuoksi polun molempiin päihin on laitettu puomit estämään käyttöä. Hainikkalankadun ja Paakkolankadun risteykseen ja varsille pysäköivät hiihtäjät koettiin ongelmana. Myös tämä asukas huomautti koivukujan hiekoittamattomuudesta talvisin. Reitti on tärkeä kevyenliikenteenyhteys esimerkiksi bussipysäkille Ahtialantien varteen.
- Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksikkö muistutti, että molemmissa vaihtoehdoissa kaavan toteutuminen edellyttää pelastuskaivauksia kohteissa, jotka on ilmoitettu tarkemmin kevään 2004 tutkimusten loppuraportissa.
- Rakennusvalvontavirastosta huomautettiin, että vaihtoehdoissa ollut 220 k-m²:n rakennusoikeus on nykyään liian pieni. Lisäksi osa I-kerroksista taloista oli rinneessä, joten niiden toteuttaminen yksikerroksisina voi olla hankalaa.
- LV Lahti Vesi Oy totesi, että vaihtoehto B on vesihuollon kannalta suositeltavampi vaihtoehto, kuitenkin siten, että Hainikkalankadun talot olisivat yksikerroksisia tai pumpattavia, koska ne sijaitsevat kadun alapuolella.

Annetut mielipiteet pyrittiin mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon kaavan laatimisessa. Rakennusoikeutta lisättiin, kerroslukua nostettiin rinnetonteilla, jolloin on enemmän valinnanvaraa, millaisen talon tontille toteuttaa. LV Lahti Vesi Oy:n kanssa käytiin

vielä keskusteluja vesihuollon järjestämisestä. Alueen poikki kulkeva latureitti tuntuu olevan ongelmallinen, myöskin sen vuoksi, että Hainikkalankadun ylityksen kohdalla on huono näkyvyys ja se voi aiheuttaa vaaratilanteita hiihtäjille. Liikuntatoimen kanssa keskusteltiin mahdollisuudesta siirtää latu kulkemaan jostain muualta kuin koivukujaa pitkin. Se ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä korvaavaa reittiä oli mahdotonta löytää. Koivukuja haluttiin kuitenkin myös asukkaiden toiveiden mukaisesti myös talvisin jalankulkijoidenkin käyttöön, joten kunnossapidettävä kevyenliikenteenväylä ja latuyhteys kaavoitettiin kulkemaan vierekkäin. Käytännössä ladun voisi tehdä koivurivin toiselle puolelle kapealle puistoalueelle.

6.5 Puolehdon asemakaavan rakenne

Toteutettavaksi asemakaavaksi valittiin vaihtoehto A (LIITTEET 7 ja 8). Sitä puolsivat sen sopiminen paremmin olemassa olevaan yhdyskuntarakenteeseen, sekä tärkeimpänä syynä, että kahden tonttikadun ansiosta alue voidaan rakentaa kahdessa osassa. Mikäli maankäytösopimuksen laatiminen yksityisten maanomistajien kanssa pitkittyy, tai arkeologiset tutkimukset viivästyttävät alueen rakentamista, Lahden kaupungin omistamalla alueella voidaan aloittaa rakentamisen heti, kun asemakaava on saanut lainvoiman ja kunnallistekniset verkostot ovat valmistuneet.

Arkeologi Kimmo Seppänen esittää Lahden Ahtialan Paakkolanmäen hoitosuunnitelmassa (1996), että jos yksityisomistuksessa oleva alue päätyy kaupungin omistukseen, tulisi se sisällyttää muinaismuistoalueeseen ja hoidettava laiduntamalla (Seppänen 1996, 11). Siitä huolimatta päädyin kaavoittamaan alueen pientaloalueeksi. Alue on jäänyt erilleen Paakkolanmäen muinaismuistoalueesta Hainikkalankadun ja Heikkerönpolun risteykseen. Alueella ei ole erityisiä maisemallisia arvoja, entinen pelto kasvaa metrin mittaista mesiangervoa, nokkosta, vadelmaa ja horsmaa, ja on loppukesästä läpipääsemätön. Rakennettuna se täydentää paremmin olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta. Mikäli suojeluun olisi päädytty, olisi kokonaisuuteen voinut liittää myös Ylä-Kokkolan kalmistoalue, joka tällä hetkellä on kaavoitettu viheralueeksi suojelumerkinnällä /s. Lahden kaupunginmuseon Hannu Takala oli myös sitä mieltä, että Paakkolanmäen muinaismuistoalue riittää alueelle muinaismuistokohteeksi. Jos alueen olisi kaavoittanut muinaismuistoalueeksi, kaupungin olisi pitänyt huolehtia jatkossa hoitotoimista.

Tonttijaot on pyritty tekemään siten, että kaupungin ja yksityisen omistuksessa olevat alueet on helposti jaettavissa.

Olemassa oleva rakentaminen on mittakaavaltaan miellyttävää ja vaaleat julkisivut luovat yhtenäiset vaikutelman. Uuden kaavan tavoitteena on jatkaa alueen rakentamista samalla

tavalla. Nykyään trendinä ovat usein jopa kahden auton autotallit, jotka mielellään rakennetaan päärakennuksen yhteyteen, jolloin rakennusmassasta tulee massiivinen. Kaavassa määrätään talousrakennus/autotalli rakentamaan erilliseksi juuri sen vuoksi, etteivät päärakennukset kasvaisi huomattavasti suuremmiksi kuin olemassa oleva rakennuskanta. Erillinen talousrakennus auttaa myös rajaamaan pihapiiriä ja muodostamaan suojaisan oleskelupihan. Päärakennuksen rakennusoikeus on 220 k-m² ja erillisen talousrakennuksen rakennusoikeus 40 k-m², kun alueen olemassa olevilla rakennuksilla rakennusoikeus 220 k-m² käsittää sekä päärakennuksen että talousrakennuksen. Pienehkö rakennusoikeus estää massiivisten pakettitalojen syntyminen alueelle, jotka joka suuntaan aukeavine terasseineen ja erkereineen eivät sovi alueelle.

KUVIO 77: Havainnekuva Purolehdon asemakaavasta

Rautakautisella asuinpaikalla tulee kaupunginmuseon lausunnon mukaan suorittaa arkeologisia tutkimuksia ennen rakennustoiminnan aloittamista. Pulmana oli, miten merkitä tutkittava muinaisjäännös kaavaan, kun sitä ei aiota suojella. SM on suojeleva merkintä, ja

sen käyttäminen tuntuisi turhan voimakkaalta tilanteessa, jossa muinaisjäännös ei ole rakentamiselle este, ainoastaan hidaste. Tällaisessa tapauksessa voitaisiin käyttää pientalojen aluevarausta, jonka sisälle tulisi osa-aluemerkintänä sm. Tässä tapauksessa ei haluttu antaa kuvaa, että muinaisjäännös suojeltaisiin. Lisäksi merkinnällä VL/s-2 (”Lähivirkistysalue. Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kaskimetsä, joka säilytetään puoliavoimena.”) osoitettua kaskimetsää haluttiin korostaa alueen suojeltavana kohteena. Pieni s on tehokkaampi yksinään, kuin sm-merkinnän rinnalla. Kaavoittajana olemisen etuihin kuuluu, että jos olemassa olevat merkinnät eivät vastaa tarkoitusta, niitä voi keksiä itse lisää. Niinpä kehitelimme yhdessä kaupunginarkkitehti Anne Karvinen-Jussilaisen ja suunnitteluinsinööri Helena Seppälän kanssa merkinnän mmt (”muinaismuistolain 295/1963) perusteella suojellun muinaisjäännöksen tutkimustarve. Ennen rakentamisen aloittamista ja suunnitelmien hyväksymistä on oltava yhteydessä Lahden kaupunginmuseoon.”), joka sai hyväksynnän myös Lahden kaupunginmuseon arkeologilta. Asemakaavaan on merkitty tontit ja tiealue, joilla täytyy ennen rakentamista olla yhteydessä Lahden kaupunginmuseoon. Arkeologi määrittelee tapauskohtaisesti toimenpiteet, tarvitseeko suorittaa pelastuskaivauksia vai riittääkö, että paikalla on arkeologi maansiirtotöiden aikana. Mahdolliset arkeologiset tutkimukset maksaa rakennuttaja. Tiealueen tutkimukset maksaa Lahden kaupunki. Uutta merkintää tullaan käyttämään ehkä laajemminkin Lahdessa, esimerkiksi Renkomäellä on tulossa lähiaikoina asemakaavoja, joiden yhteydessä on myös tarkistettava alueen mahdolliset muinaismuistot ennen rakentamisen aloittamista.

Uuden asemakaavan pinta-ala on 5,9599 hehtaaria ja asemakaavan muutoksen pinta-ala 0,2043 hehtaaria. Aluevaraukset on eritelty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Asemakaavan eri aluevarausten mitoitus

Aluevaraukset	Pinta-ala [ha]	Pinta-ala %	Kerrosala [k-m ²]	Tehokkuus [e]	Pinta-alan muutos [+/-]	Kerrosalan muutos [k-m ² +/-]
Yhteensä	6,1642	100,0	3900	0,06		3900
A yhteensä	1,16401	26,6	3900	0,24	1,6401	3900
V yhteensä	4,3297	70,2			4,1254	
L yhteensä	0,1944	3,2			0,1944	

6.6 Puolehdon kaavan nimistö

Alueen nimistöä ovat Paakkolankatu ja Hainikkalankatu sekä pienemmät kadut Loistekatu, Paistekatu ja Hellekatu, jotka ovat saaneet nimensä sijaintinsa vuoksi aurinkoisella ja lämpimällä etelärinteellä. Paakkolanmäellä on otettu nimeämisessä huomioon myös alueen historiallinen merkitys, kadunnimissä esiintyvät arkeologiaan viittaavat nimet Rautajakankatu, Lasihelmenkatu, Piikatu, Pronssikatu, Sirukatu, Hiilikatu, Muinaiskatu, Kai-

vauskatu, Kotakatu ja Rauniokatu sekä lisäksi pieni tonttien väliin jätetty rakentamaton alue Arkeologinpuisto.

Arkeologit ovat nimenneet vuonna 1985 ensimmäisten tutkimusten yhteydessä alueen Purolehdoksi, josta tuli myös kaavan nimi.

Uudelle kaava-alueelle tulee kaksi uutta katua. Myös puistot on nimettävä. Keruunimistöä pyritään hyödyntämään uusissa nimissä. Keruunimistöä alueelta ovat Tervahaudanpelto, Lyhteenpelto, Rantakivenpelto sekä Pirttikivenpelto, joka on jo käytetty. Lembergin isoja-kokartassa (1797 - 1799) esiintyy nimi Kivistöntarha, jota ei esiinny keruunimistöissä. Lämpimään ja aurinkoiseen etelärinteeseen liittyviä nimiä on myös muualla Lahdessa, joten vapaita loisteeseen, paisteeseen ja helteeseen liittyviä nimiä oli nihkeästi jäljellä. Vapaita nimiehdotuksia olivat muun muassa hohka, paahde, polte ja hohto.

Nimistötoimikunnan kokouksessa päätettiin katujen nimiksi Paahdekatu ja Poltekatu, jotka jatkavat samaa teemaa kuin aikaisemmin nimetty lähialue. Koivukuja on Heikkerönkadun jatke, joten se päätettiin nimetä Heikkerönpoluksi. Kaskimetsän yhteydessä päätettiin hyödyntää vanhaa nimeä Kivistöntarha hieman lyhyemmässä muodossa Kivitarha, lähinnä sen vuoksi, ettei se sekoitu toisella puolella Lahtea sijaitsevaan Kivistönmäkeen. Olemassa olevaa Sepänojanpuiston nimeä jatkettiin myös kaava-alueelle.

6.7 Asemakaavan nähtävillä olo ja eteneminen jatkossa

Purolehdon asemakaava oli nähtävänä 2.1. – 1.2.2006 välisenä aikana. Kaavaan tuli yksi kirjallinen mielipide, jonka teki toinen maanomistajista. Huomautus koski puistoon rajautuvaa tonttia kadun päässä. Maanomistaja esitti toivomuksen, että tontti voisi olla suurempi sen sijaan, että siitä olisi viistetty yksi kulma viheralueeksi.

Nähtävillä olon jälkeen kaava ei ole edennyt, sillä Lahden kaupunki ei ole päässyt maanomistajien kanssa ei vielä yhteisymmärrykseen maankäyttösopimuksesta. Alun perin Lahden kaupunki tarjoutui ostamaan yksityiset maat itselleen, mutta ainakin toinen maanomistajista haluaa itse omistaa tulevat tontit, joten maanomistaja maksaa kaupungille kaavoituksesta, tien rakentamisesta ja kunnallistekniikasta.

Kun maankäyttösopimus saadaan kuntoon, asemakaava etenee Lahden kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi. Valtuuston päätöksestä on mahdollista valittaa Kouvolan hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. (Lahden kaupunki.)

6.8 Asuin ympäristö arkeologisen kulttuuriperinnön keskellä

6.8.1 Muinaisjäännösten huomioiminen

Esihistorialliset ja historialliset muinaisjäännökset tekevät asuinalueesta erityisen. Alue on ollut asuttuna vuosisatoja, ja maisemassa näkyy kerrostumia eri ajoilta. Nykypäivän asukkaat voivat olla varmoja siitä, että asuvat olosuhteiltaan erinomaisessa paikassa, nimittäin rautakaudella osattiin valita parhaimmat paikat asumiseen.

Muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain suojelemia, eikä niitä saa kaivaa, peittää eikä vahingoittaa. Kiviröykkiöistä voi olla kiusaus viedä kiviä omaan puutarhaan koristeeksi. Useita kiviröykkiöitä alueella on kärsinyt tällaisesta toiminnasta, todennäköisesti asukkaiden tietämättömyyden vuoksi. Muinaisjäännöksiä suojelua on vaikea valvoa ja tuhoajia on vaikea jäljittää, joten niiden säilyminen on pitkälti asukkaiden asenteista kiinni.

KUVIO 78: Kaskirauniot ovat muinaismuistolain suojelemia

Pientaloalueilla yleinen ongelma on puutarhasta syntyneiden risujen, haravointi- ja kitkentäjätteen vieminen tontin ulkopuolelle metsään. Puutarhajätteet tulisi kompostoida omalla pihalla tai viedä kaatopaikalle. Varsinkaan muinaismuistoalueelle niitä ei saa viedä, sillä alueella sijaitsevien muinaisjäännösten peittäminen on kielletty. Myös perinnebiotoopit ovat herkkiä puutarhajätteen maatumisesta syntyville lisäravinteille, jotka aiheuttavat kasvillisuuden rehevöitymistä.

6.8.2 Kaskimetsän maisemanhoito-ohjeet

Purolehdon asemakaavassa kaskimetsä on osoitettu merkinnällä VL/s-2 ”Lähivirkistysalue. Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kasv metsä, joka säilytetään puoliavoimena”. Säilyäkseen puoliavoimena, metsä tarvitsee säännöllisiä hoitotoimia. Kaskimetsässä on suoritettu 1980-luvun lopulla hoitotoimenpiteitä paikallisten asukkaiden voimin Valvonta- ja ympäristökeskuksen johdolla. Kimmo Seppäsen laatiman hoitosuunni-

telman (1996) mukaan hoidollisena yleistavoitteena olisi säilyttää alueella yhtenäinen puo-
livarjoisa kaskeamisen jälkeistä sukkessiovaihetta kuvaava leppälehto. Kaskialueella tulisi
hoitotyön avulla pitää lepikko nuoren puuston vaiheessa ja on ehdottoman tärkeää, että
raivausjäte vietään pois alueelta.

Hoitotyössä puut ja pensaat tulee poistaa kaskiraunioista. Oksat siirretään pois muinais-
jäännöksen päältä. Muinaisjäännöksen päälle ei kaadeta puita eikä kasata hakkuutähteitä.
Muinaisjäännösalueella ei ole suositeltavaa kulkea metsäkoneella, mutta Purolehdon pie-
nialaisessa kaskimetsässä se ei ole tarpeenkaan. Puutavara varastoidaan muinaisjäännös-
alueen ulkopuolelle. Kiinteää muinaisjäännöstä ja sen suoja-aluetta ei muokata eikä niiltä
nosteta kantoja.

Kuusia on tavattu harventaa muinaisjäännösalueilla voimakkaasti, mutta niiden täydelli-
nen poistaminen alueelta on harvoin perusteltua. Katajikat säilytetään sellaisilla alueilla,
jossa niillä on menestymisen mahdollisuuksia. Muinaisjäännöksen ympäristössä olisi hyvä
suosia eri ikäisiä puita. Myös lahoja pysty- ja maapuita säilytetään kaikkialla, missä ne
eivät ole vaaraksi alueella liikkuville tai muulle ympäristölle. (Tiitinen 1999, 35.)

Harvennuksen yhteydessä kaikki muinaisjäännöksen näkyvissä rakenteissa kasvavat puut
kaadetaan, sillä puiden juuret saattavat vahingoittaa säilyneitä rakenteita. Hakkuu muinais-
jäännösalueella olisi suositeltavaa tehdä metsurityönä ja talvella. Ajourat suunnitellaan
mahdollisimman hyvin maisemaan sopiviksi, muinaisjäännösten välittömässä läheisyydes-
sä ajamista vältetään ja rakenteiden yli ajamista ei sallita edes maan ollessa roudassa ja
lumen peittämänä. Puunkorjuussa käytetään mahdollisimman kevytrakenteista kalustoa,
jotta vältetään syviltä ajourilta. Hevoskuljetusta on käytetty menestyksellisesti erityisen
herkillä alueilla ja vaikeassa maastossa. (Tiitinen 1999, 35.)

6.8.3 Asukkaiden tiedon lisääminen

Purolehdon historiallisten arvojen säilymiseksi on tärkeää välittää tietoa alueen muinais-
muistoista uusille asukkaille. Alueen esihistoria voi olla tuntematon myös vanhoille asuk-
kaille.

Paakkolanmäen muinaismuistoalueen vieressä sijaitsee vuonna 2004 laadittu opastaulu,
joka kertoo alueen historiasta ja perinnemaisemista. Opastaulu on pystytetty paikalle osa-
na Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian Perinnemaisemamatkailu
Etelä-Suomessa –hanketta. Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksikkö oli mukana
Lahden alueen opastaulujen laatimisessa, kuva-aineiston järjestämisessä ja pystytyksessä.

KUVIO 79: Paakkolanmäen opastaulu

Luontopolun yhteyteen voisi pystyttää toisen kyltin, joka kertoo laajemmin Ahtialan esihistoriasta. Ahtialan useiden muinaisjäännösten ympärille voisi kehittää esimerkiksi kokonaisen esihistoriapolun.

Purolehdon asemakaavan yhteydessä on laadittu alueelle rakentamis- ja pihanhoito-ohjeet, jotka jaetaan jokaiselle alueelle rakentavalle. Ohjeissa kerrotaan alueen historiasta ja pihanhoito-ohjeissa mainitaan muinaisjäännösten kunnioittaminen (LIITE 9).

7 YHTEENVETO

Kiinnostukseni Ahtialaa kohtaan heräsi kesällä 2002, jolloin työskentelin Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksikössä maisemasuunnittelijana. Tutustuin työni kautta Paakkolanmäen muinaismuistoalueeseen, ja ihastuin alueen historialliseen kerroksellisuuteen, sen tutkimattomiin kiviröykkiöihin, arkeofyytteihin, kaikkiin niihin maiseman pieniin yksityiskohtiin, jotka kertovat alueen historiaa niille, jotka osaavat merkkejä lukea. Rautakautinen ja keskiaikainen maisema Ahtialassa on yhä hahmotettavissa alueen rakentumisesta huolimatta. Myös asuinalueena Paakkolanmäki on viehättävää, rauhallista ja luonnonoloiltaan kaunista aluetta.

Kesällä 2003 olin arkeologi Timo Sepänmaan apulaisena tutkimassa koekuopin Ahtialan asemakaavoittamattomia alueita Lahden kaupungin toimeksiannosta. Purolehdon alueella sain ajatuksen yhdistää opinnäytetyössäni kaavoituksen ja arkeologian. Lahden kaupungin teknisessä ja ympäristötoimessa suhtauduttiin myötämielisesti ehdotukseeni laatia opinnäytetyönä asemakaava Purolehdon alueelle. Kaavaprosessi alkoi syksyllä 2004 suorittessani opintoihin liittyvää työharjoittelua Lahden kaupungilla maankäytön osastolla.

Kaiken kaikkiaan asemakaavan laatiminen Purolehdon alueelle on ollut mielenkiintoinen ja haastava tehtävä. Ennako-odotuksistani huolimatta muinaisjäännökset eivät osoittautuneetkaan tehtävän hankalimmaksi osa-alueeksi. Enemmän päänvaivaa aiheuttivat muun muassa rinnemaastoon sijoitettavat tontit rakennuksineen, alueen asukkaita häirinyt hiihtolatu, joka kulki asuinalueen poikki sekä etukäteen suunniteltu aikataulu, joka itsestäni riippumattomista syistä ei toteutunutkaan odotetusti.

Ensimmäinen asemakaavani osoitti minulle, että kaavoittajan täytyy hallita valtava määrä tietoa eri osa-alueilta, mutta täytyy myös osata kysyä neuvoa viisaammilta, jos omat taidot eivät riitä. Asemakaava myös konkreettisesti osoitti sen, että eri tahojen intressit on joskus vaikea sovittaa yhteen. Silloin kaavoittajan on osattava tehdä mahdollisimman hyvä kompromissiratkaisu, joka tyydyttää kaikkia osapuolia.

Alueen tulevaisuutta suunniteltaessa on tärkeää tuntea sen historia. Usein suunnitelmat tehdään vailla minkäänlaista alueen historian tuntemusta. Näin saatetaan tuhota peruuttamattomasti maiseman historiallisia arvoja ja samalla kansallista kulttuuriperintöä. Alueen historiaa tuntemalla maisemasta voidaan erottaa selkeitä historiallisia kerrostumia. Esihistoriallisen ja historiallisen ajan maankäyttötavat voivat olla yhä näkyvissä maisemassa tai ne voivat selittää nykyään näkyviä rajoja, teiden, peltojen ja kylätonttien paikkoja. Paikallishistoriallinen tietämys lisää asukkaiden mielenkiintoa asuinalueen kohtaan, ja erilaiset kylähistoriikit ovat lisänneet suosiotaan. Myös esihistoria kiinnostaa enenevässä määrin asukkaita. Tieto lisää kohteiden suojelua, joten alueen historiasta olisi hyvä tiedottaa asukkaille. Myös tieto maanomistajille siitä, etteivät muinaisjäännökset rajoita maan luon-

nollista taloudellista käyttöä, kuten maanviljelyä tai metsänhoitoa, voisi säästää useita muinaisjäännöksiä ja tuoda ne myös tutkijoiden tietoisuuteen.

Esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiä ei pitäisi ajatella rasitteena eikä kiusallisena esteenä rakentamiselle. Ne ovat arvokkaita muistoja esi-isiemme elämästä. Maiseman näkyvä kerroksellisuus on arvotekijä, jota voidaan hyödyntää muun muassa matkailussa ja alueen imagon vahvistajana. Hoidettuina muinaismuistoalueet toimivat myös erinomaisina opetuskohteina.

On tärkeää, että muinaisjäännökset merkitään eritasoisille kaavakartoille, jolloin tieto muinaisjäännöksistä välittyy maankäytön suunnittelijoille ja viranomaisille. Yleisen edun mukaista on, että kaava antaa oikean kuvan maankäytön mahdollisuuksista. Kaavoitus on tärkein keino muinaisjäännöksen ja sen ympäristön suojelun turvaamisessa. Toisaalta kaavoituksella voidaan myös tuhota muinaisjäännöksiä, muun muassa puutteellisten inventointitietojen vuoksi. Kaavoittajan tulisi olla hyvissä ajoin ennen suunnittelua yhteydessä museoviranomaisiin, jotka tietävät suunnittelualueen inventointitilanteen ajantasaisuuden. Kun kaavoitustyössä tehdään alusta alkaen tiivistä yhteistyötä kaavoittajien, museoviranomaisten ja maanomistajien kesken, päästään todennäköisimmin parhaiten kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun, ja arkeologinen kulttuuriperintö säilyy myös tuleville sukupolville.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Ahtialan osayleiskaavoitus. 1981. Perusselvitykset ja lähtökohdat 2. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto. A2/1981. Lahden kaupungin painatuskeskus, Lahti.
- Alanen, T. & Kepsu, S. 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776 - 1805 – Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Alvik, R. 2002. Aikamatka esihistoriaan. Päijät-Hämeen esihistoriaa ja kohteita kulttuuri- matkailijalle. Lahden kaupunginmuseon arkeologian yksikkö, Esihistoriamatkailu- hanke. Gummerus, Jyväskylä.
- Asemakaavamerkinnot ja -määräykset. 2003. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000 – julkaisusarja, Opas 12. Edita Publishing Oy, Helsinki.
- Asemakaavan selostus. 2003. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000 –julkaisusarja, Opas 3. Ympäristöministeriö. Oy Edita Ab Kustannustoimitus, Helsinki.
- Heikkilä, T. 2001. Suomalainen kulttuurimaisema. 2. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Sulkava.
- Hovi, A. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 190. Hämeen ympäristökeskus, Hämeenlinna.
- Hovi, A., Jantunen, J., Lahelma, A., Kiuru, A., Suominen, O., Virtanen, T. & Voijola, G.-M. 2005. Matka Etelä-Suomen perinnemaisemiin ja esihistoriaan. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia ja Perinnemaisemamatkailu Etelä-Suomessa -hanke. Salpausselän kirjapaino, Hollola.
- Härö, M. 1984. Suomen muinaismuistohallinto 1884 - 1917. Suomen muinaismuistohallinto ja antikvariaattinen tutkimus, Muinaistieteellinen toimikunta 1884 - 1917. Museovirasto. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Härö, M. & Von Martens, A. 2006. Maankäyttö- ja rakennuslain seuranta. Kulttuuriympäristö, Museovirasto ja museot. Museovirasto, Rakennushistorian osasto.
- Kaupunkirakenteen kehitys 1878-1983. Lahden yleiskaava, yleiskaavan tarkistus ja täydennys, perusselvitykset. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto, kaavoitusosasto. B11/1984. Lahti.
- Kepsu, S. 1981. Pohjois-Kymenlaakson kylännimet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367. Hämeenlinna.
- Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. 2002. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisu- ja Sarja B No 64. Vantaa.
- Kiviniemi, E. 1990. Perustietoa paikannimistä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 516. Mänttä.

- Laapotti, M. 1994, Lahden paikannimistö. Lahden kaupunki. Lahden kaupungin painatuskeskus.
- Lahden luonto. 2000. Biologian ja maantieteen opetuskohteet. Valvonta- ja ympäristökeskuksen julkaisuja, sarja A10/2000. Lahden kaupungin painatuskeskus.
- Lahelma, A. 2002. Kohti pysyvää kyläasutusta. Teoksessa H. Poutiainen, (toim.) Sukupolvien maisema. Porvoonjokilaakson kansallismaiseman syntyvaiheita. Lahden kaupunginmuseo. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, s. 74 - 75.
- Lehtinen, L. 2005. Karttojen kertomaa. Vanhojen karttojen kautta maiseman historiaan. Ympäristöministeriö, Alueiden käytön osasto. Genimap, Porvoo.
- Lehtinen, L. 1997. Maaseutumaiseman kerroksisuus ja vetovoima. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, julkaisuja 55. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Lehtinen, M. 1950. Nastolan erä- ja rajahistoria. Osat I ja II. Lahden kirjapaino- ja sanomalehti-Oy.
- Maakuntakaavamerkinnät ja -määräykset. 2003. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000 – julkaisusarja, Opas 10. Ympäristöministeriö alueidenkäytön osasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus. Arvio laista saaduista kokemuksista. Suomen ympäristö, alueiden käyttö, 781. Helsinki.
- Maaranen, P. & Kirkinen, T. 2000. Arkeologinen inventointi. Opas inventoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Museovirasto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Maisema- ja ympäristöanalyysi. 1884. Perusselvitykset. Lahden yleiskaava, yleiskaavan tarkistus ja täydennyt. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto, Kaavoitusosasto. B9/1984. Lahden kaupungin painatuskeskus.
- Miettinen, T. 2000. Kymenlaakson kalliomaalaukset. Kymenlaakson maakuntamuseon julkaisuja no 27. Painokotka Oy, Kotka.
- Mäkelä, A. 1979. Nastolan historia I. Nastolan kunta. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mäkelä, A. 1982. Nastolan historia II. Nastolan kunta. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. 2000. Suomen ympäristö 443. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Pihlaja, J. 2005. Lahti-käsikirja. Lahden kaupunki. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Poutiainen, H. (toim.) 2002. Sukupolvien maisema. Porvoonjokilaakson kansallismaiseman syntyvaiheita. Lahden kaupunginmuseo. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

- Purhonen, P. 1998. Kristinuskon saapumisesta Suomeen. Uskontoarkeologinen tutkimus. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 106. Helsinki.
- Rantatupa, H. (toim.). 2000. Kartta historian lähteenä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 55. Kampus kustannus, Jyväskylä.
- Rutamäki, M. 1997. Maisemarakenne. Teoksessa: M. Luostarinen & A. Yli-Viikari (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Suomen ympäristökeskus. Maatalouden tutkimuskeskus, Sulkava, s. 13 –22.
- Maaranen, P. 2000. Arkeologinen kulttuuriperintö osana suomalaista maisemaa. Teoksessa J. Saarinen & P. Raivo (toim.) Metsä, harju ja järvi. Näkökulmia suomalaiseen maisemantutkimukseen ja suunnitteluun. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 776, 2000. Rovaniemen tutkimusasema. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Salonen, K. 1998. Ylinen Viipurintie. Hämeen liiton julkaisu V:45. Hämeenlinna.
- Sarvas, A. 1979. Nastolan esihistoria. Teoksessa A. Mäkelä 1979 Nastolan historia I. Nastolan kunta. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, s. 15 - 46.
- Seppänen, K. 2002. Perinnemaisemia ja muinaistulokkaita. Teoksessa H. Poutiainen (toim.) Sukupolvien maisema. Porvoonjokilaakson kansallismaiseman syntyvaiheita. Lahden kaupunginmuseo. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, s. 124 - 127.
- Seppälä, S.-L. 2006. Perinnemaisemien yhteys varhaiseen asutus- ja maankäyttöhistoriaan. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Suomen ympäristö 1/2006. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Takala, H. 2004. Lahden Ristola ja Etelä-Suomen varhaisin jääkauden jälkeinen asuttaminen. Lahden kaupunginmuseo. Gummerus, Jyväskylä.
- Takala, H. 1999. Lahden seudun asuttaminen esihistoriallisella ajalla. Teoksessa H. Takala & H. Poutiainen (toim.) Nuoren kaupungin pitkä historia. Lahden kaupunki ja Euroopan yhteisö, Euroopan aluekehitysrahasto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, s. 9 - 19.
- Takala, H. 1998. Arkeologian maastotöiden perusteet. 2. painos. Yliopistopaino, Helsinki.
- Takala, H. 1997. Nastolan Oksjärven rajakivi. Teoksessa E. Hassinen (toim.) Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirja 1997. Päijät-Hämeen tutkimusseura ry, Lahti.
- Takala, H. 1992. Arkeologian harrastajan opas. Kätevät&Pätevät Kirjayhtymä. Oy Länsi-Suomi, Rauma.
- Tiitinen, T. (toim.) 1999. Hiidenkiuas ja Tulikukka. Opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon. Museovirasto, muinaisjäännösten hoitoyksikkö. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Tollin, C. 1991. Ättebackar och ödegården. De äldre lantmäterikartorna i kulturmiljövärden. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Vainio, M., Kekäläinen, H., Alanen, A. & Pykälä, J. 2001. Suomen perinnebiotoopit. Perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristö 527. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.

Vesala, R. 1994. Maankäytön suunnittelun strategiat ja käytäntö Esimerkkinä Lahti. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, TKK offset/Espoo.

Yleiskaavamerkinnät ja –määräykset. 2003. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000 – julkaisusarja, Opas 11. Ympäristöministeriö alueidenkäytön osasto. Edita Prima Oy, Helsinki.

Painamattomat lähteet

Adel, V. & Lahelma, A. 2002. Lahti Arkeologinen täydennysinventointi. Lahden kaupunginmuseo – Päijät-Hämeen maakuntamuseo.

Ahtiala PAAKKOLANKETO – Korttelisuunnitelma, korttelin 13373 tontit 2-4 ja korttelit 13374-13378. Piirustus nro A-982. RAKENTAMIS- JA PIHASUUNNITTELUOHJEET. Lahden tekninen ja ympäristötoimiala, Kaupunkisuunnittelu.

Gardberg, C.J & Edgren, T. Museoviraston lausunto Lahden Ahtialan Paakkolanmäen muinaisjäännösten merkitseminen tekeillä olevaan kaavaan 14.11.1985.

Heikkurinen-Montell, T. & Uino, P. 2004. Kiinteät muinaisjäännökset ja kaavoitus. Moniste. Museovirasto, Arkeologian osasto. Luonnos 10.6.2004.

Lahti Ahtiala – Kaivauskertomukset I (1978-1985). Lahden kaupunginmuseo – Päijät-Hämeen maakuntamuseo, Arkeologian yksikkö.

Lahti Ahtiala – Kaivauskertomukset II (1985-1992). Lahden kaupunginmuseo – Päijät-Hämeen maakuntamuseo, Arkeologian yksikkö.

LUMO 2001 –raportti. Lahden kaupunki.

Mäki, J. 2002. Ahtialan viherverkosto – Asukkaan virkistyskäytön näkökulmasta. Lahden ammattikorkeakoulu, Tekniikan koulutusohjelma, miljöosuunnittelun opinnäytetyö.

Seppänen, K. 1996. Lahden Ahtialan Paakkolanmäen hoitosuunnitelma. Valvonta- ja ympäristökeskuksen tiedonantoja, Sarja A 2 / 96. Lahden kaupunki, Valvonta- ja ympäristökeskus.

Seppänen, K. 1988. Rautakautinen Ahtiala tänään – Raportti Lahden Ahtialan rautakautisista löytöpaikoista ja arkeofyyttisen kasvillisuuden esiintymisestä.

Sepänmaa, T. 2003. Lahti Ahtiala – Kaava-alueen muinaisjäännösten inventointi ja prospektointi. Lahden kaupunginmuseo – Päijät-Hämeen maakuntamuseo.

Viljanmaa, S. 2004. Lahti Ahtiala. Purolehto ja Paakkolanmäki I – Kaava-alueen muinaisjäännösten prospektointia ja inventointia. Lahden kaupunginmuseo - Päijät-Hämeen maakuntamuseo.

Internet-sivut

Arkeologinen toiminta Keski-Suomen museossa [Internetsivut]. Keski-Suomen museo. [viitattu 8.11.2004]. Saatavissa: <http://www.jyvaskyla.fi/ksmuseo/arkeo/>

FINLEX ® - Valtion säädöstietopankki [Internetsivut]. Oikeusministeriö ja Edita. [viitattu 5.4.2006]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi>

Mikroliitti, Jussila, T. [Internetsivut]. Mikroliitti Oy. [viitattu 10.11.2004]. Saatavissa: <http://www.mikroliitti.fi>

Lahden kaupunki [Internetsivut]. [viitattu 5.4.2006]. Saatavissa: <http://www.lahti.fi>

Museovirasto, arkeologia. [Internetsivut]. Museovirasto. [viitattu 24.4.2006]. Saatavissa: <http://www.nba.fi>

Päijät-Hämeen maakuntakaava. [Internetsivut]. Päijät-Hämeen liitto. [viitattu 15.4.2006]. Saatavissa: <http://www.paijat-hame.fi>

Kiviopas, Turunen, M [Internetsivut]. www.kiviopas.fi [viitattu 23.3.2006]. Saatavissa: <http://www.kiviopas.fi>.

Ympäristökeskus, Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu [Internetsivut]. Valtion ympäristöhallinto. [viitattu 24.4.2006]. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi>

Wikipedia, vapaa tietosanakirja. [Internetsivut]. [viitattu 15.4.2006]. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Etusivu>

1600-luvun maakirjakartat [Internetsivut]. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän yliopiston tietojenkäsittelytieteiden laitos ja Tieteen tietotekniikan keskus CSC. [viitattu 20.4.2006]. Saatavissa: <http://www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat/>

Kartat

Ilmakuvatulkintaan perustuva ”KOVAN POHJAN” syvyyskartta 1:20 000. Tulkinnan suorittanut tekn. tri. Kauranne v. 1970. Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö.

Ilmakuvatulkintaan perustuva PINTAMAALAJIKARTTA 1:20 000. Tulkinnan suorittanut tekn. tri Kauranne v. 1970. Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö.

Isojakokartta Ahtialasta 1797-99 (Gustav Lemberg). Julkaistu raportissa Seppänen, K. 1996. Lahden Ahtialan Paakkolanmäen hoitosuunnitelma.

Kuninkaan kartasto. Kirjassa Alanen, T. & Kepsu, S. 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Maataloudellinen maaperäkartta 1:20 000. Maanmittaushallitus, 1969.

Topografinen kartta Lahdesta 1940. Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö.

Ilmakuvat

Ilmakuva vuodelta 1946, Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö

Viistokuva vuodelta 1980, Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö

Viistokuva vuodelta 1980, Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto

Ilmakuva vuodelta 2005, Lahden kaupungin tekninen ja ympäristötoimi, Maankäyttö

Valokuvat

Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto

Carita Uronen

LIITTEET

- LIITE 1 Muinaismuistolaki
- LIITE 2 Museoviraston esitys Paakkolanmäen muinaismuistoalueen rajauksesta
- LIITE 3 Kaavavaihtoehtojen vaikutusten arviointilomake
- LIITE 4 Kaavaluonnos, vaihtoehto A
- LIITE 5 Kaavaluonnos, vaihtoehto B
- LIITE 6 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma
- LIITE 7 Purolehdon asemakaava
- LIITE 8 Asemakaavaselostus
- LIITE 9 Rakentamis- ja pihansuunnitteluohjeet

MUINAISMUISTOLAKI

Annettu Helsingissä 17. päivänä kesäkuuta 1963

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään:

1 luku
Kiinteät muinaisjäännökset.

1§

Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty.

2§

Kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat:

- 1) maa- ja kivikummut, rökkiöt, kivikehät ja muut kiveykset ja kivilatomukset, jotka ovat ihmisten muinoin tekemiä;
- 2) pakanuuden aikaiset haudat ja kalmistot, myös sellaiset, joista maan pinnalla ei ole merkkejä;
- 3) kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tahi maalauksia, hiomauria tai muita hionnan tahi hakkuun jälkiä taikka uhrikuoppia;
- 4) uhrilähteet, uhripuut, uhrikivet ja muut palvontapaikat sekä muinaiset käräjäpaikat;
- 5) muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä;
- 6) muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset, kirkkojen, kappeliin, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla;
- 7) kivet, ristit ja patsaat, jotka muinoin on pystytetty jonkun henkilön tai tapahtuman muistoksi tai uskomuksellisessa tarkoituksessa, samoin kuin muut sellaiset muistomerkit;
- 8) muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartiotuli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset; sekä
- 9) kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja.

3§

Kiinteiden muinaisjäännösten rauhoitusta valvoo muinaistieteellinen toimikunta.

4§

Kiinteään muinaisjäännökseen kuuluu sellainen maa-alue, joka on tarpeen jäännöksen säilymiseksi sekä jäännöksen laadun ja merkityksen kannalta välttämättömän tilan varaamiseksi sen ympärille. Aluetta, josta 1 momentissa on säädetty, nimitetään tässä laissa suoja-alueeksi.

5§

Jos kiinteä muinaisjäännös suoja-alueineen on määrätty maanmittaustoimituksessa tai pakkolunastettu, on siinä määrättyjä rajoja noudatettava.

Milloin muinaisjäännöksen rajoja ei ole määrätty siten kuin 1 momentissa on sanottu eikä muinaistieteellisen toimikunnan ja maanomistajan kesken niistä kirjallisesti sovita, lääninhallituksen asiana on muinaistieteellisen toimikunnan tai maanomistajan hakemuksesta vahvistaa rajat. Hakemukseen on liitettävä ehdotus muinaisjäännöksen rajoiksi, selvitys sen kiinteistön omistusoikeudesta, jolla muinaisjäännös sijaitsee, ote maarekisteristä ja jäännöksen sijaintipaikan osoittava luotettava kartta tai karttapiirros. Hakemuksesta on kuultava

maanomistajaa, jos hakemuksen on tehnyt muinaistieteellinen toimikunta, ja muinaistieteellistä toimikuntaa, milloin hakemus on maanomistajan tekemä.

Jollei muinaisjäännöksen rajoja ole vahvistettu siten kuin edellä tässä pykälässä on sanottu, katsotaan rajojen kulkevan siten, että suoja-alueen leveydeksi tulee kaksi metriä luettuna jäännöksen näkyvissä olevista ulko-reunoista.

6§

Milloin kiinteä muinaisjäännös on alueella, jota koskeva maanmittaustoimitus on virillä, on muinaisjäännös suoja-alueineen merkittävä kartalle ja maarekisteriin.

Jos asianosaiset siitä sopivat, on muinaisjäännös suoja-alueinen erotettava maanmittaustoimituksessa osakkaiden yhteiseksi alueeksi.

7§

Jos suoja-alueesta, jonka rajat on sovittu tai vahvistettu 5 §:n 2 momentin mukaisesti, aiheutuu huomattavaa haittaa kiinteistön tai sen osan käyttämiselle alueella, jonka käyttöä aikaisemmin ei ollut vastaavasti rajoitettu, on asianomaisella oikeus saada valtion varoista siitä korvaus.

Jollei 1 momentissa tarkoitettusta korvauksesta sovita, on sitä koskeva kanne pantava vireille suoja-alueen sijaitsemispaikan tuomioistuimessa vuoden kuluessa siitä, kun suoja-alueen rajat on laillisesti määrätty, uhalla että oikeus korvauksen menetetään.

Milloin kiinteistö, jolla suoja-alue sijaitsee, on saamisen tahi toistuvan raha- tai tavaratulon kantamisoikeuden panttina, on korvaus, josta edellä tässä pykälässä on säädetty, talletettava ulosotonhaltijalle ja jaettava niin kuin ulosmitatun omaisuuden myyntihinnasta on määrätty. Panttioikeuden haltijalla on talletettuun korvausmäärään yhtäläinen oikeus kuin kiinteistöön. Tallettamista älköön kuitenkaan toimitettako, jos esitetään panttioikeuden haltijan suostumus korvauksen tallettamatta jättämiseen taikka jos korvattavan edun vähäisyyden vuoksi tai muusta sellaisesta syystä haitan ei ole katsottava sanottavasti heikentäneen vakuuden arvoa.

8§

Lääninhallituksen tulee tarvittaessa antaa erityisiä kiinteän muinaisjäännöksen arvoa turvaavia määräyksiä. Sellaiset määräykset voidaan ulottaa koskemaan myös suoja-alueen ulkopuolella olevaa aluetta, mikäli alueen omistajalle tai jollekin muulle ei siitä aiheudu huomattavaa haittaa.

Lääninhallituksen päätös on julkipantava kunnan ilmoitustaululle niin kuin julkisista kuulutuksista on säädetty sekä, milloin se harkitaan tarpeelliseksi, sopivaan paikkaan muinaisjäännöksen läheisyyteen.

9§

Valtiolla on, milloin yleinen tarve sitä vaatii, siihen kuin kiinteän omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen on säädetty oikeus pakkolunastaa kiinteä muinaisjäännös suoja-alueineen tai sen osa.

10§

Muinaistieteellisellä toimikunnalla on oikeus tutkia kiinteää muinaisjäännöstä, osoittaa sen rajat paaluilla, aidalla tai muilla merkeillä tahi ilmoittaa ne paikalle pannussa taulussa, niin myös kunnostaa muinaisjäännös sekä suorittaa siihen kuuluvalla alueella raivausta ja muita muinaisjäännöksen suojelun ja hoidon kannalta tarpeellisia toimenpiteitä. Muinaistieteellinen toimikunta myös voi määräämillään ehdoilla antaa toiselle luvan muinaisjäännöksen tutkimiseen sekä vastaanottajan suostumuksella luovuttaa toistaiseksi muinaisjäännöksen paikallisen hoidon kunnalle, seurakunnalle tai yhtymälle.

Milloin erityistä syistä on välttämätöntä, voi muinaistieteellinen toimikunta ottaa muinaisjäännöksen tai sen osan haltuunsa toiseen paikkaan sijoitettavaksi ja siellä hoidettavaksi. Nyt sanottu soveltuu myös sellaiseen muinaisjäännökseen tai sen osaan, joka on muurattu tai muutoin yhdistetty rakennukseen tai muuhun rakennelmaan.

Jos joku on kärsinyt vahinkoa 1 tai 2 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä on hänellä oikeus saada siitä valtion varoista kohtuullinen korvaus.

11§

Milloin kiinteä muinaisjäännös tuottaa sen merkitykseen verraten kohtuuttoman suurta haittaa, lääninhallitus voi hakemuksesta, johon on liitettävä muinaisjäännöstä koskeva tarkka selostus, muinaistieteellistä toimikuntaa kuultuaan antaa luvan kajota muinaisjäännökseen tavalla, mikä muutoin 1 §:n 2 momentin mukaan on kielletty. Lupa voidaan sisällyttää tarpeellisiksi katsottuja ehtoja.

Jos 1 momentissa mainittu hakemus on muun kuin maanomistajan tekemä, on omistajaa asiassa kuultava.

Lääninhallituksen päätös, jolla on annettu lupa muinaisjäännökseen kajoamiseen, on alistettava opetusministerin vahvistettavaksi, milloin päätös on muinaistieteellisen toimikunnan lausunnon vastainen.

Luvan saamisesta muinaisjäännöksen kajoamiseen yleistä työhanketta toteutettaessa säädetään 13 §:ssä.

12§

Jos 11 §:n 1 momentissa tarkoitettu hakemus on koskenut sellaista kiinteää muinaisjäännöstä, jota aikaisemmin ei ole tunnettu ja josta merkkejä ei ole ollut näkyvissä maan pinnalla, ja hakemus on hylätty, vaikka muinaisjäännös aiheuttaa hakijalle huomattavaa haittaa, on hakijalla oikeus saada haitasta valtion varoista kohtuullinen korvaus, mikäli hylätyksi tullut hakemus oli tehty kahden vuoden kuluessa siitä, kun muinaisjäännös tavattiin.

Edellä 1 momentissa mainittua korvausta koskeva kanne on, jos korvauksesta ei ole sovittu, pantava vireille muinaisjäännöksen sijaitsemispaikan tuomioistuimessa vuoden kuluessa siitä, kun hakija sai tiedon, että 11 §:n 1 momentissa mainittu hakemus on lainvoimaisesti hylätty, uhalla että oikeus korvaukseen menetetään.

Milloin kiinteistö, jolla muinaisjäännös sijaitsee, on saamisen taikka toistuvan rahatai tavaratulon kantamisoikeuden panttina, on korvauksen tallettamiseen ja jakamiseen vastaavasti sovellettava mitä 7 §:n 3 momentissa on säädetty.

13§

Yleisen tien tekemistä, rautatien, kanavan tai lentokentän rakentamista, vesistön säännöstelyä tai muuta sellaista yleistä työhanketta taikka kaavoitusta suunniteltaessa on hyvissä ajoin otettava selko siitä, saattaako hankkeen tai kaavoituksen toimeenpaneminen tulla koskemaan kiinteää muinaisjäännöstä. Jos niin on laita, on siitä viipymättä ilmoitettava muinaistieteelliselle toimikunnalle asiasta neuvottelemista varten. Neuvottelussa on kuultava maanomistajaa.

Jos 1 momentissa tarkoitettussa neuvottelussa ei päästä yksimielisyyteen, on muinaistieteellisen toimikunnan alistettava asia valtioneuvoston ratkaistavaksi.

14§

Jos maata kaivettaessa tai muuta työtä suoritettaessa tavataan kiinteä muinaisjäännös, jota aikaisemmin ei ole tunnettu, on työmuinaisjäännöksen kohdalta heti keskeytettävä ja työn johdon viipymättä saatettava asia muinaistieteellisen toimikunnan tietoon tarpeellisia toimenpiteitä varten. Jos työ on sellainen kuin 13 §:ssä tarkoitetaan, on asiassa meneteltävä niin kuin mainitussa pykälässä on sanottu.

15§

Milloin yleisen tai suurehkon yksityisen työhankeeseen totuttaminen koskee kiinteää muinaisjäännöstä siten, että siitä aiheutuu muinaisjäännöksen erityinen tutkiminen tai erityisiä toimenpiteitä sen säilyttämiseksi, on hankkeen toteuttajan korvattava tästä johtuvat kustannukset tai osallistuttava niihin, mikäli sitä olosuhteet huomioon ottaen ei ole katsottava kohtuuttomaksi.

2 luku

Irtaimet muinaisesineet.

16§

Sen, joka löytää rahan, aseiden, työkalun, koristeiden, astian, kulkuvälineen tai muun sellaisen esineen, jonka omistajaa ei tiedetä ja mikä voidaan olettaa vähintään sadan vuoden vanhaksi, on viipymättä toimitettava esine sellaisenaan puhdistamattomana löytöpaikkaa sekä löytöön liittyviä olosuhteita koskevine tarkkoine tietoineen muinaistieteelliselle toimikunnalle. Jos on pelättävissä, että esine liikutellessa vahingoittuu, tai jos esinettä muutoin hankaluudetta ei voida toimittaa muinaistieteelliselle toimikunnalle, on löydöstä sille kuitenkin viipymättä ilmoitettava ja samalla annettava edellä mainitut tiedot.

Milloin esine löydetään suosta tai syvemmillä mailla tai löytöpaikalla on kiinteää muinaisjäännöstä, niin kuin asuinpaikkaa tai kalmistoa osoittavia merkkejä, ei löytöpaikkaan saada enempää kajota, ennen kuin muinaistieteellinen toimikunta, jolle löydöstä viipymättä on ilmoitettava, tarvittaessa tutkittuaan paikan on asiasta määrännyt.

Mitä 1 tai 2 momentissa on sanottu esineestä, koskee myös esineen osaa.

17§

Muinaistieteellisellä toimikunnalla on oikeus lunastaa 16 §:ssä tarkoitettu muinaisesine Suomen kansallismuseolle tai siirtää lunastusoikeutensa jollekin muulle yleiselle museolle tai laitokselle. Milloin esineellä on huomattava merkitys, on lunastusoikeuden siirtoon kuitenkin saatava opetusministeriön suostumus. Jollei esinettä lunasteta, on se palautettava löytäjälle, joka saa pitää esineen.

Jos 1 momentissa tarkoitettu esine lunastetaan, on löytäjälle maksettava siitä kohtuullinen korvaus, jonka muinaistieteellinen toimikunta määrää ottaen huomioon esineen laadun. Milloin esine on jalometallia, on korvauksen vastattava vähintään esineen metalliarvoa korotettuna kahdellakymmenelläviidellä sadalta.

Tunnetusta kiinteästä muinaisjäännöksestä tavattu muinaisine, jolla on yhteyttä muinaisjäännöksen kanssa, kuuluu lunastukseen valtiolle.

Muinaistieteellinen toimikunta voi, jos katsoo syytä olevan, suorittaa löytäjälle erityisen löytöpalkkion.

18§

Muinaistieteellisellä toimikunnalla on oikeus tutkia tai määräämillään ehdoilla antaa toiselle lupa tutkia paikkaa, jossa muinaislöytö on tehty, vaikkei siinä olekaan kiinteää muinaisjäännöstä.

Jos joku on kärsinyt 1 momentissa mainitusta tutkimisesta vahinkoa, on se hänelle valtion varoista kohtuullisesti korvattava.

Lääninhallitus voi tarvittaessa uhkasakkoa käyttäen kieltää ryhtymästä 1 momentissa tarkoitettulla alueella tutkimusta vaarantaviin toimenpiteisiin.

19§

Kirkossa tai muussa julkisessa rakennuksessa olevaa tai sellaiseen rakennukseen kuuluvaa irtainta esinettä, johon liittyy muisto muinaisajan tavoista tai taidokkuudesta ja joka ei ole yksityisen omaisuutta, niin kuin vanhaa taulua, veistosta tai muuta taideteosta, kalleutta, vaakunakilpeä, juhla- tai asepukea, lippua, asetta, vaivaistukkia tahi muuta sellaista esinettä, älköön hävitettävä tai luovutettako, ennen kuin siitä on ilmoitettu muinaistieteelliselle toimikunnalle ja se on asian käsitelty. Muinaistieteellisellä toimikunnalla on oikeus otattaa esineestä jäljennöksiä ja kuvia, niin myös, milloin esine aiotaan hävittää tai luovuttaa yksityiselle, lunastaa se Suomen kansallismuseolle.

Mitä 17 §:n 1 momentissa on säädetty muinaisesineen lunastusoikeuden siirtämisestä, sovellettakoon vastavasti 1 momentissa mainittuun lunastusoikeuteen.

3 luku Laivalöydöt.

20§

Merestä tai vesistöstä tavattu laivan tai muun aluksen hylky, joka voidaan olettaa vähintään sadan vuoden vanhaksi, tai sellaisen hyllyn osa on rauhoitettu. Hylystä ja sen osasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kiinteästä muinaisjäännöksestä on säädetty.

Esineet, jotka tavataan 1 momentissa tarkoitetusta hylystä tai ovat ilmeisesti sellaisesta peräisin, kuuluvat lunastuksetta valtiolle, ja on niistä muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä irtaimista muinaisesineistä on säädetty.

Joka löytää edellä tässä pykälässä tarkoitetun hyllyn tai esineen, ilmoittakoon siitä viipymättä muinaistieteelliselle toimikunnalle.

4 luku Erinäisiä säännöksiä.

21§

Milloin tulee suoritettavaksi 10 §:n 1 tai 2 momentissa, 16 §:n 2 momentissa tahi 18 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimenpide, on sen ajasta hyvissä ajoin todisteellisesti tiedossa olevalla postiosoitteella tai muulla tavoin ilmoitettava maan tai rakennelman omistajalle sekä, milloin omaisuus ei ole omistajan hallinnassa, myös sen haltijalle.

22§

Päätöksestä, jota tarkoitetaan 5 §:n 2 momentissa tai 8 §:n 1 momentissa, on viipymättä lähetettävä jäljennös muinaistieteelliselle toimikunnalle ja paikkakunnan poliisiviranomaiselle.

23§

Edellä 11 §:n 1 momentissa tarkoitettu hakemus sekä 13 §:n 1 momentissa, 14 §:ssä, 16 §:n 2 momentissa ja 19 §:n 1 momentissa mainitut ilmoitukset on käsiteltävä kiireellisinä. Tutkiminen ja toimenpiteet, joista 15 §:ssä on säädetty, on myös suoritettava kiireellisesti.

24§

Ilmoitukset, joista on säädetty 13 §:n 1 momentissa, 14 tai 16 §:ssä tahi 20 §:n 3 momentissa, voidaan tehdä sekä 16 §:n 1 momentissa tarkoitettu esine antaa myös poliisiviranomaiselle, jonka viipymättä on toimitettava ne muinaistieteelliselle toimikunnalle.

25§

Joka luvatta ryhtyy 1 §:n 2 momentissa mainittuun toimenpiteeseen taikka rikkoo 8 §:n 1 momentin nojalla annettuja määräyksiä tahi 14 §:n, 16 §:n 2 momentin, 19 §:n 1 momentin tai 20 §:n säännöksiä, rangaistakoon sakolla, jollei häntä muun lain nojalla ole tuomittava ankarampaan rangaistukseen.

Joka jättää toimittamatta asianomaiselle viranomaiselle 16 §:n 1 momentissa tarkoitetun esineen tai ei siitä tee säädettyä ilmoitusta, rangaistakoon niin kuin 1 momentissa on säädetty ja menettäköön löytöön perustuvat oikeudet. Laki on sama, milloin joku muutoin salaa, luovuttaa, itselleen hankkii tai vie maasta pois sanotunlaisen esineen, joka tämän lain mukaan olisi ollut toimitettava muinaistieteelliselle toimikunnalle, tahi vahingoittaa tai muuttelee sitä.

26§

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1963. Sillä kumotaan muinaisaikaisten muistomerkkien rauhoittamisesta ja suojelemisesta 2 päivänä huhtikuuta 1883 annettu asetus, 8 §:ää lukuun ottamatta.

Helsingissä 17. päivänä kesäkuuta 1963

Tasavallan Presidentti
Urho Kekkonen

Opetusministeri
Armi Hosia

Museoviraston esitys Paakkolanmäen muinaismuistoalueen rajauksesta

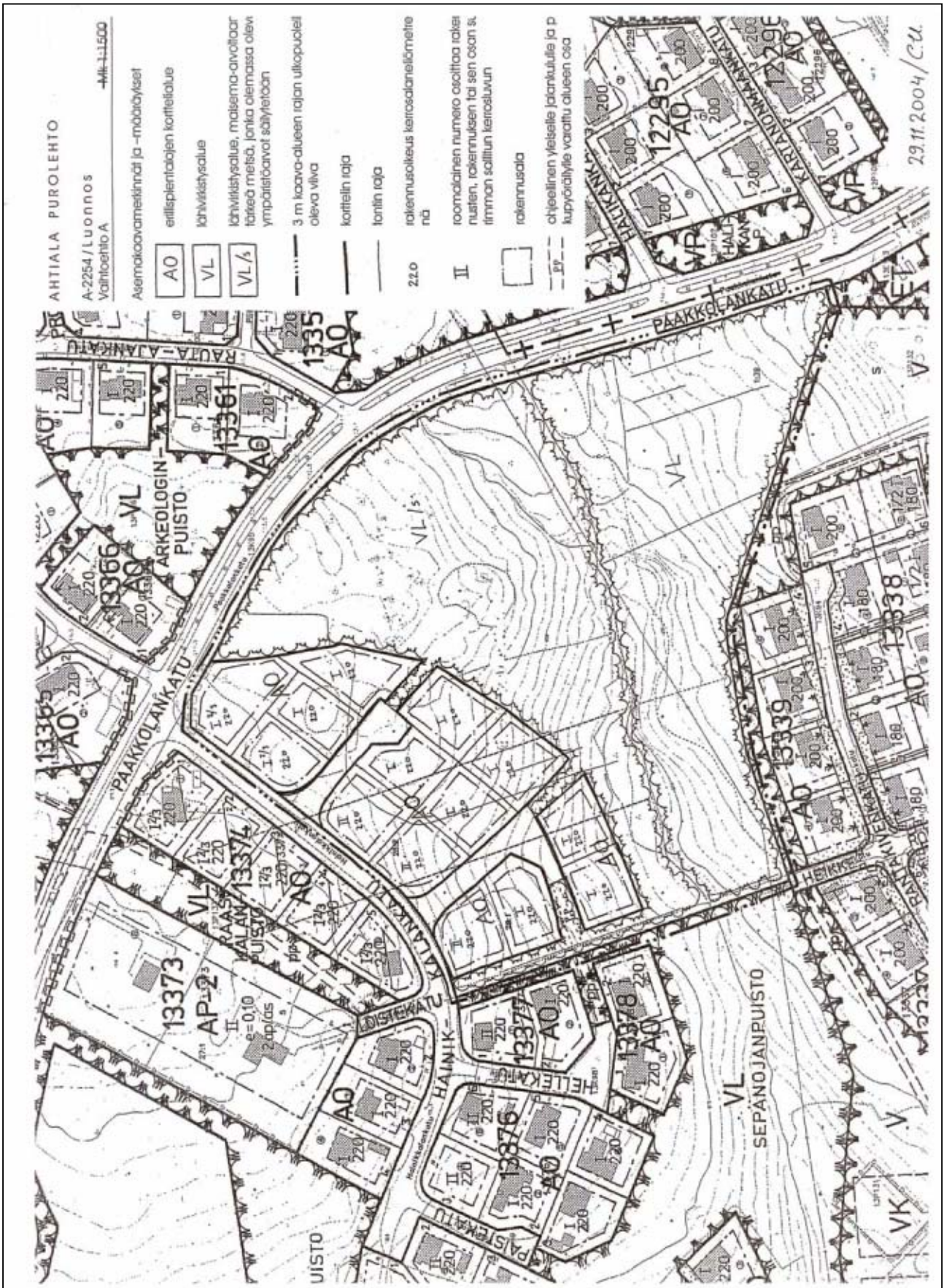
Gargberg & Edgren 1985.

VAIKUTUKSET	VAIHTOEHDOT					VAIHTOEHTO E
	VAIHTOEHTO A	VAIHTOEHTO B	VAIHTOEHTO C	VAIHTOEHTO D	VAIHTOEHTO E	
<p>1. VAIKUTUKSET RAKENNETTUUN YMPÄRISTÖÖN</p> <ul style="list-style-type: none"> - väestön rakentamiseen ja kehitykseen kaava-alueella - yhdyskuntarakentamiseen (tiivistymiseen/hajautumiseen, taloudellisuuteen, olemassa olevan ympäristön uusimiseen ja rakennusten purkamiseen) - kaupunki-/taajamakuvaan - asumiseen - palveluihin (palvelurakentamiseen, palveluiden saataavuuteen ja säilymiseen, uusiin kunnallispalveluihin, kaavan toteuttamisen mukanaan tuomiin lisäpalveluihin) - työpaikkoihin ja elinkeinotoimintaan - virkistykseen - liikenteen järjestämiseen (liikenneverkko, liikennemääriin, liikenneturvallisuuteen, kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen järjestelymahdollisuuksiin, pysäköintiin, kuljetuksiin ja huoltoilikeenteseen) - rakennettuun kulttuuriympäristöön - muinaismuistoihin 	<p>Kuvaus: 15 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevien kahden tonttikadun varrelle. Kaskimetsä säilyy, mutta rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestö kasvaa (+) - täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta (+) - mahdollistaa vaihteittain rakentamisen (+) - uusia omakotitaloja Hainikkalankadun varteen, täydentää asuinalueita (+) - 15 uutta omakotitalotonttia - tukee olemassa olevien palvelujen säilymistä (+) - ei vaikutusta - Sepänojan purolaakson säilyminen lähivirkistysalueena (+) - virkistysreitit eivät katkea (+) - alueen tukeutuminen nykyiseen liikenneverkkoon (+) - kaksi katu lisää, kevyen liikenteen yhteys Hellekadulle - koivukujan säilyttäminen kevyen liikenteen reitillä (+) - ei vaikutusta - rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä (-) - kaskimetsä säilyy (+) 	<p>Kuvaus: 16 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevän yhden kaarikadun varrelle. Kaskimetsä säilyy, mutta rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestö kasvaa (+) - täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta (+) - uusia omakotitaloja Hainikkalankadun varteen, täydentää asuinalueita (+) - 16 uutta omakotitalotonttia - tukee olemassa olevien palvelujen säilymistä (+) - ei vaikutusta - Sepänojan purolaakson säilyminen lähivirkistysalueena (+) - virkistysreitit eivät katkea (+) - alueen tukeutuminen nykyiseen liikenneverkkoon (+) - yksi katu lisää, kevyenliikenteen yhteys Hellekadulle - koivukujan säilyttäminen kevyen liikenteen reitillä (+) - ei vaikutusta - rautakautinen asuinpaikka häviää rakentamisen myötä (-) - kaskimetsä säilyy (+) 	<p>Kuvaus: 21 erillispientalotonttia, jotka sijoittuvat Hainikkalankadulta lähtevien tonttikatujen varrelle. Rautakautinen asuinpaikka ja kaskimetsä häviävät rakentamisen myötä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestö kasvaa (++) - täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta (+) - uusia omakotitaloja Hainikkalankadun varteen, täydentää asuinalueita (+) - 21 uutta omakotitalotonttia - tukee olemassa olevien palvelujen säilymistä (+) - ei vaikutusta - Sepänojan purolaakson säilyminen lähivirkistysalueena (+) - virkistysreitit eivät katkea (+) - alueen tukeutuminen nykyiseen liikenneverkkoon (+) - kolme katu lisää, kevyenliikenteen yhteydet Hellekadulle ja Paakkolankadulle - koivukujan säilyttäminen kevyen liikenteen reitillä (+) - ei vaikutusta - rautakautinen asuinpaikka ja kaskimetsä häviävät rakentamisen myötä (-) - kaskimetsä säilyy (+) 	<p>Kuvaus: 12 erillispientalotonttia, jotka sijaitsevat Hainikkalankadulta lähtevän tonttikadun varrella. Suunnittelualueen länsiosassa sijaitseva rautakautinen asuinpaikka osoitetaan muinaismuistoluueksi (SM), kaskimetsä säilyy.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestö kasvaa (+) - täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta osittain - jonkin verran uusia tontteja Hainikkalankadun varteen, täydentää asuinalueita (+) - 12 uutta omakotitalotonttia - tukee olemassa olevien palvelujen säilymistä (+) - ei vaikutusta - Sepänojan purolaakson säilyminen lähivirkistysalueena (+) - virkistysreitit eivät katkea (+) - alueen tukeutuminen nykyiseen liikenneverkkoon (+) - yksi katu lisää - koivukujan säilyttäminen kevyen liikenteen reitillä (+) - ei vaikutusta - koko alue osoitetaan muinaismuistoluueksi (++) 	<p>Kuvaus: Koko suunnittelualue osoitetaan muinaismuistoluueksi (SM), sisältää myös nykyisen Kartanonmaan virkistysalueen suunnittelualueen eteläpuolella (asemakaavamuutos).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väestön määrä ei muutu (-) - ei vaikutusta (-) - ei vaikutusta - ei vaikutusta (-) - ei vaikutusta - Sepänojan purolaakson säilyminen lähivirkistysalueena (+) - virkistysreitit eivät katkea (+) - ei muutoksia nykyiseen - ei vaikutusta - koko alue osoitetaan muinaismuistoluueksi (++) 	

<p>- tekniseen huoltoon (kunnallistekniikan rakentamistarpeisiin, nykyisten järjestelmien kuormittamiseen)</p> <p>- ympäristönsuojeluun ja ympäristöhäiriöihin</p>	<p>- asuinalue on helppo liittää olemassa olevaan kunnallistekniikkaan (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- asuinalue on helppo liittää olemassa olevaan kunnallistekniikkaan (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- asuinalue on helppo liittää olemassa olevaan kunnallistekniikkaan (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- olemassa olevaa kunnallistekniikkaa ei hyödynnetä (-)</p> <p>- ei vaikutusta</p>
<p>2. VAIKUTUKSET LUONTOON JA LUONNONYMPÄRISTÖÖN</p> <p>- maisemaan (suurmaisemaan, lähimaisemaan, kulttuurimaisemaan)</p> <p>- luonnonoloihin (kasvillisuuteen, eläimistöön, luontotyyppeihin, luonnonmuistomerkkeihin, maiseman/luonnon historiallisiin ominaispiirteisiin)</p> <p>- luonnon monimuotoisuuteen</p>	<p>- asuintontit täydentävät rakennettua ympäristöä, hoitamaton alue häviää (+)</p> <p>- umpeenkasvava entinen pelto häviää</p> <p>- kaskimetsä ja purolehto säilyvät (++)</p> <p>- kaskimetsän suojeleu (+)</p>	<p>- asuintontit täydentävät maisemaa, hoitamaton alue häviää (+)</p> <p>- maisemallisesti arvokas kaskimetsä häviää (-)</p> <p>- umpeenkasvava entinen pelto häviää</p> <p>- purolehto säilyy (+)</p> <p>- luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas kaskimetsä häviää (-)</p>	<p>- asuintontit täydentävät rakennettua ympäristöä, hoitamaton alue häviää (+)</p> <p>- entinen pelto, jossa rautakautinen asuinpaikka sijaitsee, säilyy emallaan</p> <p>- kaskimetsä ja purolehto säilyvät (++)</p> <p>- kaskimetsän suojeleu (+)</p>	<p>- A-alue kasvaa vähitellen kokonaan umpeen ilman maisemanhoitotöitä</p> <p>- kaskimetsä ja purolehto säilyvät (++)</p> <p>- kaskimetsän suojeleu (+)</p> <p>- säilykseen kaskimetsä tarvitsee säännöllistä hoitoa, muuten alue kasvaa entistään umpeen, kuusikoituu ja kaskimetsä kasvillisuus katoaa lopulta kokonaan</p> <p>- kasvillisuuden kasvun myötä valon väheneminen</p> <p>- Sepänojan varret säilyvät rakentamattomina (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p> <p>- ei vaikutusta</p>
<p>- pienilmastoon</p> <p>- vesistöihin ja vesitalouteen (veden ekologiseen kiertoon, pohja- ja pintavesiin, vesialueisiin)</p> <p>- maa- ja metsätalouteen</p> <p>- luonnon suojeleluun</p>	<p>- maisema avautuu jonkin verran puuston harventamisesta, valon lisääntymisen</p> <p>- Sepänojan varret säilyvät rakentamattomina (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- maisema avautuu jonkin verran puuston harventamisesta, valon lisääntymisen</p> <p>- Sepänojan varret säilyvät rakentamattomina (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- maisema avautuu jonkin verran puuston harventamisesta, valon lisääntymisen</p> <p>- Sepänojan varret säilyvät rakentamattomina (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p> <p>- ei vaikutusta</p>	<p>- Sepänojan varret säilyvät rakentamattomina (+)</p> <p>- ei vaikutusta</p> <p>- ei vaikutusta</p>
<p>3. VAIKUTUKSET TALOUTEEN</p> <p>- kokonaistalouteen</p> <p>- kunnan talouteen lyhyellä aikavälillä, investointeihin</p> <p>- kunnan talouteen pitkällä aikavälillä (uusiin työpaikkoihin, uusiin veronmaksajiin, palvelujen tuottamiskustannuksiin)</p>	<p>- lisää käyttäjiä Ahtialan palveluille</p> <p>- kaupungille myytäviä tontteja (+)</p> <p>- olemassa oleman kunnallistekniikan käyttöastetta parannetaan (+)</p> <p>- ei merkittävää vaikutusta</p>	<p>- lisää käyttäjiä Ahtialan palveluille</p> <p>- kaupungille myytäviä tontteja (+)</p> <p>- olemassa oleman kunnallistekniikan käyttöastetta parannetaan (+)</p> <p>- kaskimetsän arkeologisten tutkimusten kustannukset (-)</p> <p>- ei merkittävää vaikutusta</p>	<p>- lisää käyttäjiä Ahtialan palveluille</p> <p>- kaupungille myytäviä tontteja (+)</p> <p>- olemassa oleman kunnallistekniikan käyttöastetta parannetaan (+)</p> <p>- kaskimetsän arkeologisten tutkimusten kustannukset (-)</p> <p>- ei merkittävää vaikutusta</p>	<p>- lisää käyttäjiä Ahtialan palveluille</p> <p>- kaupungille myytäviä tontteja (+)</p> <p>- olemassa oleman kunnallistekniikan käyttöastetta parannetaan (+)</p> <p>- ei merkittävää vaikutusta</p>

- yksityistaloudellisiin kustannuksiin (esim. liikennöintikustannuksiin)	- rautakautisen asuinpaikan arkeologisten tutkimusten kustannukset rakennuttajalle	- rautakautisen asuinpaikan arkeologisten tutkimusten kustannukset rakennuttajalle	- rautakautisen asuinpaikan arkeologisten tutkimusten kustannukset rakennuttajalle	- ei vaikutusta	
4. VAIKUTUKSET SOSIAALISIIN OLOIHIN, TERVEELLISYYTEEN JA TURVALLISUUTEEN - liikenneturvallisuuteen - ihmisten elinoloihin ja terveyteen - ympäristön puhtauteen - sosiaalisten olojen muuttumiseen	- kaksi uutta risteystä - tontilleajoliikenne lisääntyy - tiheiden ryteiköiden poistaminen lisää turvallisuutta ja ympäristön siisteyttä (+) - ei vaikutusta - lisää asukkaita alueelle	- yksi uusi risteys - tontilleajoliikenne lisääntyy - tiheiden ryteiköiden poistaminen lisää turvallisuutta ja ympäristön siisteyttä (+) - ei vaikutusta - lisää asukkaita alueelle	- kaksi uutta risteystä - tontilleajoliikenne lisääntyy - tiheiden ryteiköiden poistaminen lisää turvallisuutta ja ympäristön siisteyttä (+) - ei vaikutusta - lisää asukkaita alueelle	- ei vaikutusta - yksi uusi risteys - tontilleajoliikenne lisääntyy - tiheiden ryteiköiden poistaminen lisää turvallisuutta ja ympäristön siisteyttä (+) - ei vaikutusta - lisää asukkaita alueelle	- ei vaikutusta - umpeenkasvava ympäristö on epäsiisti ja turvaton, epävirallinen kaatopaikka mm. puutarhajätteelle (-) - ei vaikutusta - ei vaikutusta
5. VAIKUTUKSET ERI VÄESTÖRYHMIEN TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIIN LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ - asukkaiden määrän muutokseen - asukkaiden ikärakenteen muutoksiin - eri väestöryhmien toimintamahdollisuuksien parantamiseen/heikkenemiseen	- kohtalainen vaikutus - vähäinen vaikutus (esim. lapsiperheiden lisäys) - ei merkittävää vaikutusta	- kohtalainen vaikutus - vähäinen vaikutus (esim. lapsiperheiden lisäys) - ei merkittävää vaikutusta	- hieman suurempi vaikutus - vähäinen vaikutus (esim. lapsiperheiden lisäys) - ei merkittävää vaikutusta	- kohtalainen vaikutus - vähäinen vaikutus (esim. lapsiperheiden lisäys) - ei merkittävää vaikutusta	- ei vaikutusta - ei vaikutusta - ei vaikutusta
6. VAIKUTUKSET KULTTUURIIN	- ei merkittävää vaikutusta	- ei merkittävää vaikutusta	- ei merkittävää vaikutusta	- ei merkittävää vaikutusta	- ei merkittävää vaikutusta
7. MUUT KAAVAN MERKITTÄVÄT VAIKUTUKSET	- ei muita merkittäviä vaikutuksia	- ei muita merkittäviä vaikutuksia	- ei muita merkittäviä vaikutuksia	- ei muita merkittäviä vaikutuksia	- Ympäristön arvo kasvaa, täydentää alueen muita muinaismuistoalueita (+) - edellyttää asemakaavan muutosta (V/VL → SM)

ASEMAKAAVAVAIHTOEHTO A

Asemakaava nro A-2254, (Purolehto)

Maankäyttö- ja rakennuslain 63 § mukainen

OSALLISTUMIS- JA ARVIOINTISUUNNITELMA

Aloite / Hakija	Asemakaava laaditaan kaupungin aloitteesta.
Suunnittelualue	Suunnittelualue sijaitsee Ahtialassa Paakkolanmäellä. Kaavoitettava alue rajautuu pohjoisessa ja idässä Hainikkalankatuun ja Paakkolankatuun, etelässä Sepänojaan ja lännessä Heikkerönkadun suuntaiseen polkuun.
Lähtötiedot	<p>Nykytilanne: Suunnittelualue on omakotitaloalueen keskelle jäänyt rakentamaton lehtipuuvaltainen alue, jota halkoo itä-länsisuunnassa Sepänoja. Ojaa ympäröi rehevä lehto. Ojan suuntaisesti kulkeva luontopolku on osa laajempaa ulkoilureitistöä. Alue on vanhaa viljelymaata, josta muistona on kymmeniä kaskiröykkiötä.</p> <p>Maanomistus: Lahden kaupunki omistaa Ahtialan kylän tilat RN:o 1:39, RN:o 28:4 ja RN:o 37. Yksityisomistuksessa ovat Ahtialan kylän tilat RN:o 28:1 ja 28:2.</p> <p>Seutukaavassa alue on osoitettu taajamatoimintojen alueeksi (A).</p> <p>Lahden yleiskaavassa 2010 alueen pohjoisosa on osoitettu pientalovaltaiseksi asuntoalueeksi (AP). Sepänojan eteläpuoli on osoitettu lähivirkistysalueeksi (VL). Suunnittelualueen kaakkoisosa on osoitettu muinaismuistoalueeksi (SM).</p> <p>Lahden yleiskaavassa 1998 alue on osoitettu pääosin asumiskäyttöön tarkoitettuksi alueeksi (A). Sepänojan eteläpuoli on osoitettu kaupunkirakenteellisesti tärkeäksi lähivirkistysalueeksi tai viheryhteydeksi (VL/S). Suunnittelualueen kaakkoisosa on osoitettu muinaismuistoalueeksi (SM).</p> <p>Suunnittelualueella ei ole asemakaavaa. Raja-alueiden voimassa olevat asemakaavat on vahvistettu 30.7.1981, 2.12.1981, 11.7.1985, 6.10.1986 ja 5.10.1989.</p> <p>Muut suunnitelmat: Ahtialan osayleiskaavassa 1984 alue on osoitettu erillis-pientalovaltaiseksi asuntoalueeksi (AP-1). Sepänojan ympäristö on osoitettu virkistysalueeksi, joka sijaitsee maiseman, luonnon tai muinaishistorian kannalta merkittävällä ja arvokkaalla alueella ja joka varataan rajoituksin virkistyskäyttöön. Osayleiskaavassa suunnittelualue on merkitty alueen osaksi, jolla on suoritettava ennen asemakaavoitusta riittävä arkeologinen tutkimus.</p> <p>Ympäristöselvitykset: Sepänojan kaskiraunioalueen kasvillisuus on inventoitu 16.7.1996, 5.9.2000 ja 15.9.2000 Lumo-kohteiden kartoituksessa. Vuonna 1985 alueella on suoritettu kasvillisuusinventointi, joka painottui erityisesti arkeofyytteihin eli muinaistulokkaisiin.</p> <p>Alueella on suoritettu useita arkeologisia tutkimuksia: Paakkolanmäki I – koekaivaus 1983 Purolehto – kaivaus 1985 Paakkolanmäki I – tasokaivaus 1986 Paakkolanmäki I – kaivaus 1987-1988 Paakkolanmäki I – kaivaus 1992</p>

Lahti Ahtiala - Kaava-alueen muinaisjäännösten inventointi ja prospektointi 2003
 Lahti Ahtiala, Purolehto ja Paakkolanmäki I - Kaava-alueen muinaisjäännösten prospektointia ja inventointia 2004

Luontokohteet: Suunnittelualueella on yksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyvä Lumo-kohde, Sepänojan kaskiraunioalue, joka on eräänlaisena kaskeamisen muistomerkkinä Lahden ympäristössä ainutlaatuinen. Sepänojan eteläpuolella kulkeva luontopolku on osa Ahtialan ulkoilureitistöä.

Kulttuurihistorialliset kohteet: Ahtiala on erityisesti rautakauden suhteen Lahden seudun löytörikkaimpia kyliä. Suunnittelualueelta tunnetaan kaksi muinaisjäännöskohdetta – rautakautinen asuinpaikka Paakkolanmäki I ja Purolehdon kaskiröykkiöalue, joka on ajoitettu keskiajalle. Suunnittelualueen luoteispuolella sijaitsee muinaismuistoalueeksi osoitettu alue, jolla sijaitsevat rautakautiset asuinpaikat Paakkolanmäki II ja III. Sepänojan eteläpuolella sijaitsee Ylä-Kokkolan röykkiöalue, jota pidetään rautakautisena kalmistona.

Suunnittelua rajoittavat tehtävät: Muinaisjäännökset rajoittavat alueen kaavoitusta.

Muut lähtötiedot: Kunnallistekninen verkosto kulkee Hainikkalankadun alla.

Maaperä: alueen länsiosa on karkeaa hietaa/hienoa hiekkaa, alueen itäosa eli kaskiröykkiöiden alue hiekkamoreenia.

Tavoitteet

Maankäyttötavoite

Tavoitteena on täydentää Paakkolanmäen yhdyskuntarakennetta hyödyntäen olemassa olevaa kunnallistekniikkaa.

Kerrosalatavoite / tonttitehokkuustavoite: Tavoitteena on osoittaa alueelle erillispientalotontteja.

Muut tavoitteet: Alueen luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot otetaan kaavoituksessa huomioon.

Vaihtoehtoja

Alueelle laadittiin vaihtoehtoisia asemakaavaluonnoksia, joista valittiin vaihtoehto, joka täydentää parhaiten olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta sekä turvaa keskiaikaisten kaskiraunioiden ja Sepänojan purolehdon säilymistä rakentamattomina.

Osalliset

Kaavoitettavan alueen yksityiset maanomistajat, alueeseen rajautuvien tonttien maanomistajat ja asukkaat, Ahtiala-Myllypohjan omakotiyhdistys ry, Lahden kaupunginmuseo, Lahti Energia Oy, Lahti Vesi Oy ja kaupungin kaavoitukseen osallistuvat viranomaiset sekä muut tahot, joiden toimintaan alueen kaavoitus voi vaikuttaa.

Osallistuminen ja vuorovaikutuksen järjestäminen

Asemakaavatyön vireille tulosta ilmoitetaan kuulemiskirjeen yhteydessä. Asemakaavatyön lähtökohdat ja tavoitteet on esitetty tässä osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa. Viranomaisyhteistyö järjestetään erikseen. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan tehdään tarvittaessa muutoksia ja täydennyksiä.

Asemakaavan valmistelu ja käsittely etenee normaalin asemakaavan laatimisaikataulun mukaisesti:

Kaavan alkamisesta ilmoitetaan Uusi Lahti -lehdessä ja tavallisella kirjeellä maanomistajille, naapureille, asukasyhdistykselle ja viranomaisille (osalliset).

Kaavat ovat nähtävillä teknisen ja ympäristötoimialan palvelupisteessä ja maankäytön yksikössä. Kaavan virallisesta nähtävillä olosta kuulutetaan kaupungin ilmoitustaululla (toimialan palvelupisteessä ja kaupunginkansliassa) ja Uudessa Lahdessa sekä muussa kunnassa asuville maanomistajille tavallisella kirjeellä.

Kaavan hyväksymisestä kuulutetaan kaupungin ilmoitustaululla ja internetiin sekä ilmoitetaan viipymättä kaavan hyväksymistä koskeva päätös muistutuksen tekijöille sekä kuntalaisille, jotka kaavan nähtävillä ollessa ovat sitä kirjallisesti pyytäneet.

Arviointisuunnitelma

Asemakaavaa varten on tilattu Lahden kaupunginmuseolta selvitys kaava-alueen muinaisjäännösten laajuudesta ja nykytilasta (Lahti Ahtiala, Purolehto ja Paakkolanmäki I – Kaava-alueen muinaisjäännösten prospektointia ja inventointia). Selvitys valmistui toukokuussa 2004.

Asemakaavan valmistelun osana laaditaan selvitykset:

- maaperästä
- maisema- ja luontoarvoista

Samoin laaditaan asemakaavan selostukseen sisältyvä vaikutustenarviointi, joka sisältää selvitykset luonnoksen tai vaihtoehtoisten luonnosten vaikutuksista

- olemassa olevaan rakenteeseen ja uuden alueen viihtyisyyteen
- maa- ja kallioperään, veteen ilmaan ja ilmastoon
- kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvaroihin
- alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen ja liikenteeseen
- kaupunkikuvaan, maisemaan kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön

Asemakaavan selostuksessa esitetään MRA 25 § mukaiset selvitykset

- kulttuurihistoriallisesti merkittävät ympäristökokonaisuudet, esihistorialliset muinaisjäännökset, vaikutukset kulttuurimaisemaan
- luontosuhteiltaan arvokkaat alueet

Sopimukset

Yksityisten maiden asemakaavoittaminen edellyttää maankäytösopimusta.

Käsittelyaikataulu

Maankäytön työohjelmassa asemakaava on esitetty laadittavaksi vuonna 2004. Arvioitu tela joulukuussa 2005. Nähtävillä oloaika 30 vrk (MRA 27 ja 32 §) Arvioitu kaupunginvaltuusto keväällä 2006.

Asemakaavan suunnittelija

Miljöosuunnittelija Carita Uronen
Osoite: Tekninen ja ympäristötoimiala / Maankäyttö, Vesijärvenkatu 11, PL 26, 15141 Lahti
fax: (03)814 2392

Päiväys ja allekirjoitus

Lahti 24.10.2005

Carita Uronen

Liitteet

- Kaava-alueen sijainti
- Yleiskaavaote
- Muinaisjäännökset ja jatkotutkimusten tarve Paakkolanmäen kaakkoisosassa v.2004 selvityksen perusteella

- 1 **A0**
- 2 **VL**
- 3 **VL/s-2**
- 4 **3 M**
- 5 **KORTTELIN, KORTTELINGON JA ALUEEN RAJA**
- 6 **OSA-ALUEEN RAJA**
- 7 **OHJEELLINEN ALUEEN TAI OSA-ALUEEN RAJA**
- 8 **SITOVAN TORNTILAUSUN MUAKSEN TORNTIN RAJA JA NUMERO**
- 9 **RISTI MERKINNÄN PÄÄLLÄ OSOITTAA MERKINNÄN PÖSTÄMISTÄ**
- 10 **13**
- 11 **AHTI**
- 12 **13472**
- 13 **PAAHDEKATU**
- 14 **140**
- 15 **1**
- 16 **1**
- 17 **1**
- 18 **1**
- 19 **1**
- 20 **1**
- 21 **1**
- 22 **1**
- 23 **1**
- 24 **1**
- 25 **1**
- 26 **1**
- 27 **1**
- 28 **1**
- 29 **1**

<p>LAHTI</p> <p>ASEMAKAAVA KOSKEE AHTIALAN (OJ) KAUPUNGINOSAN KORTTELEITA 0472, 0473, 0474 JA 0475 SEKÄ LAHVYKSTYS-, JA KATUALUEITA</p> <p>ASEMAKAAVA SISÄLTÄÄ AHTIALAN KYLÄN TILOJEN RNO 134 1349, 281 282, 288 OSAT.)</p> <p>ASEMAKAAVAN MUUTOS KOSKEE AHTIALAN (OJ) KAUPUNGINOSAN LAHVYKSTYS-, JA KATUALUEIDEN OSIA.</p> <p>ASEMAKAAVAN YHTEYDESSÄ ON TEHTY SITOVA TORNTILAUKO</p>	<p>ASEMAKAAVAN / ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN PÄIVÄMÄÄRÄ: 13.12.2005</p> <p>LAHTI KAUPUNGINOSAN LAHVYKSTYS- JA KATUALUEIDEN ASEMAKAAVAN MUUTOS</p>	<p>LAHTI</p> <p>ASEMAKAAVA</p>	<p>LAHTI</p> <p>ASEMAKAAVA</p>
	<p>LAHTI KAUPUNGINOSAN LAHVYKSTYS- JA KATUALUEIDEN ASEMAKAAVAN MUUTOS</p> <p>LAHTI KAUPUNGINOSAN LAHVYKSTYS- JA KATUALUEIDEN ASEMAKAAVAN MUUTOS</p>	<p>LAHTI</p> <p>ASEMAKAAVA</p>	<p>LAHTI</p> <p>ASEMAKAAVA</p>

ASEMAKAAVAN YHTEYDESSÄ ON TEHTY SITOVA TORNTILAUKO.

A-2254

Lahden kaupunki
Tekninen ja ympäristötoimiala
Maankäyttö

**ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAMUUTOKSEN SELOSTUS,
JOKA KOSKEE 23 PÄIVÄNÄ MARRASKUUTA 2005 PÄIVÄTTYÄ ASEMAKAAVA-
KARTTAA NRO A-2254 (Paakkolanmäki, Purolehto)**

Asemakaava koskee: Lahden kaupungin

Ahtialan (13.) kaupunginosan kortteleita 13472, 13473, 13474 ja 13475 sekä lähivirkistys- ja katualueita.

(Asemakaava sisältää Ahtialan kylän tilojen RN:o 1:39, RN:o 1:149, RN:o 28:1, RN:o 28:2 ja RN:o 28:6 osat.).

Asemakaavan muutos koskee:

Ahtialan (13.) kaupunginosan lähivirkistys- ja puistoalueiden osia.

Kaava-alue sijaitsee Paakkolankadun ja Hainikkalankadun lounaiskulmassa liittyen kiinteästi Paakkolanmäen asutukseen.

ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN TARKOITUS

Asemakaavan tavoitteena on täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta kaavoittamalla 15 uutta omakotitalotonttia ja niitä palvelevat katuyhteydet sekä turvata keskiaikaisen Sepänojan kaskiraunioalueen säilyminen. Asemakaavan muutoksen tavoitteena on säilyttää olemassa oleva Heikkerönpolun koivukuja ja selkeyttää lähivirkistysalueiden rajausta Sepänojanpuiston ja Kartanonmaan osalta. Kaupungin strategian mukaisesti kaava lisää omakotitalotonttitarjontaa ja täydentää nykyistä yhdyskuntarakennetta hyödyntäen olemassa olevaa kunnallisteknistä verkostoa.

Lahden kaupunki omistaa tilat 1:39, 1:149 ja 28:6. Yksityisessä omistuksessa ovat Ahtialan kylän tilat RN:o 28:1 ja 28:2, joiden osalta laaditaan maankäyttösopimus.

Asemakaavalla muodostetaan Ahtialan kaupunginosan kortteleihin 13472, 13473, 13474 ja 13475 yhteensä 15 erillispientalojen korttelialueen (AO) tonttia sekä niitä palvelevat katualueet. Tonteista 8 sijoittuu kaupungin maille. Suunnittelualan pinta-ala on noin 6,16 ha, josta korttelialueeksi on osoitettu noin 1,64 ha. Koko suunnittelualan rakennusoikeus on yhteensä 3 900 k-m². Tonttikohtainen rakennusoikeus on 260 k-m², josta 40 k-m² on osoitettu erillistä talousrakennusta varten.

Vireille tulosta on ilmoitettu osallisille ja viranomaisille 3.12.2004 päivätyllä alustavalla kuulemis- kirjeellä sekä kaavoituskatsauksessa.

Luettelo selostuksen liiteasiakirjoista

- sijaintikartta
- osallistumis- ja arviointisuunnitelma
- ote yleiskaavasta
- ote ajantasa- asemakaavasta
- arkeologiset tutkimukset alueella
- asemakaavavaihtoehtojen vaikutusten arviointi
- luonnosvaihtoehdot

TIIVISTELMÄ

Asemakaava laaditaan kaupungin aloitteesta. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma on laadittu 2.9.2004 ja ennakkokuuleminen on suoritettu 8. – 21.12.2004.

Asemakaavalla muodostetaan 15 erillispientalojen korttelialueen tonttia ja niitä palvelevat katuyhteydet. Tonttien rakennusoikeus on 260 k-m², josta 40 k-m² osoitettu erillistä talousrakennusta varten. Pientaloasutus katuineen ja tarvittavine rakenteineen tulisi sovittaa loivasti purolaaksoon viettävään rinteeseen mahdollisimman vähin maaston muutoksin. Paakkolankadun varrella sijaitseva maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan keskiaikaisen kaskimetsän sekä aluetta lännestä rajaavan koivukujan säilyminen turvataan asemakaavalla ja asemakaavan muutoksella. Suunnittelualan halki virtaavan Sepänojan ympärillä sijaitseva purolehto säilytetään lähivirkistysalueena.

Asemakaavan mukainen rakentaminen voidaan aloittaa kaavan saatua lainvoiman, tarvittavien arkeologisten tutkimusten jälkeen ja kunnallisteknisten verkostojen valmistuttua.

LÄHTÖKOHDAT

Selvitys suunnittelualan oloista ja rakennetusta ympäristöstä

Suunnittelualan ympäristö on 1980-1990-luvuilla rakentunutta Paakkolanmäen pientaloasutusta. Hainikkalankadun varressa on I 2/3-kerroksisia, vaaleita omakotitaloja. Suunnittelualaue on paikoitellen hyvin tiheää lehtipuuta kasvavaa entistä peltoa. Maasto laskee loivasti etelään kohti Sepänojaa, jota ympäröi rehevä puronvarsilehto. Aluetta lännestä rajaa maisemallisesti arvokas koivukuja, joka on tärkeä kevyen liikenteen yhteys. Kunnallistekniset verkostot kulkevat Hainikkalankadun alla.

Ahtiala on ollut merkittävä asuinpaikka rautakaudella ja sieltä on löydetty suurin osa Lahden rautakautisista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Suunnittelualaueella sijaitsee kaksi kiinteää muinaisjäännöstä. Alueen länsiosassa sijaitsee rautakautinen asuinpaikka (Paakkolanmäki I), jolla on suoritettu useita arkeologisia tutkimuksia 1980-luvulla. Paakkolankadun varrella on keskiajalta peräisin oleva edustava kaskiraunioalue, joka on eräänlaisena kaskeamisen muistomerkkinä Lahden ympäristössä ainutlaatuisuuden säilyttämiseen liittyvä Lumo-kohde. Muinaisjäännökset antavat oman erityisarvonsa Paakkolanmäelle. Ajalliset kerrostumat ovat hyvin nähtävissä Paakkolanmäen maisemassa. Koko suunnittelualaue on osa maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltua perinnemaisemaa, johon kuuluvat myös luoteispuolella muinaismuistoalueeksi osoitettu Paakkolanmäen laidunalue sekä eteläpuolella sijaitseva Ylä-Kokkolan kalmistoalue.

Alueen pohjois- ja koillispuolella sijaitsevat Viuhan ja Sydänkankaan ulkoilualaueet. Sipuran tilan läheisyydestä alkaa luontopolku, joka kulkee Sepänojan vartta pitkin Kartanonmaalle saakka ja jatkuu Nastolan puolella oleville reiteille. Polulta on yhteys myös Takkula-Kaarlammin ulkoilureitille. Talvisin koivukujaa pitkin kulkee hiihtolatu.

Hainikkalankadun varsilla sijaitsevat rakennukset ovat yksi- ja puolitoistakerroksisia ja maastonmuotojen mukaan sijoitettuja. Asuinrakennusten julkisivut ovat vaaleaa puuverhousta tai tiiltä. Talousrakennusten julkisivut ovat vaaleaa puuverhousta.

Hainikkalankadun varressa kulkevat vesi- ja viemäriverkostot. Palvelut ovat kohtalaisen lähellä suunnittelualuetta. Ahtilan ala-aste ja yläaste ja sen yhteydessä oleva sivukirjasto sekä Kunnaksen ala-aste sijaitsevat n. 2 kilometrin päässä Purolehdon alueesta. Lähin kauppa ja kioski sijaitsevat n. kilometrin etäisyydellä, Ahtialan ostoskeskus ja terveysasema alle 3 kilometrin etäisyydellä.

Maanomistus

Kaupunki omistaa suunnittelualueen lukuun ottamatta tiloja 28:1 ja 28:2, joiden osalta laaditaan maankäytösopimus.

Suunnittelutilanne

Päijät-Hämeen seutukaavassa (vahvistettu YM 8.2.1999) alue on osoitettu taajama-toimintojen alueeksi (A).

Lahden yleiskaavassa 1998 (lainvoimainen 7.4.2000) alue on osoitettu pääosin asuimiskäyttöön tarkoitettuna alueeksi (A). Sepänojan eteläpuoli on osoitettu kaupunkirakenteellisesti tärkeäksi lähivirkistysalueeksi tai viheryhteydeksi (VL/S). Suunnittelualueen kaakkoisosaa on osoitettu muinaismuistoalueeksi (SM).

Suunnittelualueen länsireunassa on voimassa 5.10.1989 vahvistettu asemakaava ja eteläreunassa 2.12.1981 vahvistettu asemakaava, joissa alueet on osoitettu lähivirkistys- ja puistoalueiksi. Suunnittelualueen muulla osalla ei ole asemakaavaa.

Muut suunnitelmat: Ahtialan osayleiskaavassa 1984 alue on osoitettu erillispientalovaltaiseksi asuntoalueeksi (AP-1). Sepänojan ympäristö on osoitettu virkistysalueeksi, joka sijaitsee maiseman, luonnon tai muinaishistorian kannalta merkittävällä ja arvokkaalla alueella ja joka varataan rajoituksin virkistyskäyttöön. Osayleiskaavassa suunnittelualue on merkitty alueen osaksi, jolla on suoritettava ennen asemakaavoitusta riittävä arkeologinen tutkimus.

Lahden kaupungin rakennusjärjestys on hyväksytty 22.10.2001.

Ympäristöselvitykset: Sepänojan kaskiraunioalueen kasvillisuus on inventoitu 16.7.1996, 5.9.2000 ja 15.9.2000 Lumo-kohteiden kartoituksessa. Vuonna 1985 alueella on suoritettu kasvillisuusinventointi, joka painottui erityisesti arkeofyytteihin eli muinaistulokkaisiin.

Arkeologiset tutkimukset: Alueella on tehty arkeologisia tutkimuksia vuosina 1983, 1985-1988 ja 1992 sekä tähän kaavoitukseen liittyen vuonna 2003 ja 2004.

ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN SUUNNITTELUN VAIHEET

Suunnittelun käynnistäminen ja sitä koskevat päätökset

Asemakaava laaditaan kaupungin aloitteesta.

Pohjakartta on tarkistettu kaavatyön yhteydessä.

Osallistuminen ja yhteistyö

Kaavaluonnosten laatimisvaiheessa on keskusteltu Lahden kaupungin liikennesuunnittelun, Lahden kaupunginmuseon ja Lahti Vesi Oy:n kanssa vaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuudesta.

Suunnittelualan maanomistajia sekä siihen rajautuvien tonttien omistajia ja asukkaita kuultiin 8. – 21.12.2004 lähettämällä ennakkokuulemiskirje, osallistumis- ja arviointisuunnitelma sekä kaksi vaihtoehtoista asemakaavaluonnosta. Samalla kuultiin liikennesuunnittelun, vihertoimen ja tontinmittauksen edustajia sekä pyydettiin lausuntoa tai muuta kannanottoa Lahden kaupunginmuseolta, Lahden kaupungin valvonta- ja ympäristökeskukselta, Rakennusvalvontavirastolta, Lahti Vesi Oy:ltä, Lahti Energia Oy:ltä, Päijät-Hämeen Puhelin OYJ:ltä, Lahden Aluepelastuslaitokselta, Suomen Posti Oyj:ltä, Ahtiala-Myllypohjan omakotiyhdistys ry:ltä, Salpausselän luonnonystävät ry:ltä ja Päijät-Hämeen liitolta.

Annetuissa kommentteissa kiinnitettiin huomiota tonttien rakennusoikeuteen, vesihuoltoon ja arkeologisiin tutkimuksiin. Kommentit otettiin huomioon kaavassa. Muut kommentit eivät johtaneet muutoksiin.

Esitetyissä mielipiteissä toivottiin alueen jättämistä rakentamatta tai rakentuvan samalla tavalla kuin olemassa oleva alue. Heikkerönkadun jatkeena olevalle koivukujalle toivottiin talvikunnossapitoa. Talvisin koivukujaa pitkin kulkeva latu häiritsi asukkaita. Mielipiteet huomioitiin mahdollisuuksien mukaan kaavassa.

Vireilletulo (kts. MRL 63 §, 2 mom.)

Tekninen lautakunta on tehnyt päätöksen alueen kaavoittamisesta hyväksyessään Kaavoituskatsauksen vuodelle 2005. Kaavatyö on kirjattu kaavoituskatsauksen numerolla 29 ”Paakkolanmäki”. Kaavoituskatsaus on jaettu lahtelaisiin koteihin.

Asemakaavan ja asemakaavan muutoksen tavoitteet

Tavoitteena on täydentää Paakkolanmäen yhdyskuntarakennetta hyödyntäen olemassa olevaa kunnallistekniikkaa alueen luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot huomioon ottaen.

Asemakaavaratkaisun vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Alueelle laadittiin viisi vaihtoehtoisia asemakaavaluonnosta. Vaihtoehdoissa A ja B yhdistyvät Lahden kaupungin intressit saada uusia tontteja sekä Lahden kaupunginmuseon toivomus kaskimetsän säilyttämisestä. Eroa vaihtoehdoilla on, että toisessa tontit sijoittuvat kahden lyhyen tonttikadun varsille (A) ja toisessa yhden kaarikadun varrelle (B). Kummassakin vaihtoehdossa rautakautinen asuinpaikka häviää. Vaihtoehto C:ssä koko alue on tiiviisti rakennettu, jolloin sekä rautakautinen asuinpaikka että kaskimetsä häviävät. Vaihtoehto D:ssä rautakautinen asuinpaikka on osoitettu muinaismuistoalueeksi ja kaskimetsä säilytetty, niiden väliin on kaavoitettu erillispientalotontteja. Vaihtoehto E esittää koko alueen kaavoittamista muinaismuistoalueeksi, johon olisi liitetty myös suunnittelualan eteläpuolella sijaitseva Kartanonmaa. Kaikissa vaihtoehdoissa turvataan Sepänojan purolehdon säilyminen rakentamattomana.

Ennakkokuulemiseen valittiin vaihtoehdot A ja B. Koska suunnittelualueen luoteispuolella sijaitsee Paakkolanmäen muinaismuistoalue, ei toiselle pienialaiselle, ja maisema-arvoiltaan vähäisemmälle muinaismuistoalueelle ole erityistä suojelutarvetta, joten Lahden kaupunginmuseon mielestä rautakautisen asuinpaikan rakentumiselle ei olisi estettä arkeologisten tutkimusten jälkeen. Vaihtoehdot A ja B turvaavat keskiaikaisten kaskiraunioiden ja Heikkerönpolun koivukujan säilymisen. Kaksi luonnoksista toimitettiin ennakkokuulemisessa osallisille. Ennakkokuulemisessa ei tullut esille olennaisia eroja vaihtoehtojen välille.

Asemakaavaratkaisun valinta ja perusteet

Jatkosuunnitteluun valittiin vaihtoehto A, joka täydentää olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta saman tyylisenä, jossa tontit sijoittuvat lyhyiden tonttikatujen varsille. Vaihtoehto A:n suurin etu B:hen verrattuna on se, että A mahdollistaa vaihteittain rakentamisen. Paahdekadun varrella sijaitsevat tontit ovat yksityisomistuksessa ja vaativat mahdollisia arkeologisia tutkimuksia ennen rakentamista. Poltekadun tontit ovat kaupungin omistuksessa eikä niillä ole esteitä rakentamiselle, joten rakentaminen voidaan aloittaa heti kaavan saatua lainvoiman sekä tonttijaon ja kunnallisteknisten verkostojen valmistuttua.

ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN KUVAUS

Kaavan rakenne

Asemakaavalla muodostetaan 15 uutta omakotitalotonttia. Pientaloasutus katuineen ja tarvittavine rakenteineen tulee sovittaa loivasti purolaaksoon viettävään rinteeseen mahdollisimman vähin maaston muutoksin. Maastonmuodoista riippuen rakennusten kerroskorkeus on I-II kerrosta. Hainikkalankadun varteen sijoittuvilla tonteilla tulee rakennukset sijoittaa Hainikkalankadun puoleiseen rakennusalan rajaan kiinni ja päärakennuksen harjansuunnan tulee noudattaa Hainikkalankatua. Lahden kaupunginmuseon lausunnon perusteella Paahdekadun varteen sijoittuville tonteille on kaavassa esitetty määräys olla rakentamisen aloittamisesta yhteydessä Lahden kaupunginmuseoon. Alueen vesi- ja viemäriverkoston toteuttamiseksi on korttelin 13474 tonteille 3 ja 4 esitetty maanalaista johtoa koskeva rasite. Lisäksi kaavassa on esitetty eteläreunan tonteille mahdollisen kiinteistökohtaisen pumppaamon tarve. Suunnittelualueen länsireunaan on asemakaavalla ja asemakaavan muutoksella esitetty säilytettävän ja tarvittaessa uusittavan koivukujan väliin sijoittuva kevyen liikenteen väylä, Heikkerönpolku, sekä erillinen ulkoilureittivaraus latu-uraa varten. Paakkolankadun varressa oleva kaskimetsä raunioineen on esitetty lähivirkistysalueeksi, joka on maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas (VL/s-2). Sepänojanpuiston lähivirkistysalueelle on osoitettu ohjeellinen ulkoilureitti olemassa olevan polun mukaisesti. Lähivirkistysalueen rajausten selkeyttämiseksi Kartanonmaan virkistysalueesta on yhdistetty kapea kaistale osaksi Sepänojanpuiston lähivirkistysaluetta.

Aluevaraukset

Erillispientalojen korttelialuetta on osoitettu yhteensä noin 1,64 ha ja rakennusoikeutta 3 900 k-m².

Katualuetta on osoitettu noin 1,19 ha ja lähivirkistysaluetta noin 4,33 ha.

Kaavan vaikutukset

Suunnittelualue sijaitsee rakennetun ympäristön keskellä ja asemakaavan mukainen rakentaminen tiivistää luontevasti alueen yhdyskuntarakennetta. Kaavalla turvataan kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kaskimetsän säilyminen sekä maisemallisesti merkittävä koivukuja. Kaava mahdollistaa kevyen liikenteen väylän ja virkistysreittien toteuttamisen. Asemakaavan ja asemakaavan muutoksen toteutuminen ei aiheuta haittaa ympäristölle.

Kaavamerkinnät ja –määräykset

Tavallisten kaavamerkintöjen lisäksi asemakaavassa on kolme erityistä merkintää:

mmt	Muinaismuistolain (295/1963) perusteella suojellun muinaisjäännöksen tutkimustarve. Ennen rakentamisen aloittamista ja suunnitelmien hyväksymistä on oltava yhteydessä Lahden kaupunginmuseoon
VL/s-2	Lähivirkistysalue. Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kaskimetsä, joka säilytetään puoliavoimena.
is-3	Puistomainen alueen osa, jonka koivukuja on säilytettävä tai tarvittaessa uusittava.

Nimistö

Nimistötoimikunnan kokouksessa 2.12.2004 päädyttiin seuraavaan nimistöön:

- Paahdekatu ja Poltekatu (Alueella jo olemassa Paistekatu, Loistekatu ja Hellekatu).
- Kaskimetsän (VL/s-2) nimeksi Kivitarha (Alueen vanha nimi Kivistöntarha Ah-tialan isojakokartasta (Lemberg 1797-99).
- Koivukuja eli Heikkerönpolku on Heikkerönkadun jatke
- Sepänojanpuisto on jatketta suunnittelualueen länsipuolella jatkuvalle lähivirkistysalueelle.

ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN TOTEUTUS

Asemakaavan mukainen rakentaminen voidaan aloittaa kaavan saatua lainvoiman sekä tonttijaon, uusien katuyhteyksien ja verkostojen valmistuttua. Osalle alueesta on suoritettava arkeologisia tutkimuksia ennen rakentamista tai maansiirtotoimet on toteutettava arkeologin valvonnassa. Alueelle laaditaan rakentamistapaohjeet sekä lähiympäristön hoito-ohjeet, joilla turvataan mm. kaskimetsän säilyminen.

Lahdessa 23.11.2005

Suunnittelijaharjoittelija

Carita Uronen

Kaupunginarkkitehti

Anne Karvinen-Jussilainen

AHTIALAN PUROLEHTO

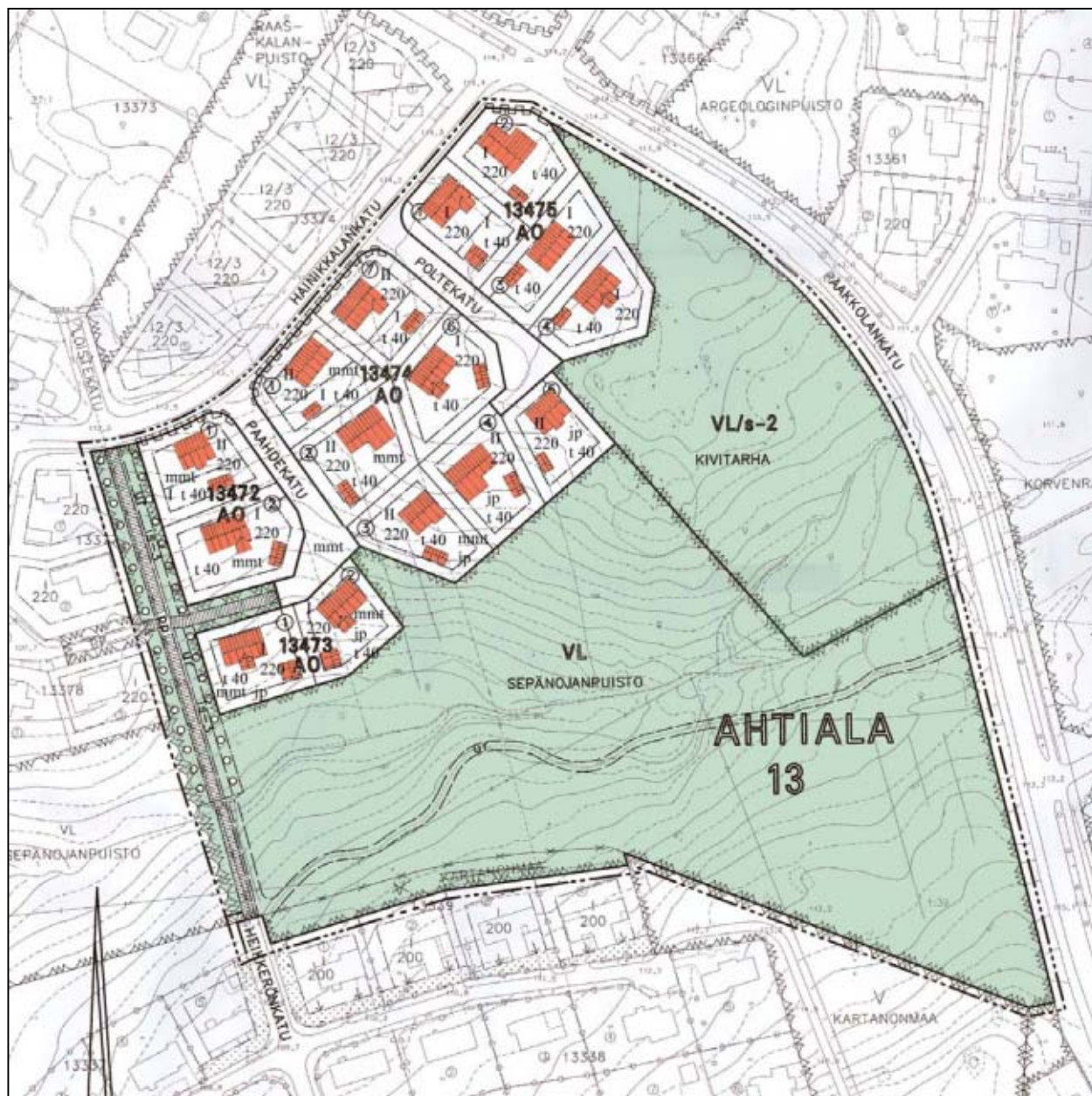
KORTTELIT 13472, 13473, 13474 JA 13475

RAKENTAMIS- JA PIHASUUNNITTELUOHJEET

AHTIALA PUROLEHTO

ASEMAKAAVA A-2254

Tonttia koskevat asemakaavamääräykset

- AO Erillispientalojen korttelialue.
- 220 Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä.
- t 40 Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä, jonka saa rakentaa tontin rakennusoikeuden lisäksi.
- I Roomalainen numero osoittaa rakennusten, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun.
- jp Merkintä osoittaa, että tontille on varattu tonttikohtainen pumppaamo
- mmt Muinaismuistolain (295/1963) perusteella suojellun muinaisjäännöksen tutkimus-
tarve. Ennen rakentamisen aloittamista ja suunnitelmien hyväksymistä on oltava
yhteydessä Lahden kaupunginmuseoon.

1. JOHDANTO

Purolehdon pientaloalue sijoittuu Paakkolanmäen asuntoalueen keskiosaan loivasti etelään viettävälle rinteelle. Alue kuuluu arkeologisesti merkittävään rautakautiseen asutuskeskittymään, joten sen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon asuinhistorian vuoksi arvokas ja maisemakovaltaan herkkä sijainti. Samat suotuisat ympäristötekijät, lämpö, viljava maaperä ja kosteus, jotka ovat tarjonneet ihanteelliset olosuhteet jo rautakautiselle asutukselle, ovat yhä olemassa. Paikka soveltuu tämän vuoksi erinomaisesti maanläheiseen pientaloasumiseen ja puutarhamaiseen tontin käsittelyyn. Pitkän asutushistoriansa vuoksi arvokas ja maisemakovaltaan herkkä Paakkolanmäki on suunnittelukohteena vaativa. Pientaloasutus katuineen ja tarvittavine rakenteineen tulisi sovittaa loivasti purolaaksoon viettävään rinteeseen mahdollisimman vähin maaston muutoksia. Tärkeintä tässä suhteessa on maaston mukaiset talotyypit. Oheiset rakentamis- ja pihasuunnitteluohjeet on laadittu, jotta alueen asuinympäristöstä muodostuisi yhtenäinen ja viihtyisä.

2. RAKENTAMISOHJEITA

Yleistä

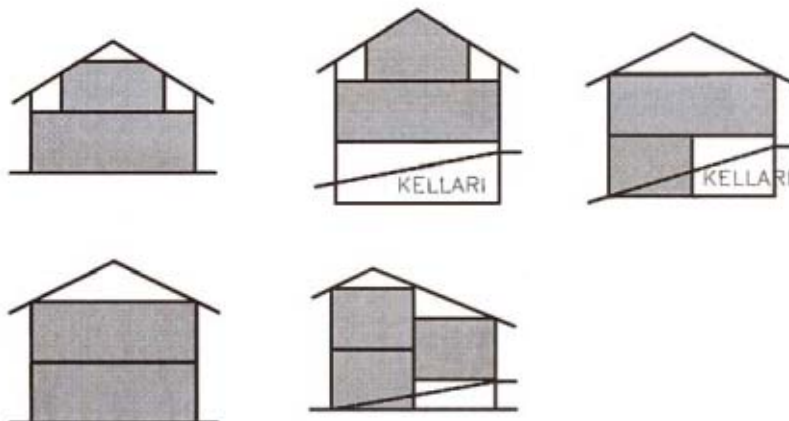
Alueen rakennusten suunnittelussa tulee ottaa lähtökohdaksi maaston korkeuserot ja katukorkeudet, ja sovittaa rakentaminen maisemaan ja ympäröivään luontoon. Rakennuspaikalle sopivan talotyypin valinnalla vältetään turhilta maansiirroilta ja täytöiltä.

Autovajojen tai talousrakennusten sijoittaminen erilleen asuinrakennuksista helpottaa korkeuserojen tasaamista ja ajoliittymien järjestämistä tonteille. Piharakennukset suojaavat oleskelupihaa kadun ja naapureiden suuntaan sekä muodostavat olennaisen osan katutiljööstä.

Talotyypit

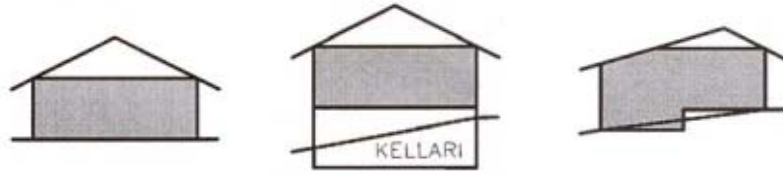
Kortteli 13472 tontti 1, kortteli 13474 tontit 1 ja 7

- Suurin sallittu kerrosluku on II. Rinnemaaston ja kadun sijainnin takia rakennuksista on suositeltavaa tehdä kaksikerroksisia. Sisääntulot on järjestettävä sivukaduilta ja alapihan puolelta.
- Rakennusten tulee rajautua Hainikkalankadun puoleiseen rakennusalan sivuun kiinni ja niiden harjansuunta on Hainikkalankadun suuntainen.

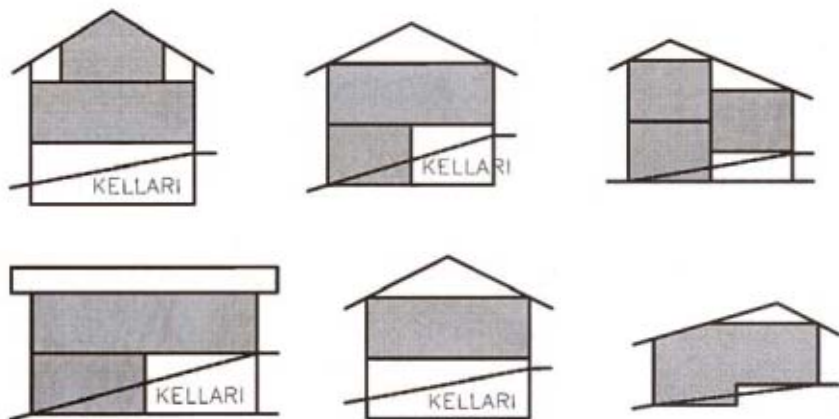
Kortteli 13472 tontti 2, kortteli 13473 tontit 1-2

- Kerrosluku on I. Lattiatasojen porrastuksella saadaan asuinrakennukset myötäilemään rinnemaastoa.
- Eteläreunan tonteilla on tarve kiinteistökohtaiselle pumppamolle, mikäli rakennuksen lattiataso toteutetaan viemäritäivissä olevan tason alapuolelle.

Kortteli 13474, tontit 2-5

- Suurin sallittu kerrosluku on II. Rinnemaaston takia puistoon rajoittuvilla tonteilla suositellaan lattiatasojen porrastamista.
- Korttelin 13474 tonteilla 3 ja 4 on vesi- ja viemäriverkoston toteuttamiseksi maanalaisista johtoa koskeva rasite, jota varten on jätettävä tontin rajalta 8 metriä leveä alue, jolle ei saa istuttaa puita eikä rakentaa kiinteitä rakenteita.
- Tonteilla 3-5 on tarve kiinteistökohtaiselle pumppamolle, mikäli rakennuksen lattiataso toteutetaan viemäritäivissä olevan tason alapuolelle.

Kortteli 13474 tontti 6, kortteli 13475 tontit 1-4

- Rakennusten kerrosala on I. Tontit ovat melko tasaisia, joten porrastuksia ei tarvita.
- Tonttien 1 ja 2 rakennusten tulee rajautua Hainikkalankadun puoleiseen rakennusalan sivuun kiinni ja niiden harjansuunta on Hainikkalankadun suuntainen.

Julkisivut Rakennusten julkisivujen tulee pääosin olla vaaleaa sileää rappautsa, peittomaalattua puuta tai sileäpintaista tai harjattua tiiltä. Tiilimuurauksen saumojen tulee olla

vaaleita niin, että ne sulautuvat tiilien väriin. Ikkunoiden puitteiden ja karmien sekä kaiteiden yms. julkisivun osien tulisi olla vaaleiksi peittomaalattuja. Rakennusten vaalea väritys on sama kuin Paakkolanmäen muilla erillispientaloalueilla, koska mäkinäkymästä halutaan yhtenäinen.

Katot

Kattojen tulee olla muodoltaan satulakattoja, väriltään ruskeita tai punaisia. Kattokaltevuuden tulisi olla 1:2,5 – 1:3. Hainikkalankadun varrella sijaitsevien rakennusten harjansuunta on määrätty kadun suuntaiseksi, jotta katunäkymästä tulee yhtenäinen. Alueen rakennuksissa tulee käyttää oheisen kuvan mukaisia kattomuotoja.

Rakennusten sijoittaminen tontille

Rakennukset suositellaan sijoitettavaksi korttelisuunnitelman mukaisesti, jolloin oleskelupihat jäävät edulliseen ilmansuuntaan. Rakennusten pohjamuoto ei ole sitova.

Aidat

Aidassa suositellaan käytettäväksi oman tai naapurin rakennuksessa käytettyjä materiaaleja ja värejä. Aidan rakentamisesta rajalle tulee olla naapurin kirjallinen suostumus. Myös vapaasti kasvava tai leikattu pensasaita sopii alueelle.

3. PIHASUUNNITTELUOHJEITA

Maasto

Tontikohtaisessa suunnitelmassa pihat tulisi muotoilla siten, että ne liittyvät mahdollisimman loivasti puistoalueiden luonnollisena säilytettävään maanpintaan ilman täyttöä. Rinnetonteilla olisi hyväksyttävä rinteessä olo, eikä muutta rinnetonttia täytöillä tasaiseksi. Maaston käsittelyssä tulisi käyttää enintään kevyitä terasseja. Luonteva asutusreuna purolaaksoon päin muodostuu vapaasti kasvavista pensasaidoista.

Maaston muuttamista tulisi välttää erityisesti metsää kasvavalla alueella sekä paikoilla, joita aiotaan käyttää puutarhanviljelyyn. Alueilla, joilla kasvaa säilyttämisen arvoista puustoa, maanpinnan muutoksia tulisi välttää. Pihasuunnittelun lähtökohdana tulisi olla myös kivilohkareet ja -röykkiöt ym. luonnon muistot. Maanpintaa leikatessa tai täyttäessä tulisi käyttökelpoinen pintamaa kerätä talteen ja varastoida tontin sivuosiin. Pintamaata voidaan parantaa kasvaturpeella, ruokamullalla yms. ja käyttää tulevan pihakasvillisuuden kasvualustaksi.

Kadunrakentamisen aiheuttamat korkeuserot hoidetaan luontevammin tontinrajan sulkevin istutuksin ja alapihanpuolisin sisäänkäyntijärjestelyin tai käyttämällä porrastettua rakennusmassaa ja istutuksia.

Mahdolliset täytöt tulisi liittää loivin (enintään 1:5) luiskin naapuritonttiin, katuun tai puistoalueeseen. Tonttien välisillä rajoilla maaston käsittely on suunniteltava yhteistyössä naapurin kanssa.

Istuttamisen periaatteet

Entiselle pellolle rakennettaessa suojaavan kasvillisuuden aikaansaaminen on ensiarvoisen tärkeää sekä oman pihan että koko alueen viihtyisyyden kannalta. Jotta alue muodostuisi suojaiseksi ja viihtyisäksi mahdollisimman nopeasti, pihat tulisi kunnostaa ja istuttaa heti muun rakentamisen jälkeen. Tonteilla kannattaa säilyttää elinvoimaisia puita, erityisesti, jos ne sijoittuvat metsän reunaan. Puut on tarvittaessa suojattava rakentamisen aikana.

Alueelle sopivia kasveja ovat mm. koivu, pihlaja, leppä, kataja, mänty, aronia ja orapihlaja. Alueen maaperä on ravinteikasta, entistä peltomaata.

Kadunvarret on hyvä rajata pensasaidanteilla yhtenäisen ja rehevän ilmeen luomiseksi. Tonttien sisääntuloaukkoja reunustamaan voi istuttaa pieniä puita, jotka rajaavat kadun vartta, mutta eivät varjosta liikaa. Yhtenäisen ilmeen luomiseksi istutuksissa olisi suositeltavaa noudattaa kadunvarsittain jonkin verran yhtenäistä linjaa.

Lähiympäristön huomioiminen

Purolehto on vanhaa kulttuurimaisemaa, jossa on jälkiä lähes 2000 vuoden takaa. Paakkolankadun varrella sijaitsevan lehdon kiviröykkiöt ovat osoittautuneet arkeologisissa tutkimuksissa keskiaikaisiksi kaskiraunioiksi. Kaskimetsä on harvinaisen hyvin säilynyt perinnemaisema, jolla on luontoarvojen lisäksi myös elinkeinohistoriallista merkitystä. Arvokkaaseen kaskimetsään rajautuvilla tonteilla on huolehdittava erityisesti kasvillisuuden muodostamasta suojavyöhykkeestä, jotka suojelevat kaskeamisesta muistona olevia kiviröykkiöitä. On myös muistettava, että kaskimetsä on muinaismuistolain nojalla suojeltu, joten kiviröykkiöihin ei saa kajota.

Kiviröykkiöt lehdomassa ovat muistona esi-isien työstä vuosisatojen takaa.

Puutarhasta syntyvät risu-, kitkentä- ja haravointijätteet tulee kompostoida omalla tontilla tai toimittaa jäteasemalle kompostoitavaksi. Puutarhajätteiden vieni tontin ulkopuolisille viheralueille ei ole sallittua. Epämääräiset maatuvat puutarhajätekasat rumentavat lähivirkistysaluetta, rehevöittävät maaperää ja houkuttelevat haitallisia eläimiä, kuten lehtokotiloita.